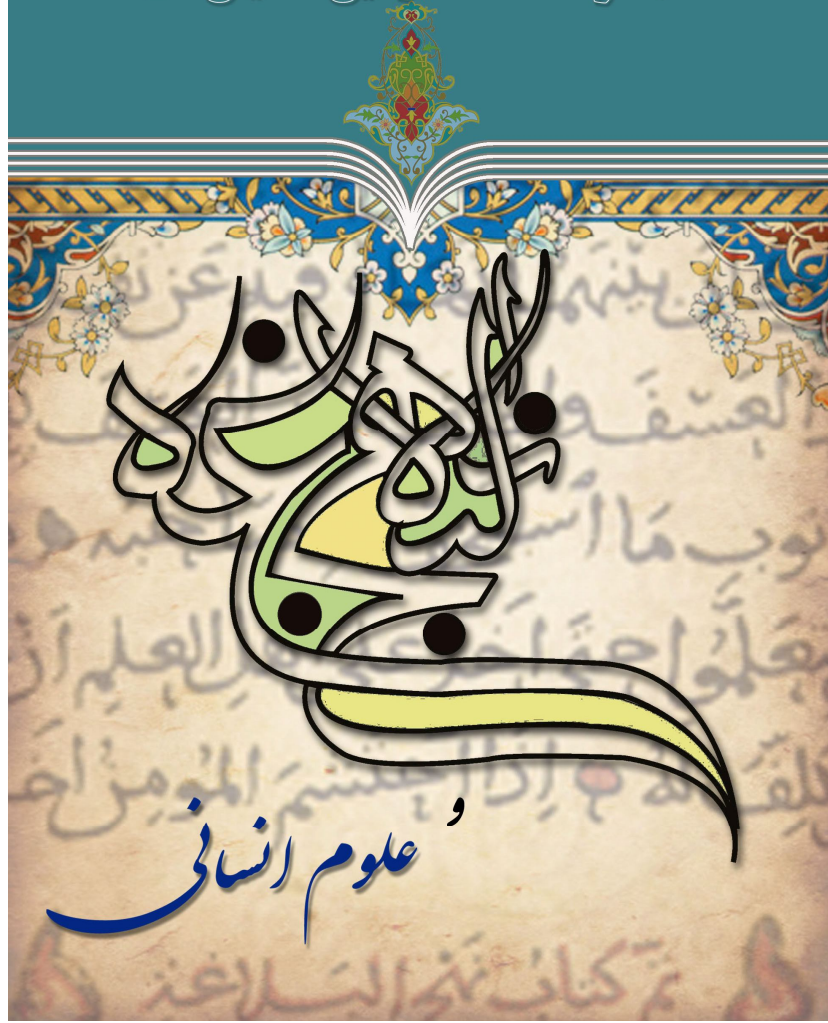
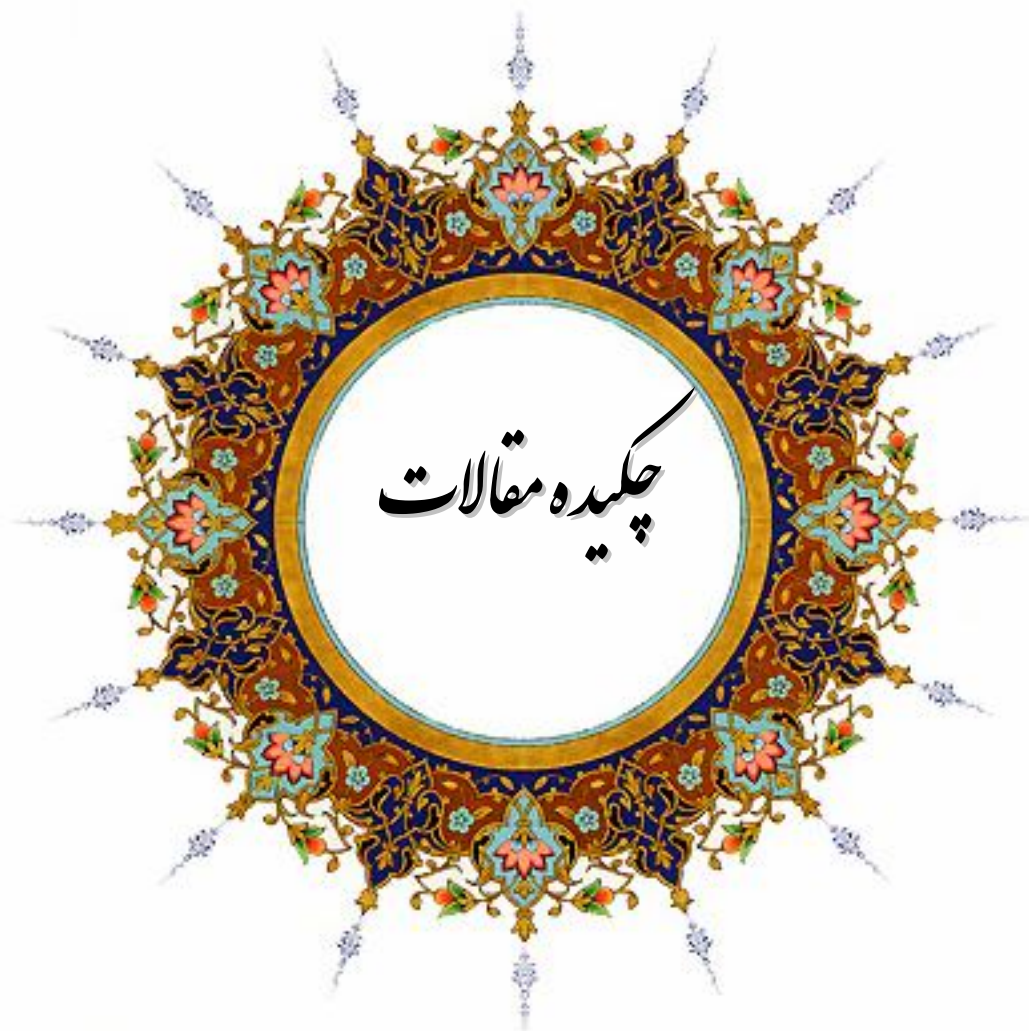

مجموعہ مقالات دومین ہمایش ملے

عنوان:	دومین همایش ملی «نهج البلاغه و علوم انسانی»
گردآورنده:	فریبا رشیدی
صفحه آرای:	مهرانگیز جمشیدی بدریانی
نمونه خوان و ویراستار:	مهرانگیز جمشیدی بدریانی، فریبا رشیدی
صفحه و قطع:	2969 - وزیری
تاریخ انتشار:	1391
شماره کتاب:	256/الف/ق
تیراژ:	1000
طرح جلد:	علی مهران جلیل

کلیه حقوق برای معاونت فرهنگی و اجتماعی دانشگاه بوعلی سینا محفوظ است.

همدان: بلوار شهید فهمیده - دانشگاه بوعلی سینا - معاونت فرهنگی و اجتماعی

تلفکس: 0811 - 8274059

دیران دومین همایش ملی «نهج البلاغه و علوم انسانی»

دبیر علمی: دکتر مرتضی قائمی

دبیر اجرایی: دکتر حسین رضوان

دبیر علمی محور علوم اجتماعی: دکتر علی محمد قدسی

دبیر علمی محور علوم سیاسی: دکتر یدالله هنری لطیف

دبیر علمی محور علوم اقتصادی: دکتر محمد مولایی

دبیر علمی محور روان شناسی: دکتر رسول کرد نوقابی

کمیته علمی و داوران دومین همایش ملی «نهج البلاغه و علوم انسانی»

دکتر ابوالفضل شاه آبادی	دکتر سید رسول عمادی	دکتر محمد آهی
دکتر ابوالقاسم یعقوبی	دکتر سیروس قنبری	دکتر محمدسلیمان قائمی زاده
دکتر احمد سلحشوری	دکتر محسن ابراهیمی	دکتر محمد طاهری
دکتر اسدالله نقدی	دکتر علی اکبر قلی زاده	دکتر مصیب یارمحمدی واصل
دکتر اسماعیل بلالی	دکتر محمدجواد دکامی	دکتر محمدجواد هراتی
دکتر کمال کوهی	دکتر اکبر خدابخشی	دکتر مهران فرهادی
آقای اکبر عروتنی موفق	دکتر عباس صمدی	دکتر محمدرضا اردلان
دکتر سلیمان پاک سرشت	دکتر علی باقر طاهری نیا	دکتر محمدرضا فریدونی
دکتر فتانه حاجی لو	دکتر احمدی (گروه روانشناسی)	دکتر محمدرضا یوسف زاده
دکتر محمد عباس زاده	دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان	دکتر محمد کاظم نظیری
دکتر علیزاده اقدام	دکتر علی محمدی	دکتر خسرو رشید
دکتر مرتضی مبارک بخشایش	آقای سیدجواد فاضلیان	دکتر مرتضی قائمی
دکتر حسینعلی ترکمانی	دکتر معصومه ریعان	حاج آقا مصطفی رستمی
دکتر حسین محقق	دکتر علی محمد قدسی	دکتر منصور خوشخویی
حاج آقا حمیدرضا طالقانی	حاج آقا علی محمد محمودی	دکتر مهدی براتعلی پور
دکتر یدالله هنری لطیف	دکتر فخر السادات نصیری	دکتر محمدرضا ذوقی پایدار
دکتر رسول کردنوقایی	دکتر فرامرز میرزایی	دکتر سیدمهدی مسبوق
دکتر نادر مهرگان	دکتر فرشته ندری ابیانه	خانم رزیتا امانی
دکتر حمید کردبچه	دکتر فرهاد سراجی	دکتر نجمه نظری
دکتر روح الله سهرابی	دکتر عبدالله عطایی	دکتر حسن رحیمی (روشن)
دکتر علیرضا قبادی	دکتر فاطمه گلابی	حاج آقا نقی غیائی
دکتر کامران فرزاد سیر	دکتر قدرت الله نیازی	حاج آقا سیدمشهد امینی
دکتر محمدحسن فطرس	دکتر اکرم محمدی	دکتر یحیی معروفی
دکتر محمد مولایی	دکتر کرم سیاوشی	دکتر حمید یحیوی
دکتر سید مرتضی هزاوه‌نی	دکتر جواد افشار کهن	دکتر رضا سلیمانی
دکتر حیدری	دکتر عباس زارعی مهرورز	
(دانشگاه علوم پزشکی همدان)		

عوامل اجرایی دومین همایش ملی «نهج البلاغه و علوم انسانی»

مدیر اجرایی:	هادی بلاغی
دبیرخانه همایش (فن آوری اطلاعات):	فریبا رشیدی - مهرانگیز جمشیدی بدریانی
کمیته پذیرش و اسکان:	علی مهدوی گوهری - حجت فیضی
روابط عمومی و تبلیغات:	امین ابراهیم زاده رجایی - محمد خلیلی
نظارت و ارزیابی:	پروانه رسولی فرح - طاهره تعجبی
فرهنگی و فوق برنامه:	محمد مهدی سموات
پشتیبانی (نقلیه، امور مالی، تغذیه و تدارکات):	رضا آقامحمدی - غلام اصلانی - سعید بلوکی
افتتاحیه و اختتامیه:	انعام اله بیگدلو - صفی اله بیگدلو
سالن‌ها:	حجت اله مینایی ستا - اصغر الماسی
امور مالی:	ابوالقاسم عسگری - نیره جوادی
	علی شعبانی سلطان - هاشم حصاری زاد

مقدمه

علی (ع) برای خداجویان، رهپویان، عدالت‌پیشگان ظلم‌ستیز و نکو سیرتان ظلمت‌گریز، نامی آشناست. دانش، بینش، کرامت، سخاوت، درایت، شجاعت، عدالت‌امام (ع) در اوج است و هدایت‌گری، نوع دوستی، انسانیت، دیانت و اخلاق او بی‌مثیل است و بی‌مانند.

نهج‌البلاغه نیز برای غواصان ژرفای معانی و معانی ژرف و نیز برای سخن‌شناسان و سخن‌وران عرب و عجم نامی شناخته شده است و در عین حال غریب و مظلوم. نهج‌البلاغه معروف است در بلاغت و جامعیت معانی بلند و انسانی و هدایت و نجات انسان در بیراهه‌های زندگی و غریب و مظلوم است؛ چون چنان که باید در آن تعمق و تأمل نکرده و آن را به خوبی نشناخته‌ایم و در کنار این اقیانوس بیکران فقط به سطح ظاهرش اکتفا کرده‌ایم؛ در حالی که در زندگی علمی و عملی و کسب دانش و بینش و حصول سلامت و سعادت در منزل فنا و سرای بقا بدان محتاجیم.

از سوی دیگر با عنایت به وضعیت علوم انسانی در کشور و پیدایش و تکثیر افکار و اندیشه‌های غیر دینی که در اشکال عقلی و نقلی ترجمه‌ای به فرهنگ اسلامی این مرز و بوم هجمه آورده‌اند و فقدان نقد و بررسی این اندیشه‌های متعدد، متناقض، نامناسب و غیر متناسب و غالباً سکولار، ضرورت تمسک به فرهنگ اسلامی و استعانت از منابع غنی اسلامی بیشتر روشن می‌گردد.

در همین راستا مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) رهنمودهای ارزنده‌ای در خصوص ضرورت **تحول در**

علوم انسانی به ویژه در دانشگاه‌ها بیان فرموده‌اند. از جمله ایشان می‌فرمایند:

«مروز غربی‌ها یک منطقه ممنوعه‌ای در زمینه علوم انسانی به وجود آورده‌اند؛ در همه بخش‌های مختلف؛ از اقتصاد و سیاست و جامعه‌شناسی و روان‌شناسی بگیرد تا تاریخ و ادبیات و هنر و حتی فلسفه و حتی فلسفه دین. یک عده آدم ضعیف‌النفس هم دل‌باخته اینها شده‌اند و نگاه می‌کنند به ذهن اینها که ببینند چه می‌گویند؛ هر آنچه آن‌ها گفته‌اند، برایشان می‌شود وحی منزل؛ این است که بد و غلط است. مثلاً چند تا فکر دارای اقتدار علمی، در یک نقطه دنیا به یک نتیجه‌ای رسیده‌اند، این معنایش این نیست که هر آنچه فهمیده‌اند، درست است. شما به مبانی خودتان نگاه کنید؛ ما تاریخ، فلسفه، فلسفه دین، هنر و ادبیات و بسیاری از علوم انسانی دیگری که دیگران حتی آنها را ساخته‌اند و به صورت علم در آورده‌اند - یعنی یک بنای علمی به آن داده‌اند - مواد آن فرهنگ در میراث علمی، فرهنگی و دینی خود ما وجود دارد. باید یک بنای این چنینی و مستقل بسازیم.» (از بیانات مقام معظم رهبری در جمع اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق (ع) — 1384/10/29)

از این رو معاونت فرهنگی و اجتماعی دانشگاه بوعلی سینا با تأیید و مساعدت مسؤولین محترم معاونت فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مدیران ارجمند دانشگاه، شورای فرهنگی دانشگاه و با همکاری صمیمانه اعضای محترم گروه‌های آموزشی (علوم اجتماعی، علوم سیاسی، اقتصاد و روان‌شناسی) اقدام به برگزاری دومین همایش ملی نهج‌البلاغه و علوم انسانی نمود؛ با این امید که بتوانیم در سال آینده سومین همایش را برای بررسی رشته‌ها و گرایش‌های دیگر در نهج‌البلاغه برگزار نماییم تا امکان بررسی علمی دقیق‌تر و گسترده‌تر در نهج‌البلاغه فراهم گردد و این گنجینه ارزشمند بیشتر مورد استفاده قرار گیرد و مردم علی‌الخصوص جوانان با بهره‌مندی از این چشمه جوشان معرفت در برابر اندیشه‌های انحرافی، معنویت‌های نوظهور انحرافی، سکولاریسم و ... تقویت شوند و از آسیب آنها در امان بمانند.

در کتابی که پیش‌روی خواننده گرامی قرار دارد، مجموعه مقالات پذیرفته شده و مجموعه چکیده مقالات دومین همایش نهج‌البلاغه و علوم انسانی گردآوری شده است تا پژوهشگران و همه علاقه‌مندان را به کار آید. امیدواریم در همایش بعدی شاهد رشد کمی و کیفی مقالات ارسالی به همایش باشیم و گامی در جهت معرفی نهج‌البلاغه به عنوان دایره‌المعارف انسانیت، اخلاق، تعلیم و تربیت، حکومت و سیاست، اجتماع، مدیریت، عرفان، عبودیت و ... برداریم.

در اینجا لازم می‌دانم از زحمات همه مسؤولین در معاونت فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، همکاران هیأت علمی، کارمندان و دانشجویان دانشگاه بوعلی سینا که به نحوی در تمهید مقدمات و اجرای همایش مساعدت نموده‌اند، کمال تقدیر و تشکر را داشته باشم.

و هو ولیّ التوفیق

دکتر مرتضی قائمی

دبیر علمی همایش

چکیده مقالات محور علوم اجتماعی

- 1..... بررسی عهد و پیمان زمامداران (مدیران) در روابط اجتماعی از دیدگاه امام علی (ع)
- 2..... رابطه هویت اجتماعی با رویکرد انسان نسبت به دنیا در نظرگاه امام علی (ع) ...
- 4..... رویکرد ارزشهای اجتماعی و فرهنگی از منظر نهج البلاغه
- 6..... امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه نهج البلاغه
- 7..... عوامل مؤثر بر فقر و ضرورت فقرزدایی از منظر نهج البلاغه
- 8..... سنت‌های اجتماعی در نهج البلاغه
- تحلیلی بر ماهیت، مفهوم و اهمیت عدالت و مدخل‌های بحث عدالت اجتماعی از منظر
- 9..... امیرالمومنین علی (ع)
- 10..... بررسی علل پیدایش فقر در جامعه از دیدگاه علی (ع) در نهج البلاغه
- 11..... بررسی مفهوم و جایگاه کار و تقسیم کار در نهج البلاغه
- 12..... مسئولیت زمامداران در مقابله با فقر در نهج البلاغه
- 13..... بهره‌مندی از کلام و رفتار امام علی در حوزه حکومت
- 14..... بررسی تطبیقی مفهوم سرمایه اجتماعی در نظریات جامعه‌شناختی و نهج البلاغه
- 15..... رویکردی به رفاه و تأمین اجتماعی از منظر نهج البلاغه
- 16..... نگاهی به بیت المال در نهج البلاغه
- 18..... مدیریت از نگاه علی (ع)
- 19..... بررسی راهبردهای حضرت علی (ع) در برخورد با جرایم یقه سفیدان
- 20..... بررسی عدالت و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی با توجه به نهج البلاغه و مثنوی
- 21..... مدیریت بر اساس شایسته‌سالاری از منظر نهج البلاغه

فهرست عناوین مقالات

عنوان	صفحه
مسئولیت پذیری اجتماعی مدیران از نگاه نظریه پردازان و عمل امام علی (ع) در	
22..... نهج البلاغه	
23..... نظارت مردم بر زمامداران از دیدگاه نهج البلاغه	
24..... عدالت اجتماعی از دیدگاه نهج البلاغه	
مسئولیت اجتماعی افراد در دوری از جزم گرایی و شتاب زدگی: نهج البلاغه راهنمایی	
25..... ارزشمند	
26..... بیت المال در نهج البلاغه	
28..... هدایت اجتماعی و اولویت های آن در نهج البلاغه	
29..... مصادیق فتنه و جنگ روانی از منظر امام علی (ع)	
30..... بررسی جامعه شناختی مؤلفه های سرمایه اجتماعی در نهج البلاغه	
31..... جایگاه عدالت اجتماعی در نهج البلاغه	
چکیده مقالات محور علوم سیاسی	
33..... مؤلفه های سیاست خدامحور از منظر نهج البلاغه	
34..... کنترل و نظارت در نهج البلاغه و نظام مدیریتی علوی	
35..... بازتاب عدالت سیاسی در نهج البلاغه	
36..... حکومت شایسته (در نهج البلاغه)	
37..... مفهوم آزادی و انواع آن در اندیشه امام علی (ع)	
انسان دوستی و رعایت اصول اخلاقی حکومت بر مردم در پرتو سیره علوی «با تأکید بر	
38..... نامه امام (ع) به مالک اشتر»	
39..... نگرشی بر عدل اجتماعی و تأثیر آن در حکومت از منظر نهج البلاغه	
42..... آسیب شناسی حکومت دینی از دیدگاه نهج البلاغه	
42..... نگرشی بر مبارزه با فساد در حکومت علوی	

فهرست عناوین مقالات

عنوان	صفحه
نظارت بر کارگزاران در آموزه‌های نهج‌البلاغه	43
نظریه سیاسی قرآن و نهج‌البلاغه در نگاه تطبیقی	44
الگوی نظام سیاسی در نهج‌البلاغه	45
نگاهی به عدالت و کارکردهای آن در اندیشه و کلام علی (ع)	46
نهج‌البلاغه و مسأله خودفریبی خواص در حکومت علوی	47
مقررات و حقوق جنگ از منظر امام علی (ع)	48
بصیرت‌های روشنگر نهج‌البلاغه در مواجهه با جنگ نرم	49
سیاست خارجی از دیدگاه حضرت علی (ع) در نهج‌البلاغه	50
نسبت اخلاق و سیاست از دیدگاه نهج‌البلاغه	51
اصول و مبانی حکومت مداری اسلامی در نهج‌البلاغه	52
عدالت: مفهوم، منشأ و کار ویژه‌های آن در حکومت دینی از دیدگاه نهج‌البلاغه	53
بررسی جنگ و مقررات جنگی در نهج‌البلاغه	54
وحدت و تأثیر آن در حوزه تمدن اسلامی از دیدگاه نهج‌البلاغه	55
اخلاق مداری در حکومت سیاسی مدنی علی (ع)	56
حکومت از دیدگاه نهج‌البلاغه	57
امام علی (ع) و تربیت سیاسی کارگزاران	58
ترسیم الگوی نظام سیاسی و حکومت اسلامی بر مبنای شیوه و اصول مدیریتی امام علی (ع) از منظر نهج‌البلاغه	59
آزادی، تعریف، حدود و انواع آن در حکومت دینی از دیدگاه نهج‌البلاغه	60
امنیت سیاسی و اجتماعی از دیدگاه نهج‌البلاغه حضرت علی (ع)	61
بررسی تربیت سیاسی سیاستمداران در آینه نهج‌البلاغه	62
سیاست و حکومت از منظر نهج‌البلاغه	63

- 81..... اهمیت عدالت در حکومت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه
- 65..... ویژگیهای رهبر جامعه اسلامی در نهج البلاغه
- 66..... تکلیف متقابل مردم ودولت در مدیریت علوی و نهج البلاغه
- 69..... قوانین، مقررات و حقوق جنگ از دیدگاه نهج البلاغه
- 71..... ضرورت، قصد و غایت نظام سیاسی از منظر نهج البلاغه
- 72..... رابطه دین و سیاست در نهج البلاغه
- 73..... آسیب شناسی حکومت دینی از دیدگاه امام علی (ع)
- 74..... بررسی تأثیر حکمرانی بر توزیع درآمد کشورهای اسلامی
- 76..... واکاوی دموکراسی و پرتو افشانی شاخصه های آن در بیانات امام علی (ع)

چکیده مقالات محور علوم اقتصادی

- 78..... بررسی اقتصاد و جهاد اقتصادی از دیدگاه نهج البلاغه
- 79..... موانع تحقق عدالت اقتصادی از دیدگاه نهج البلاغه
- 80..... بررسی نقش معنویت بر تولید و تعالی سازمانی
- 81..... بررسی مولفه ها و مقولات رفاهی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه
- 82..... تحلیل های امام علی (ع) پیرامون اوامر و نواهی اقتصادی در نهج البلاغه
- 83..... بررسی فرآیند عدالت مالیاتی در نهج البلاغه
- 84..... عدالت اقتصادی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه
- 85..... جلوه های معرفتی «قناعت» و ابعاد آن از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه
- 86..... عدالت مالیاتی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه
- 87..... انواع فقر و راه های مقابله با آن از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه
- 88..... الگوی مصرف در آموزه های نهج البلاغه

فهرست عناوین مقالات

عنوان	صفحه
امام علی (ع) الگویی برای توسعه اقتصادی	89
جهاد اقتصادی از نگاه قرآن و نهج البلاغه	90
عملکرد بازار از دیدگاه امام علی (ع) و اقتصاد متعارف	92
دیدگاه عدالت اقتصادی در نظام علوی	93
مالیات و مسایل مرتبط با آن از دیدگاه نهج البلاغه	94
فقر و مسئولیت دولت در نهج البلاغه	95
خشکسالی و بحران آب از دیدگاه امام علی (ع) وظائف اقتصادی دولت از منظر ...	96
چکیده مقالات محور روانشناسی	
آیین دوستی و دوست‌یابی از دیدگاه نهج البلاغه	99
بررسی آموزه‌های دینی مرتبط با سلامت روان در نهج البلاغه و تبیین اثر بخشی ...	100
سلامت روان در نهج البلاغه	101
تبیین دیدگاه حضرت علی (ع) در مورد تربیت	102
بررسی محدوده معنایی خوف در نهج البلاغه	104
جایگاه حاکم جامعه اسلامی در تربیت از نگاه نهج البلاغه	105
چکیده مقالات سایر مباحث پیرامون نهج البلاغه	
شاخصهای مدیر اسلامی از نگاه امیر المؤمنین (ع)	107
بررسی عبادت، تقوا و قناعت در نهج البلاغه	108
تأثیر نهج البلاغه در تغییر نگرش ایرانیان در زمینه ی عدل	110
بررسی روابط آوایی و معنایی واژگان نهج البلاغه از منظر اشتقاق	111
تأثیر سیمای دنیا در نهج البلاغه بر عرفان اسلامی	112
کارکرد های علم از دیدگاه حضرت علی (ع) در نهج البلاغه و ارائه ...	113
نقش و آثار تقوا در زندگی دانشجویی از منظر قرآن و نهج البلاغه	115

فهرست عناوین مقالات

صفحه

عنوان

116.....	پایتی تیسم در نهج البلاغه
117.....	اهمیت خداشناسی در نهج البلاغه

چکیده مقالات
محور علوم اجتماعی

بررسی عهد و پیمان زمامداران (مدیران) در روابط اجتماعی از دیدگاه امام علی (ع)

صغری رادان (دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآنی و حدیث)

چکیده

از آنجا که مبحث زمامداران از لحاظ چگونگی انتخاب، ویژگی های زمامداران و بسیاری مسائل دیگر از نظر امام علی (ع) مورد توجه قرار گرفته در این مقاله سعی شده است فقط عهد و پیمان زمامداران در روابط اجتماعی از دیدگاه امام علی (ع) مورد بررسی قرار گیرد. به این منظور به بررسی عهد و پیمان از لحاظ لغوی و اصطلاحی و انواع عهد و پیمان که شامل سه صورت «عهد با خدا»، «عهد با خود» و «عهد با دیگران» پرداخته شده سپس بخشی از عهد و پیمان که مربوط به زمامداران و مردم و رابطه متقابل این دو گروه از دید امام معصوم که شامل بخش سوم یعنی عهد با دیگران است پرداخته شده و در نهایت آفت های عهد و پیمان و راههای حفظ عهد و پیمان مورد بررسی قرار داده شده است.

واژه های کلیدی: امام علی (ع)، عهد و پیمان، زمامداران، آسیب شناسی، عهدشکنی.

رابطه هویت اجتماعی با رویکرد انسان نسبت به دنیا در نظرگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه

مرتضی خواجهوند سریوی (کارشناس ارشد روانشناسی، دانشگاه تبریز)
حجه السلام اصغر نقدی (استادیار دانشگاه تبریز)
پروین رفیعی نیا (استادیار دانشگاه سمنان)
پرویز صباحی (استادیار دانشگاه سمنان)
اسحاق رحیمیان (استادیار دانشگاه سمنان)
امیر روشنی (کارشناس ارشد روانشناسی دانشگاه تبریز)

چکیده

بیان مسئله: هویت اجتماعی به اقتضای اینکه انسان موجودی مدنی بالطبع است همواره در کانون توجه بزرگان دین بوده است. رویکرد انسان نسبت به دنیا نیز رابطه بسیار نزدیکی با این مفهوم دارد چرا که نمی‌توان انسان را موجودی اجتماعی دانست اما در مورد نوع نگاه وی به دنیا غافل ماند. از این رو در این پژوهش، به بررسی هویت اجتماعی و رویکرد انسان نسبت به دنیا پرداخته ایم. هدف: هدف پژوهش حاضر، بررسی، رابطه هویت اجتماعی با رویکرد انسان نسبت به دنیا در نظرگاه امام علی (ع) است.

روش: مطالعه حاضر از نوع پژوهش‌های بنیادی است که با روش تحقیق کیفی مبتنی بر تحلیل محتوایی انجام شد و شیوه گردآوری داده‌ها در آن کتابخانه ای است. به این ترتیب که با بررسی متون مرتبط با محوریت نهج البلاغه، به گردآوری و سبستبیین و تفسیر داده‌ها، مبادرت شد. یافته‌ها: نتایج پژوهش حاضر نشان داد که رویکرد امام علی (ع) نسبت به دنیا دو وجه دارد: سلبی و ایجابی. در وجه سلبی امام به نکوهش و مذمت دنیا می‌پردازد اما در وجه ایجابی دنیا را به منزله گذرگاه و پلی میدانند که برای رسیدن به سعادت نهایی - که همان رستگاری در سرای آخرت

است - باید در آن با همکاری و تعاون اجتماعی و بین فردی، زیست کرد. ایشان یکی از ملزومات این همکاری و تعاون را دست یابی انسان به یک هویت اجتماعی یکپارچه و با ثبات می دانند.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، هویت اجتماعی، دنیا.

رویکرد ارزشهای اجتماعی و فرهنگی از منظر نهج البلاغه

رمضانعلی دهبندی (مدرس مرکز تربیت معلم مازندران)

چکیده

طرح مساله: ارزشهای اجتماعی و فرهنگی از دیدگاه اسلام در تمام ابعاد آن چهره ای متفاوت از دیگر مکاتب دارد که این نگاه را می توان از نهج البلاغه به گونه ای شفاف و عمیق بیرون کشید. نگاهی اجمالی به نهج البلاغه مبین آن است که سراسر خطبه ها و نامه ها و کلمات قصار سرشار از طرح موضوعات اخلاقی، عوامل اعتلا و انحطاط فرهنگی در جوامع می باشد. بنابراین بر هر مسلمانی فرض است که با تأسی به نهج البلاغه، درس های اعتلای ارزشهای اخلاقی و فرهنگ ها و عوامل سقوط و تنزل فرهنگی و اخلاقی را فرا گیرد و در جهت تعالی و تکامل امت واحده اسلام به کار گیرد.

هدف: با توجه به جایگاه بلند نهج البلاغه و سخنان گهربار امام علی علیه السلام و اهمیت اخلاق و فرهنگ در اسلام، شناسایی عوامل، مظاهر و بازدارنده های انحطاط اخلاقی و فرهنگی از منظر نهج البلاغه دارای اهمیت بسزایی است، چرا که حضور جدی نهج البلاغه و اجرای اهداف آن، در عصر حاضر، جوامع اسلامی را از تهاجم فرهنگی در امان می دارد.

روش: این مقاله بر اساس تحقیق و جستجوی کتابخانه ای از منابعی همچون قرآن کریم، نهج البلاغه، بحار الانوار، غرر الحکم و... اتخاذ و اقتباس شده، ضمن آنکه محوریت نهج البلاغه بوده است، همچنین تلاش شده است با نگاهی تحلیلی به موضوع پرداخته شود و در انتها بتوان نتایج کاربری از آن استخراج نمود.

یافته ها و نتایج: هدف امامان معصوم علیهم السلام، ارائه فرهنگ صحیح و نمایاندن راه رستگاری به بشر است. امام علی علیه السلام در نهج البلاغه راه هایی را باز دارندگی جوامع از فرومایگی فرهنگی ارائه می کند و از پیروان خود می خواهد با اجرای نظارت و کنترل اجتماعی (امر به معروف و نهی از منکر) و جلوگیری از مقدمات انحراف و با تفکر و تدبیر در سر نوشت جامعه های

پیشین، جامعه خود را از انحرافات فرهنگی مصون دارند تا مورد لطف و مشمول رحمت خداوند
مهربان قرار گیرند و از گرداب عذاب دنیوی و آخرتی در امان باشند.
واژه‌های کلیدی: نهج‌البلاغه، جامعه، انحطاط اخلاقی و فرهنگی، ارزش و ضدا ارزش.

امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه نهج البلاغه

حجت اله فسقوری (استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه حکیم سبزواری)
زینت شریفان (دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

یکی از مهمترین وظایف دینی و اخلاقی مردم، امر به خوبی‌ها و نهی از بدی‌هاست. امر به معروف عبارت است از سخن و گفتاری که انسان را به طاعت و فرمانبرداری خداوند دعوت می‌کند، و در مقابل نهی از منکر عبارت است از باز داشتن از انجام گناه و یا کلام و سخنی که سبب منع از انجام گناه می‌گردد. جایگاه بنیادین آن در تمام صحنه‌های زندگی انسان جلوه گر است و بحث گسترده‌ای دارد. این وظیفه اجتماعی از آن چنان اهمیتی بر خوردار است، که لقمان در پندهای خود به پسرش در کنار نماز و زکات از آن یاد می‌کند، آن جا که در قرآن کریم آمده است: «بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ اَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ إِصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ» علاوه بر این در باب امر به معروف و نهی از منکر سخنان زیادی در اخبار نبوی و احادیث ائمه طاهرين آمده است و به اهمیت، و جایگاه و نقش آن در زندگی بشر اشاره می‌کند. در این مقاله سعی بر آن است تا به بررسی دیدگاه‌های امام علی (ع) در باب فلسفه امر به معروف و نهی از منکر، ارزش آن، مراحل امر و نهی، خصوصیات شخص امر کننده و نهی کننده و پیامدهای ترک این وظیفه اجتماعی پرداخته شود.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، نهج البلاغه، امر به معروف، نهی از منکر.

عوامل مؤثر بر فقر و ضرورت فقرزدایی از منظر نهج البلاغه

عرفانه راسخ جهرمی (دستیار علمی اقتصاد دانشگاه پیام نور)
ساره رحمانیان، دستیار علمی (دستیار علمی مدیریت دانشگاه پیام نور)
مصطفی صفوی جهرمی (کارشناس علوم اجتماعی)

چکیده

اقتصاد پیش از آنکه به صورت علم مدون درآید مدتها قبل از آن با آموزه‌های دینی و اخلاقی همراه بوده است. طی پنجاه سال اخیر، میزان فقر در همه کشورهای جهان از کاهش چشمگیری برخوردار بوده است. با بررسی کلیه مطالعات صورت گرفته در مورد پدیده فقر در ایران چه از نظر متدلوژی و چه از منظر کاربردی مشاهده می‌شود که علی‌رغم تمام دستاوردهای علمی و نظری دانشمندان و صاحب نظران در این باره هنوز مشکل فقر و معضلات اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی آن با چالش‌های زیادی روبروست.

در این مقاله، ضمن معرفی انواع فقر به شناسایی عوامل مؤثر بر فقر در ایران و ضرورت فقرزدایی، ارائه راهکارهایی جهت کاهش فقر در ایران از دیدگاه نهج البلاغه و علمی پرداخته شده است. براساس نتایج حاصله افزایش سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی، کاهش تورم، کاهش بیکاری، توزیع عادلانه درآمد و افزایش سیاستهای حمایتی و بیمه‌ای از عوامل مؤثر بر کاهش فقر محسوب می‌شوند.

حضرت علی (ع) در بیاناتی شیرین می‌فرماید: «همانا خدای سبحان روزی فقراء را در احوال سرمایه داران قرار داده است، پس فقری گرسنه نمی‌ماند جز به کامیابی توانگران و خداوند از آنان نسبت به گرسنگی گرسنگان خواهد پرسید»

واژه‌های کلیدی: فقر، فقرزدایی، نهج البلاغه، سرمایه‌گذاری، تورم، بیکاری، توزیع درآمد.

سنت‌های اجتماعی در نهج البلاغه

بهرام امانی چاکلی (استادیار دانشگاه زنجان)
لیلا گودرزی (دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تاریخ و تمدن ملل اسلامی،
دانشگاه زنجان)

چکیده

اجتماعات انسانی به واسطه شرایط آب و هوایی و همچنین بسته به نظام حکومتی، اداری و اقتصادی دارای فرهنگ‌ها و به تبع آن دارای سنن، آداب و رسوم متفاوتی هستند. در هر اجتماعی سنن و آداب پسندیده در طول زمان و در نتیجه‌ی زحمات طاقت‌فرسای بزرگان آن قوم، شکل گرفته است. انسان‌ها همان‌گونه که از حیات خود دفاع می‌کنند از فرهنگ و سنن خویش نیز دفاع می‌کنند، در اسلام که دین کاملی است به این موضوع هم توجه شده است. در صدر اسلام پیامبر (ص) و پیروانش ابتدا شک داشتند که سنن پسندیده پیشین را بپذیرند، تا اینکه آیاتی مبنی بر پیروی ایشان از آن سنن نازل شد. در زمان خلفای راشدین نیز ما شاهد این هستیم که خلفا در عهدنامه‌ها و پیمان‌نامه‌های خود به کارگزارانشان دستور می‌دهند زمانی که وارد آن شهرها شدند به سنن پسندیده آن قوم احترام بگذارند، البته شیوه‌ی برخورد خلفا با سنت‌ها و آداب و رسوم نیز با هم تفاوت داشت و برخی از خلفاء انعطاف‌پذیری بیشتری از خود نشان می‌دادند. در این مقاله سعی شده ضمن بیان تاریخچه تعامل حاکمان مسلمان، با سنت‌های ممالک مفتوحه، به تحلیل دیدگاه‌های علی (ع) نیز در این باره پرداخته شود.

واژه‌های کلیدی: سنت‌ها اجتماعی، خلفای راشدین، حضرت علی (ع)، تعامل فرهنگ‌ها و آداب و رسوم.

تحلیلی بر ماهیت، مفهوم و اهمیت عدالت و مدخل‌های بحث عدالت اجتماعی از منظر امیرالمومنین علی (ع)

شرمین اسماعیلی انور (کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه ارومیه)
نوروز محمد قنبرزاده (کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه ارومیه)
میر محمد سید عباس زاده (استاد و عضو هیات علمی دانشگاه ارومیه)

چکیده

در تاریخ بشر، عدالت یکی از پرمعناترین و با ارزشترین مفاهیم انسانی بوده است. عدالت خواهی مستمر انسان را، باید امری فطری دانست زیرا تا کنون هیچ گاه از فهرست خواسته‌های فردی و اجتماعی انسان خارج نشده است. اسلام بیش از تمامی ادیان و مکاتب به موضوع عدالت توجه دارد و راه کارهای دست یابی به آن را در ابعاد گوناگون مورد تبیین قرار داده است. امیرالمومنین علی (ع) می‌فرماید: "الْعَدْلُ أَوْسَعُ الْأَشْيَاءِ فِي التَّوَّاصُفِ وَأَضْيَقُهَا فِي التَّنَاصُفِ". "عدالت ورزی از هر چیز دیگر در مقام بیان میدانی گسترده تر ولی در مقام عمل تنگنا بیشتری دارد. همان طور که می‌دانید از میان صفات بسیاری که برای خداوند متعال گفته شده تنها عدل جزو اصول دین می‌باشد. هدف این مقاله ضمن ارائه تصویری اجمالی از معنا و مفهوم عدالت، ماهیت عدالت و مصداق عدالت پرداختن به جایگاه عدالت در بینش توحیدی، اهمیت عدالت، اجرای عدالت و مشکل بحث ماهوی عدالت در گفتار و رفتار امیرالمومنین علی (ع) می‌باشد. روش پژوهش حاضر تحلیلی به صورت کتابخانه ای می‌باشد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد برخی از مدخل‌های بحث عدالت اجتماعی از دیدگاه امیرالمومنین علی (ع)، بحث ناسیونالیسم، آزادی، آزادی رفتار، آزادی سیاسی و دموکراسی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: عدالت، مفهوم شناسی عدالت، عدالت اجتماعی، امیرالمومنین.

بررسی علل پیدایش فقر در جامعه از دیدگاه علی (ع) در نهج البلاغه

فرشته زرعی (دانش آموخته دانشگاه حکیم سبزواری)

دکتر حسن مجیدی (استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

«فقر» به معنای ناداری و ناچیزی است و فقیر به کسی گفته می‌شود؛ که توانایی حداقل نیازمندی‌های زندگی خویش را نداشته باشد. ضررهای فقر در جامعه بر کسی پوشیده نیست که علت بسیاری از مفاسد و مشکلات اجتماعی است از میان بردن فقر و آثار منفی و ویرانگر آن جز با مبارزه اصولی و نظام یافته امکان پذیر نیست، که برای از بین بردن آن در هر جامعه‌ای ابتدا باید علل و عوامل پیدایش فقر را مشخص کرد تا ریشه اصلی و علل پیدایش فقر مشخص نگردد، از بین بردن فقر کاری غیر ممکن است.

مسئله فقر و علل پیدایش آن همیشه مورد توجه ادیان و مکاتب مختلف اجتماعی، اقتصادی، فلسفی بوده است دین اسلام که همواره در پی کرامت انسان و رفاه و تأمین زندگی اجتماعی اوست فقر را نکوهش و آنرا تباه کننده دین و دنیا می‌داند. امام علی (ع) در کتاب نهج البلاغه به علل و پیدایش فقر اشاره و علت اصلی فقر را در هر جامعه‌ای طمع ثروتمندان ذکر می‌کند و می‌فرماید: «هیچ فقری گرسنه نمی‌ماند مگر اینکه از حق او ثروتمندی به نواهی رسید». در این مقاله سعی بر آن است تا به تبیین بعضی جنبه‌های پیدایش فقر از دیدگاه امام علی (ع) همچون انحصارگرایی و امتیازات طبقاتی که سبب تجمع ثروت در دست گروهی خاص میشود و توده مردم جامعه آن امتیازات محروم هستند، تجمل‌گرایی و اسراف که سبب هدر رفتن سرمایه‌ها در جامعه می‌شود، ضعف مدیریت و بی تدبیری مسولان و کارگزاران اقتصادی به با بی تدبیری امکانات جامعه را به شیوه‌های نادرست از بین می‌برند، و بیکاری پرداخته شود. در این مقاله از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است و در این زمینه تاکنون پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، نهج البلاغه، پیدایش فقر، علل.

بررسی مفهوم و جایگاه کار و تقسیم کار در نهج البلاغه

فاطمه مقری (کارشناسی ارشد رشته مترجمی عربی، دانشگاه حکیم سبزواری)
دکتر حسن مجیدی (استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

هر جامعه‌ای برای تداوم حیات و بقا به کار و فعالیت مردم و مسئولان احتیاج دارد. نیاز به کار از قرون باستان وجود داشته است و هر چه می‌گذرد بر اهمیت آن افزوده می‌گردد. علی (ع) اصول و موازین کار و تلاش را در گنجینه‌گرانهای خود (نهج البلاغه) بیان فرموده‌اند. ایشان به کار و تلاش در مسیر احیا و آبادانی جامعه پرداختند و در مدت خلافت خویش از این امر مهم غافل نشدند. کار سرمایه و ذخیره ملی است و می‌تواند به رشد تمدن کمک کند. در این مقاله سعی شده با بهره‌گیری از نهج البلاغه و اندیشه‌های برخی متفکران، تعریف و تبیین مفهوم کار و تقسیم کار و فواید تقسیم کار، آثار تقسیم کار و ارزش و اهمیت آن... مورد بررسی همه جانبه قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، کار، علی (ع) و کار، تقسیم کار.

مسئولیت زمامداران در مقابله با فقر در نهج البلاغه

لیلا مومنی (دانشجوی کارشناسی ارشد، برنامه ریزی رفاه اجتماعی)
زهره مومنی (دانشجوی حقوق، لیسانس علوم تجربی)

چکیده

معضل اجتماعی فقر و فقیر، یکی از چالش‌های گریزناپذیر جوامع بشری است که مصلحان اجتماعی و اولیاء الهی توصیه‌های فراوان و تلاش‌های بسیاری برای پیشگیری و حل آن داشته‌اند. سخنان امیرالمومنین علی(ع) در نهج البلاغه بیانگر بینش عمیق و تفکر ممتاز امام حول موضوع فقر است. ایشان فقر را عمیقاً مورد بررسی و تحقیق قرار داده است. درهمه جوانب آن دقت نموده، مصادیق مختلف آن را برشمرده‌اند و به مخفی‌ترین پی‌آمد مترتب بر آن نائل شده‌اند. برای اقشار مختلف جامعه درپیشگیری، مبارزه و درمان فقر تکلیف معین نموده‌اند و در این بین بر مسئولیت حاکمان در رسیدگی به احوال محرومان در قول و در عمل، بیش از دیگر گروه‌های اجتماعی تأکید فرموده‌اند.

واژه‌های کلیدی: فقر، محرومان، حاکمیت، سیاست‌گذاری.

بهره مندی از کلام و رفتار امام علی در حوزه حکومت

داود رضی (استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه مازندران)
میثم کاظمی راد (دانشجوی کارشناسی ارشد علوم اجتماعی دانشگاه مازندران)

چکیده

اگر سیاست را تدبیر مدن یا مدیریت بر جامعه بدانیم، دوران کوتاه زمامداری امام علی (ع) پس از پیامبر اسلام (ص) بی گمان ارزشمندترین میراث نظری و گرانبهاترین تجربه عملی در پهنه اندیشه و عمل سیاسی است. خوشبختانه سخنان و نوشته‌های امام علی (ع) در نهج‌البلاغه گردآوری شده و در دسترس است. این کتاب پس از قرآن کریم برجسته‌ترین اثری است که راه ورسم زندگی را در ابعاد فردی، اجتماعی و بویژه در عرصه سیاست و حکومت نشان می‌دهد. مهمتر آنکه سیاست و حکومت که پهنه‌های پیچیده و دشوار است نیازمند معرفی نمونه‌های عالی است تا در یک فرایند مقایسه ای بتوان کارکردها را با آن عیار ناب سنجید و سره را از ناسره باز شناخت. سوال اصلی این مقاله این است که از دیدگاه امام علی (ع) مهم‌ترین ویژگی‌های یک حکومت شایسته چیست؟ این تحقیق با بررسی در فرمان‌ها و برنامه‌های امام علی (ع) و نظریه‌های موجود در حکومت به عنوان چارچوب تئوریکی که برگرفته از نتایج تحقیقات و تلاش‌های تجربی و اندیشمندانه صاحب نظرانی چون شریعتی، مطهری، سروش و جرداق است تلاشی است در راه شناخت نوع عالی حکومت. و از روش تحقیق کیفی و مطالعات کتابخانه ای و اسنادی سود جسته است. در پایان این نتیجه حاصل شد که در صورتی که بتوان حکومت را به تعقیب منافع مادی مردم واداشت و کنترل مسائل فرهنگی را به متفکران خارج از حوزه قدرت واگذاشت می‌توان به همزیستی دو مفهوم به ظاهر متناقض آزادی و عدالت امیدوار بود.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، حکومت، اخلاق، عدالت، آزادی.

بررسی تطبیقی مفهوم سرمایه اجتماعی در نظریات جامعه‌شناختی و نهج البلاغه (با تأکید بر موضوع بومی سازی علوم انسانی)

دکتر داود رضی (استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران - بابلسر)
اکبر حمدی (کارشناسی ارشد رشته مطالعات جوانان از دانشگاه مازندران - بابلسر)

چکیده

سرمایه اجتماعی یکی از پرکاربردترین مفاهیم در حوزه علوم اجتماعی و به ویژه جامعه‌شناسی است. این مفهوم ابعاد گوناگونی همچون اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی را در بر می‌گیرد. نظریه پردازان مختلفی همچون پیر بوردیو، رابرت پوتنام، جیمز کلنن و فرانسیس فوکویاما با محوریت این مفهوم نظریه‌های خود را ارائه نموده‌اند. در این میان منابع اسلامی و ایرانی نیز دیدگاه خاص خود را در این حوزه دارا می‌باشند. در نوشتار حاضر در راستای بومی سازی علوم انسانی و اجتماعی، مفهوم سرمایه اجتماعی در نهج البلاغه مورد بررسی و واکاوی نظری قرار گرفته است، روش مورد استفاده در این مقاله با استفاده از روش شناسی کیفی و به طور ویژه مطالعه مبتنی بر داده‌های اسنادی و کتابخانه‌ای است، که نتایج پژوهش حاکی از آن است که این مفهوم در ابعادی پیچیده و گسترده در نهج البلاغه مورد تشریح و تبیین قرار گرفته و در نهایت به لحاظ علمی امکان آن وجود دارد که این اثر اسلامی را به عنوان یک منبع در حوزه علوم اجتماعی و به ویژه جامعه‌شناسی در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی معرفی نمود که روشن است چنین تصمیمی نیازمند هم‌اندیشی عالمان اجتماعی و دستگاه‌های ذیربط به موضوع بومی سازی علوم انسانی و اجتماعی است.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، بومی‌سازی علوم انسانی.

رویکردی به رفاه و تأمین اجتماعی از منظر نهج البلاغه (با تأکید بر سیره و سخن امام علی علیه السلام)

بهرام بهرامی (عضو هیئت علمی دانشگاه زنجان)
محمود کاظمی (عضو هیئت علمی دانشگاه زنجان)

چکیده

موضوع رفاه و تأمین اجتماعی اگر چه پس از جنگ جهانی دوم بر اساس ماده 22 اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان حقوق اساسی انسانها قلمداد شده است و به عنوان حقوق افراد جامعه یک نوع تکلیف الزامی جهت تأمین آن برای دولتها ایجاد شده است و برنامه‌های اجتماعی در اکثر کشورها با پوششهایی برای بازنشستگی، حوادث ناشی از کار، حمایت بازمندگان و... در حال اجرا است، ولی در اسلام بر حسب آیات و روایات تأمین رفاه و سطح زندگی مناسب با شرایط و مقتضیات روز بر عهده دولت اسلامی گذارده شده است و دولت باید نیازهای اصلی و عمومی به غذا، مسکن و پوشاک را تأمین نماید و اشباع این نیازها باید از لحاظ کمیت و کیفیت با توجه به شرایط زمان کافی و شایسته باشد و همین طور نیازهای درجه دوم که به واسطه بالا رفتن سطح زندگی، پیدا می‌شود را نیز باید برطرف نماید و اساس این حق بر پایه حق مشترک جامعه در منابع ثروت است. زیرا براساس آیه شریفه «خلق لکم ما فی الارض جمیعاً» آنچه در زمین است برای همه انسانها است. بنابر این هر کس حق دارد با انتفاع از ثروتهای طبیعی، زندگی خوب و درخور، داشته باشد و وظیفه زمامداران است که فرصت کار و تلاش را برای همه فراهم سازند و چنانچه کسی فرصت اشتغال را به دست نیاورد و یا از کار کردن درماند، امکان بهره‌مندی و مشارکت در ثروتهای طبیعی را تا حد یک زندگی مرفه برایش تضمین نماید. هدف اساسی این مقاله آن است که، با محوریت قرآن کریم و حکومت پنج ساله مولی علی علیه السلام و سخنان آن حضرت در نهج البلاغه، به موضوع رفاه و تأمین اجتماعی در اسلام نگریسته شود.

واژه‌های کلیدی: اسلام، رفاه، تأمین اجتماعی، نهج البلاغه.

نگاهی به بیت المال در نهیج البلاغه

حمید قربانی (مربی دانشگاه آزاد اسلامی گچساران)
شورانگیز محمودزاده (دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه یاسوج و دبیر آموزش و
پرورش گچساران)

چکیده

بحث درباره موضوع بیت المال یک بحث اقتصادی، دینی و اخلاقی است که در منابع اسلامی، از جمله نهیج البلاغه تأکید بسیاری بر آن شده است. قطعی است که این تأکید، دلالت واضح بر اهمیت شناخت و توجه به آن را دارد که هر انسان خردمند نه تنها ارزش آن را بلکه اهمیت و ضرورت آن را در جامعه احساس می کند.

امام علی (ع) در سخنان خود، مضامین ژرف اعتقادی و اخلاقی بسیاری را به اهمیت و توجه به نگهداری و مصرف بیت المال اختصاص داده و فرمانروایان، والیان خود را به توجه و دقت در نگهداری و مصرف آن سفارش کرده اند.

حضرت، بیت المال را نه مال شخصی امام و نه مال فردی از مسلمانان، بلکه بیت المال، از آن مسلمانان است که در اختیار امام مسلمانان گذاشته می شود تا به عدالت، به مصرف مسلمانان برسد می داند.

بیت المال مکانی بوده که درآمدهای دولت اسلامی و اموال متعلق به مسلمانان در آن نگه داری می شد و دو شاخصه «عمومی» و «امانت بودن» با مفهوم بیت المال همراه است.

هدف از بیت المال، تأمین اهدافی بلند در مسیر تعالی انسان و جامعه برای رسیدن به عزت، شرافت، قرب الی الله، گسترش عدالت، زدودن فقر و کاهش فاصله طبقاتی و رسیدگی به حال محرومان جامعه است.

بیت المال تأثیر بسیاری از جمله: اصلاح امور جامعه، رفع نیاز مردم، دوام حکومت، تقویت و افزایش توان نیروی های مسلح دارد.

از نگاه امام علی (ع) بیت المال اصول و مبانی از جمله: امانتداری، عمومیت داشتن، نظارت و حسابرسی، دقت داشتن دارد.

امام علی (ع) نهایت تلاش را در اجرای عدالت، تقسیم عادلانه، مجازات خاطیان و برابری مردم در بیت المال و نظارت و حسابرسی کارگزاران، دستور کار خود داشتند.

خیانت در بیت المال دارای آثاری از جمله: رسوایی در دنیا، ذلت و پستی در آخرت، بی اعتمادی و... می باشد.

واژه‌های کلیدی: بیت المال، نهج البلاغه، امام علی (ع).

مدیریت از نگاه علی(ع)

معصومه رجبی (کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه علامه طباطبائی(ده))

چکیده

مدیریت سازماندهی، برنامه ریزی، نظارت و ارزشیابی محیط و سازمان و رسیدگی به شئون آن است. انسان به عنوان موجود اجتماعی نیاز به برنامه ریزی و سازماندهی و نظارت دارد تا بتواند به اهدافش نایل شود.

علی(ع) به عنوان اسوه مدیریتی نظام اسلامی می باشد، که تمسک به ایشان می تواند یک الگوی صحیح برای مدیران و به تبع آن برای عامه مردم باشد.

این مقاله با روش تحقیقی، توصیفی و تحلیلی و با سوالات اصلی چگونگی و روش اعمال مدیریت از سوی علی(ع) به این امر می پردازد.

مهمترین مباحث ویژگی ها و صفات یک مدیر از نگاه ایشان؛ مجرب بودن، رعایت انصاف، خیانت نکردن به بیت المال، سوء استفاده نکردن از مقام، حسن تدبیر، سعه صدر، تقواگرایی، همسانی با فقرا... ونحوه تعامل یک مدیر با کارکنان و پرسنل؛ ارتباط مستقیم با کارکنان، کنترل، سازماندهی، تشویق، گزینش اصولی، پرداخت حقوق کافی، تشویق و تنبیه... و خوش بینی با مردم، گذشت، مهربانی با ضعیفان؛ رفق و مدارا با مردم، گشاده رویی... می باشد.

واژه های کلیدی: مدیر، سازمان دهی، برنامه ریزی، ارزیابی، گزینش.

بررسی راهبردهای حضرت علی (ع) در برخورد با جرایم یقه سفیدان

فاطمه ابراهیمی (مربی آموزشیار گروه علوم انسانی (علوم اجتماعی) دانشگاه

پیام نور گلپایگان)

آمنه سادات کاشی (مربی آموزشیار گروه علوم انسانی (الهیات) دانشگاه پیام نور

گلپایگان)

چکیده

آنچه از سیره امام علی (ع) در برخورد با کارگزاران (یقه سفیدان) نظام اسلامی بر می آید، چنین است که امیر المومنین (ع) اهتمام ویژه ای در برخورد قاطعانه با متخلفین و مقابله با انحرافات کارگزاران خویش مبذول داشته است. وی تلاش نمود تا در انتخاب و گزینش کارگزاران در مناصب مختلف سیاسی، نظامی، مالی، قضایی و... دقت و نظارت کافی داشته باشد؛ چرا که حسن اجرای امور در جامعه تامین امنیت، ثبات حکومت و رضایت عمومی را در پی خواهد داشت. امام علی (ع) با رهنمودهای مختلف خود به مدیران هر قسمت، امانت بودن مسئولیت در دست ایشان را یادآور شده و تلاش نمود تا روحیه خدمت گذاری در میان ایشان را تقویت نماید و این مهم جز در سایه انتخاب افرادی با درجه ایمان بالا و برخوردار از تقوای الهی، میسر نخواهد بود.

در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی و کتابخانه ای به بررسی سخنان حضرت علی (ع) در نهج البلاغه شامل خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمتها پرداخته ایم و نمونه‌های فراوانی از برخوردهای قاطعانه ایشان با متخلفین و متجاوزین به بیت المال را ذکر کرده ایم. همچنین بررسی اجمالی از دوران خلافت خلفای سه گانه و مقایسه روش حکومتی آنان با سیره حضرت علی (ع) داشته ایم.

واژه‌های کلیدی: جرم، یقه سفیدان، نهج البلاغه، عدالت، حکومت.

بررسی عدالت و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی با توجه به نهج البلاغه و مثنوی

منصور نیک پناه (عضو هیأت علمی مجتمع آموزش عالی سراوان)
صدیقه کریمی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سیستان و بلوچستان)
ستوان جاسم کریمی (جانشین امنیت اخلاقی شهرستان فسا)

چکیده

نهج البلاغه یکی از کتاب‌های مهم شیعیان می باشد که اندیشه‌های اخلاقی جهانی دارد و تأثیر بسیار زیادی بر آثار اندیشمندان مسلمان جهان گذاشته است، زیرا هریک از اندیشه امام علی (ع) راهی شناخته شده برای اصلاح جامعه می باشد. مولانا از شاعران معروف ادب پارسی، با توجه عشق فراوانی که به امام علی (ع) دارد، از جهات گوناگونی از ایشان تأثیر پذیرفته است. مفاهیم فراوانی در نهج البلاغه وجود دارد که در مثنوی مولانا مطرح شده است. یکی از این از مفاهیم که در رفاه و امنیت اجتماع موثر است، عدالت اجتماعی می باشد. شناخت عدل و اجرای آن و لزوم اجرای در تمام امور جامعه با وجود دشواری‌های متعدد، تأکید بر در نظر داشتن عدل الهی، دعوت مردم به رعایت انصاف و برابری با دیگران و حتی با حتی دشمنان خود، و اجرای عدالت به عنوان یکی از پایه‌های محکم ارتباط مردم با حکومت و محورهای متفاوت، اجتماعی، اقتصادی و قضایی از مواردی است که در اندیشه امام و سپس مولانا جریان داشته است. با توجه به مواردی که گفته شد، این مقاله بر آنست که عدل و تأثیر آن بر رفاه اجتماعی را در نهج البلاغه و مثنوی مولوی بررسی نماید.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، مولانا، نهج البلاغه، مثنوی، عدالت، اجتماع.

مدیریت بر اساس شایسته سالاری از منظر نهج البلاغه

محمدامین صیادی (دانشگاه ارومیه)

میترا محمدی (دانشگاه ارومیه)

چکیده

هدف از تحقیق حاضر «مدیریت بر اساس شایسته سالاری از منظر نهج البلاغه» می‌باشد. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. رعایت اهلیت و شایسته سالاری در انتخاب افراد و واگذاری مسئولیت‌ها از مهم ترین مسایل در عرصه حکومت و مدیریت است و یکی از اولی ترین مراحل اجرای عدالت در عرصه سیاسی عمل به اصل شایسته سالاری در گزینش مدیران و کارگزاران حکومتی است. این بدان معناست که کسی که عهده دار مسئولیتی می‌گردد و در مسندی از امور قرار می‌گیرد باید شایستگی‌های لازم برای احراز آن کار را داشته باشد. شاید گزافه نباشد، اگر بگوییم که منشأ تمامی تباهی‌ها و فسادها در عالم، عدم رعایت اصل شایسته سالاری و اهلیت گرایی است. در نظام امامت عدل، شایسته سالاری به عنوان یک اصل مطرح است. گزینش‌ها بر مبنای ضوابط است نه روابط. نظامی که رسالتش اقامه عدالت است، تبعیض در واگذاری اختیارات را برنمی‌تابد. در جامعه‌ای که شایسته سالاری حاکم نباشد، عدالت قربانی می‌شود؛ زیرا از نظامی که خود بدون ملاک و معیاری روی کار آمده باشد، نمی‌توان انتظار اجرای عدالت داشت. در تحقیق حاضر ضمن تعریف مفهوم شایسته سالاری، ضرورت وجود شایسته سالاری در دستگاه حکومتی با رویکرد اسلامی و ضمن مروری بر چگونگی طرح این مسئله در نهج البلاغه و ارائه نکاتی بر پایه مطالعات نگارنده در نهج البلاغه، و نهایتاً با بیاناتی از امام علی (ع) در راستای پیام‌های پیامبر و قرآن کریم مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: مدیریت، شایسته سالاری، حکومت اسلامی، نهج البلاغه.

مسئولیت پذیری اجتماعی مدیران از نگاه نظریه پردازان و عمل امام علی (ع) در نهج البلاغه

دکتر حسن فلاوندی (دانشگاه ارومیه)
وحید سلطانزاده (دانشگاه ارومیه)

چکیده

مسئولیت پذیری اجتماعی موضوع حساسیت برانگیزی است که در سال‌های اخیر مورد توجه ویژه ای قرار گرفته است و عامل اساسی بقای هر سازمانی محسوب می‌شود. سازمان‌ها به عنوان مرجع پاسخگو، برای شفافیت و پاسخگویی به افراد ذی نفع در قبال عملکردشان باید تعهدات خود را به مسئولیت اجتماعی از طریق ارزش‌های خویش ابراز دارند و اطمینان حاصل کنند که این تعهدات در سراسر سازمان جاری می‌شوند. به این ترتیب، مسئولیت پذیری اجتماعی برای آنان مزایای دو جانبه خواهد داشت؛ به طوری که هم جوامع از رویکرد اخلاقی تر و منسجم تر خود نفع می‌برند و هم افراد جامعه نظر و برداشت بهتری از عملکرد و نقاط قوت سازمان خواهند داشت. مقاله حاضر در پی تشریح مسئولیت پذیری اجتماعی و ضرورت ایجاد آن به لحاظ اهمیت برآمده و مزایای ناشی از آن بر حفظ و پایداری سازمان‌ها برآمده مبتنی است. پس از تشریح کامل مسئولیت پذیری اجتماعی و ابعاد آن، به عمل و نگاه امام علی در نهج البلاغه در زمینه مسئولیت اجتماعی می‌پردازد. **واژه‌های کلیدی:** مسئولیت پذیری اجتماعی، عمل، نهج البلاغه.

نظارت مردم بر زمامداران از دیدگاه نهج البلاغه

سید حیدر حسینی (عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر)
سید محمد حسینی (کارشناسی ارشد عمران - سازه واحد علوم و تحقیقات
آذربایجان شرقی)

چکیده

اسلام که یک دین کامل و همه جانبه نگر است موضوع نظارت را به عنوان یک اصل اساسی مورد توجه جدی قرار داده است. این نظارت و کنترل، هم باید در سطح سازمان‌ها و تشکیلات حکومتی توسط مدیران انجام شود و هم بوسیله مردم بر دولت مردان و زمام داران کشور اعمال گردد. آنچه در مقاله حاضر مورد نظر است، نظارت مردم بر زمامداران می‌باشد، لذا در این تحقیق سعی شده است در حد توان و با توجه به محدودیت فضای مقاله، پس از مطرح کردن معانی و مفهوم نظارت و کنترل، به مراجع و دستگاه‌های نظارت کننده در جامعه اسلامی اشاره شده و بعد از آن نظارت مردم بر حاکمان جامعه از نظر اسلام با استفاده از آیات قرآن کریم، روایات و احادیث معصومین (ع) و به ویژه سخنان گهر بار مولای متقیان امام علی (ع) در نهج البلاغه مورد بررسی قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: نظارت، زمامداران، مردم، نهج البلاغه.

عدالت اجتماعی از دیدگاه نهج البلاغه

معصومه جان علی زاده (کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی دانشگاه پیام نور)
سجاد حبیبیان (کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی دانشگاه شاهد، مسئول
انتشارات اداره کل آموزش و پژوهش سیما)

چکیده

یکی از هدف‌های متعالی بشر که مصلحان اجتماعی همواره درصدد تحقق آن بوده‌اند، عدالت اجتماعی است. این مقاله درصدد معرفی زمینه نیاز به مفهوم و اصول عدالت اجتماعی و ضرورت بهره‌گیری از آن در سازماندهی زندگی دسته جمعی می‌باشد. از دیدگاه حضرت علی(ع) برای سازماندهی زندگی دسته جمعی انسان، به طور ضروری نیاز به مفهوم و اصول عدالت اجتماعی وجود دارد. عدالت اجتماعی به عنوان یک مفهوم جامع و همه‌جانبه در سیاست‌گذاری یک حکومت و یک نظام وسیع بین‌المللی، برای اولین بار در تاریخ، از طرف امام علی(ع) و پس از شکست امپراطوری‌های روم و ایران و فتوحات مسلمین در قاره‌های آسیا و آفریقا پایه‌گذاری شد. از دیدگاه امام علی(ع)، عدالت اجتماعی یک اصل همگرا و مشروع حکومتی است و همه ابعاد سیاسی، اقتصادی، اداری و سازمانی را در بر دارد.

واژه‌های کلیدی: عدالت، عدالت اجتماعی، سازوکارهای تحقق عدالت اجتماعی.

مسئولیت اجتماعی افراد در دوری از جزم گرایی و شتاب زدگی: نهج البلاغه راهنمایی ارزشمند

محسن کریمیان عظیمی (عضو هیأت علمی دانشگاه شاهد)
لیلا بهنام جام (دانشگاه شاهد)

چکیده

در هر جامعه با توجه مسئولیت‌های مهمی که بر دوش افراد گذارده می‌شود، از آنان انتظار می‌رود به نحو مطلوب از عهده مسئولیت خود برآیند. با توجه به تغییرات زیادی که در قرن اخیر شاهد آن بوده ایم، تحولات مختلفی در جهت مطرح شدن جامعه ای مدنی به بهترین شکل به عنوان یکی از مهم ترین دغدغه‌های تمامی دولت‌ها بوده و تلاش‌های فراوانی برای بهبود بخشیدن به شرایط حاکم بر جوامع صورت گرفت. بنابراین، وظیفه فردی که مسئولیت یک جامعه را به عهده می‌گیرد بیش از پیش نمایان می‌شود. فرد عهده دار حکومت با داشتن سعه صدر می‌تواند نفوذ فوق العاده ای بر نسل جوان داشته باشند و با آشنا کردن آنان با فرهنگ غنی اسلامی و ایرانی از تهاجمات مضر بیگانگان جلوگیری کنند. جزم گرایی و شتاب زدگی تأثیرات منفی در روند پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی در پی دارد. لجاجت بر امور علاوه بر این که افراد را دچار تهجر و عقب افتادگی می‌کند، قدرت تصمیم گیری درست را نیز از افراد سلب می‌کند. در این مقاله سعی شده مسئولیت اجتماعی افراد در دوری از دگماتیسم با استفاده از رهنمون‌های ارزشمند نهج البلاغه مورد توجه قرار گیرد که با استفاده از روش تحلیل اسنادی، جامعه آماری شامل کلیه اسناد و آثار مربوط به موضوع که به روش فیش برداری جمع آوری شد و در نهایت به نتایج زیر دست یافتیم. داشتن وسعت نظر در امور، توجه به همه جوانب امر در تمام مسائل، دقت و نکته سنجی، دوری از سوگرایی، انتقادپذیری، مشورت در مسائل و بسیاری موارد دیگر که می‌تواند انسان را از جزم گرایی و شتاب زدگی به دور نگه دارد.

واژه های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، جزم گرایی و شتاب زدگی، نهج البلاغه، دگماتیسم.

بیت المال در نهیج البلاغه

یاسر خوش چهره (کارشناسی ارشد الهیات گرایش نهیج البلاغه دانشگاه یزد)

چکیده

از آیاتی که در قرآن آمده است می توان به این نتیجه رسید که در هر عصری که حکومتی الهی تشکیل شده در آن می توان قوانینی برای رفع نیازهای اقتصادی حکومت تصویب می شده است. بیت المال اسلامی از منابع متعدد گردآوری می شود که می توان موارد ذیل را منابع اصلی آن دانست: 1- زکات 2- خمس 3- انفال 4- فیه 5- جزیه 6- خراج

حضرت علی علیه السلام هدف از بدست گرفتن حکومت پس از 25 سال سکوت را یکی شرکت و پذیرش مردم و دیگری برقراری عدالت که توزیع عادلانه آن نمونه ای از عدالت است می شمرد. 1- آداب برخورد اولیه با مالیات دهنده: در سر راه هیچ مسلمانی رانترسان یا با زور از زمین او نگذر، بیشتر از حقوق الهی از او مگیر 2- نحوه اخذ مالیات: ای بندگان خدا! مرا ولی امر مسلمین و جانشین او به سوی شما فرستاده، تا حق خدا را که در اموال شما تحویل گیرم 3- نحوه برخورد و تقسیم اموال مالیات دهنده: آنگاه که داخل شدی مانند اشخاص سلطه گر وسخت گیر رفتار نکن.

امام علی علیه السلام در نامه ای دیگر فلسفه کامل مالیات را به جزء ای از بیت المال را بیان می کند:

- 1- توجه به مالیات دهنده به عنوان رکن 2- اهمیت دادن به آبادانی سرزمین بیش از گرفتن مالیات:
- 3- شرایط تخفیف دادن 4- تأثیرات رعایت حال مالیات دهندگان.
- سیاست امام برای جلوگیری از خیانت در بیت المال: دادن حقوق کافی به کارمندان بیت - گماشتن مأموران مخفی برای کنترل آنها - انتخاب افراد شایسته

سرانجام خائنین به بیت المال در آخرت از نگاه امام علی علیه السلام «کسی که امانت الهی را خوار شمارد و دست خیانت آلوده کند، خودو دین خود را پاک نساخته و درهای خواری را دنیا روی خود گشوده و در فیامت خوارتر و رسواتر خواهد بود
در این نوشتار سعی شده در حد امکان به بیت المال در نظر بهترین فرد پس پیامبر اشاره کنیم.
واژه‌های کلیدی: بیت المال، نهج البلاغه، امام علی (ع).

هدایت اجتماعی و اولویت‌های آن در نهج البلاغه

سمیرا پروین (کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت اسلامی)

چکیده

مسأله‌ی احیای تفکر دینی، یکی از پرسش‌های روزگار ما است که رویکردها و روش‌های گوناگونی را برانگیخته و همیشه مورد توجه متفکران اسلامی و غربی بوده است. موضوع مورد بحث در این پژوهش تحریری است دوباره بر همان داستان پرتأمل تحقق جامعه‌ی آرمانی، منتهی تحقیقی از نگاه مذهب و اندیشه‌های دینی. اگر دین به عنوان عنصر برجسته‌ی فرهنگی نگاهبان حیات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی بدانیم که آموزه‌های آن به محافظت از جوانب مختلف حیات یاری می‌رساند، مباحث جامعه‌شناسانه داعیه‌ی عطف توجه به سازمانهای اجتماعی را دارند و تبیین‌کننده نهادها، نقشها و کارکردها در زندگی جمعی می‌باشند. در این مسیر، مراجعه به متون اجتماعی دین اسلام علاوه بر تحکیم بنیادهای ذهنی و معنوی پژوهشگر، سراج منیری در دستیابی به عمق دیدگاههای این مکتب در رابطه با انسان، جامعه و تاریخ خواهد بود. زیرا جامعیت نگرش دینی که به منبع زلال وحی متصل است. به حوادث اجتماعی، که از طریق مطالعه و تحقیق در ادبیات تاریخی و اجتماعی دین به ذهنیت علمی جویندگان شریعت انتقال می‌یابد اطمینان و اعتبار می‌بخشد. از آنجا که قبل از پیدایش علم رسمی جامعه‌شناسی، متفکران اجتماعی و رهبران بزرگ دین از جمله امام اول شیعیان علی ابن ابی طالب (ع)، که بعد از پیامبر صلی اله علیه و آله و سلم، خود بزرگترین شارح و مدرس تعالیم اسلام و قرآن است، دیدگاههای مهمی در رابطه با موضوع مورد نظر ارائه داده است، محقق را بر آن داشت تا از آراء و نظریات امیرمؤمنان در نهج البلاغه برای ترسیم جامعه آرمانی در این تحقیق استفاده نماید. در اینجا طرح مسأله اصالت فرد و جامعه از آن جهت اهمیت می‌یابد که این موضوع به صورت بحث فلسفی و جامعه‌شناختی در شکل‌گیری اهداف و مبانی مکتبی نظام‌های اجتماعی مؤثر است.

واژه‌های کلیدی: اجتماع، هدایت، نهج البلاغه، علی (ع)

مصادیق فتنه و جنگ روانی از منظر امام علی (ع)

سید مهدی مسبوق (استادیار دانشگاه بوعلی سینا)
شهلا زمانی (دانش آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی)

چکیده

دوران خلافت بیست و پنج ساله ی امام علی (ع)، سرشار از ناامیلات و حوادثی بود که داعیان خلافت، چون بنی امیه و یا افراد بی بصیرت و ظاهر بین و سطحی نگری چون خوارج و طلحه و زبیر به راه انداختند، جنگ‌های صفین و جمل و نهروان که توسط این سه گروه به وقوع پیوست، زمینه‌هایی را برای به وجود آوردن تفرقه و چند دستگی در میان مسلمانان به وجود آورد، ابزاری که دشمنان اسلام در این جنگ‌ها از آن استفاده می‌کردند بیشتر از آن که سلاحی گرم چون شمشیر باشد، حربه ای سیاسی، نظامی و فکری بود که بر روح و روان و اندیشه ی نومسلمانان تاثیر می‌گذاشت. استفاده ی ابزاری از قرآن بر سر نیزه‌ها، ماجرای حکمیت، علم کردن پیراهن خونین عثمان، انتشار شایعه درباره امام (ع)، حضور عایشه در جنگ جمل و... همگی نمونه هایی از فتنه گری و ایجاد جنگ روانی در زمان امامت امام علی (ع) است.

واژه های کلیدی: فتنه، جنگ روانی، نهج البلاغه، امام علی (ع).

بررسی جامعه شناختی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در نهج البلاغه

فخرالسادات پیلتن (دبیر آموزش و پرورش شهرستان جهرم و دکتری
جامعه‌شناسی - استادیار)

چکیده

سرمایه اجتماعی یکی از عوامل اساسی پیوستگی جامعه انسانی است. سرمایه اجتماعی به پیوندها، ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع با ارزش اشاره دارد، که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود. سرمایه اجتماعی امروزه نقش بسیار مهمی در انسجام بخشی میان انسانها و نهادها ایفا می‌کند. بدون تردید برای بالندگی و تعالی هر جامعه دستیابی به ارزشها و هنجارهای معقول شرط ضروری است که قطعا دین در مجموعه وسیع خود و با بیانات بزرگانی همچون حضرت علی (ع) در حفظ و افزایش سرمایه اجتماعی اهمیت می‌یابد. زیرا به روابط اجتماعی به عنوان اساس سرمایه اجتماعی در محتوای سخنان حضرت علی (ع) توجه شده است. از آنجا که در جامعه شناسی سرمایه اجتماعی به عنوان خصایصی همانند شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد اجتماعی که همکاری متقابل و هماهنگی در جهت منافع مشترک را تسهیل می‌کند شناخته می‌شود و یا روابط متقابل همکارانه بین شهروندانی که در حل مشکلات جمعی یکدیگر را یاری می‌دهند، می‌باشد. لذا در مباحث دینی و بویژه در بیانات حضرت علی (ع) مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مشهود می‌باشد. در نهج البلاغه مکرر برای کمک و مساعدت، دوستی و محبت، ارتباط صمیمانه و... در جامعه بشری و برای تعالی انسانی تأکید شده است و حداقل این مطلب از حضرت علی (ع) که ناتوانترین فرد کسی است که نتواند دوستی برای خود بیابد و این بیانگر توجه این بزرگوار به داشتن سرمایه اجتماعی و حفظ آن می‌باشد. این پژوهش با هدف بررسی سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در نهج البلاغه با روش کیفی و استفاده از اسناد و کتب می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: حضرت علی (ع)، سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، روابط اجتماعی.

جایگاه عدالت اجتماعی در نهج البلاغه

دکتر حسین رضا طاهری (عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور همدان)
سعیده اسماعیلی (کارشناسی ارشد دانشگاه تهران)

چکیده

این مقاله بررسی جایگاه عدالت اجتماعی از منظر مولای متقیان علی (علیه السلام) در کتاب ارزشمند نهج البلاغه می‌پردازد.

بدین منظور پیش از ورود به بحث اصلی به بررسی اجمالی واژه عدالت در کتب لغت و تعبیر مختلف که از این واژه در علوم مختلف وارد شده را بیان نموده و این تعاریف را به صورت تطبیقی از منظر امام علی (ع) بیان داشته است.

سپس بحث اصلی مقاله که جایگاه عدالت اجتماعی از دیدگاه امام علی بن ابی طالب (ع) می‌باشد پرداخته شده و راههای گسترش عدالت و برخی آثار عدالت اجتماعی که سبب اصلاح جامعه و سعادت بشری است، بیان شده است.

واژه‌های کلیدی: عدالت اجتماعی، امام علی (ع)، نهج البلاغه.

مؤلفه‌های سیاست خدامحور از منظر نهج‌البلاغه

هادی نظری منظم (استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

نهج‌البلاغه آبشخور فصاحت، و خاستگاه بلاغت، و دانشنامه‌ای جامع در حوزه فرهنگ اسلامی، و ضامن سعادت انسان در سرای دنیا و آخرت است. حضرت علی علیه السلام در این اثر بی‌همتا، آیین حکومت‌داری و سیاست را نیز- با ژرف‌ترین عبارات، و صریح‌ترین تعبیر- برای کارگزاران و استانداران خود و همه‌آیندگان تشریح کرده است.

از منظر علی علیه السلام حکومت‌داری و سیاست ورزی غایت نیست؛ نگاه آن حضرت به حکومت، نگاهی الهی است، و غایت آن، اعلای سخن حق، و اعتلای انسان، و تکامل مادی و به ویژه معنوی او است؛ از این رو در گفتار و کردار، و خط مشی حکومتی و سیاسی امیرالمؤمنین هرگز نشانه‌ای از دروغ و عوام‌فریبی، ستمکاری، خیانت، تکبر، گردنکشی، سازش با زیاده‌خواهان و شکمبارگان، و ناعدالتی نیست.

پر واضح است که بررسی تمامی مؤلفه‌های سیاست علی علیه السلام در نهج‌البلاغه در این وجیزه نمی‌گنجد؛ از این رو، نگارنده کوشیده است تا با استناد به برخی خطبه‌ها و نامه‌های حضرت علی (علیه السلام) به تبیین مهم‌ترین مؤلفه‌ها و شاخص‌های فوق در خط مشی سیاسی و حکومتی آن حضرت بپردازد.

واژه‌های کلیدی: علی (ع)، نهج‌البلاغه، مؤلفه‌های سیاست، خدامحوری.

کنترل و نظارت در نهج البلاغه و نظام مدیریتی علوی

سید حسن قریشی کرین (استادیار دانشگاه پیام نور همدان)

چکیده

نظارت و کنترل در امر مدیریت و اعمال آن در هر سازمان و تشکیلات و نیز در سطح گسترده تر، در هر حکومتی اجتناب ناپذیر است. به همین جهت از دیرباز اندیشمندان در صدد تبیین اصول آن برآمده، نظارت و کنترل به مفهوم عام آن، یکی از اصول مدیریت است که در اسلام نیز به آن توجه کافی شده است. در سیره امام علی (ع) مدیریت و مسئولیت در حکم امانتی است که به مدیر سپرده می شود تا برای مدتی معین به عنوان معجری یا امانتداری در آن جایگاه انجام وظیفه کند. نظارت و کنترل برنده ترین ابزار مدیریت محسوب می گردد. در این مقاله ابتدا، به اصطلاح کنترل و نظارت پرداخته شده است و سپس از دیدگاه قرآنی به اهمیت و جایگاه آن پرداخته شده و به طور مفصل به نظارت در نهج البلاغه با ذکر چند نمونه از نظارت و کنترل های علی (ع) و راه کارهای عملیاتی نظارت و چگونگی اعمال نظارت و کنترل مستقیم و غیرمستقیم توسط علی (ع) اشاره شده است.

واژه های کلیدی: نظارت، کنترل، حاکم، اصول مدیریت، نهج البلاغه، علی (ع)، تشویق، تهدید.

بازتاب عدالت سیاسی در نهج البلاغه

حجت اله فسقري (استاديار گروه زبان و ادبيات عرب دانشگاه حكيم سبزواري)
مرجان دهقان (كارشناسي ارشد زبان و ادبيات عرب دانشگاه حكيم سبزواري)

چکیده

مفهوم عدالت و جنبه‌های مختلف آن در متون مقدّس و حیانی و تاریخ ادیان الهی جایگاه ویژه‌ای دارد، اما این مفهوم در اندیشه و سیره امام علی (ع) به ویژه در نهج البلاغه به صراحت بیان گردیده است. ایشان در جهت تبیین عدل و تحقق آن در جامعه بشری، اهتمام فراوانی داشته‌اند.

نمود عینی تحقق عدالت در سیره امام علی (ع)، تلاش آن حضرت برای رعایت تساوی همه اتباع حکومت اسلامی در برابر قوانین اعم از حقوقی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و همچنین برخورداری همه مردم صرف نظر از دین، نژاد، رنگ، پوست و ملیت آنان از حقوق اساسی در جامعه بوده است.

در این مقاله به بررسی مفهوم عدالت و جنبه‌های مختلف آن در سیره امام علی (ع) و برشمردن عدالت و بیان ضرورت و اهمیت آن از نظر ایشان می‌پردازیم و بعد از آن، اهتمام علی (ع) به مسئله عدالت در سیره سیاسی ایشان، از دو بعد نظری و عملی مورد پژوهش قرار می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، علی (ع)، عدالت سیاسی.

حکومت شایسته (در نهج البلاغه)

دکترهای نظری منظم (استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه بوعلی سینا)
فردین شریف نیا (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

نهج البلاغه دانشنامه ای جامع در حوزه های مختلف زندگی مادی و بالأخص معنوی انسان است. در این کتاب گران سنگ و بی نظیر، سیاست و زمامداری بادیانت و تقوا پیوندی ناگسستنی و عمیق دارد. امام علی (ع) در نهج البلاغه، شاخص ها و مؤلفه های مهم و برجسته ای را برای تشکیل یک حکومت شایسته و مردم سالار دینی مطرح کرده اند. در این مقاله، کوشیده ایم تا مهم ترین شاخص ها و مؤلفه های یک حکومت شایسته را - همچون حکومت مسؤول و مقتدر، پیروی از فرمان خداوند، علل نابودی اجتماع، حکومت مربی، همسانی در نظام اقتصادی، عدالت، خوی زمامدار، عکت زمامداری، یکسانی زمامدار با مردم، پرت گاه های خطرناک زمامداری و شرایط زمامداری - از دیدگاه نهج البلاغه بیان کنیم.

واژه های کلیدی: نهج البلاغه، حکومت، زمامدار، عدالت، شرایط زمامدار.

مفهوم آزادی و انواع آن در اندیشه امام علی (ع)

سکینه صارمی گروی (دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه حکیم سبزواری)
دکتر حجت اله فسقوری (استادیار و مدیر گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

آزادی از بزرگترین موهبت‌های خداوند و از متعالی‌ترین ارزش‌های انسانی به شمار می‌رود و از اصولی است که هر انسان در نهاد خود با آن مأنوس می‌شود. آزادی حقی است که به موجب آن انسان‌ها می‌توانند استعدادها و توانایی‌های طبیعی و خدادادی خویش را به کار اندازند. از دیدگاه اسلام انسان موجودی شریف و نمونه آفریده شده و به او مزایایی بخشیده شده که سایر موجودات از آن محرومند. آزادی در اسلام صرفاً یک موضوع سیاسی نیست بلکه بالاتر از آن یک موضوع اسلامی است. حضرت امیر (ع) در کتاب خویش این مقوله را از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده است. نهج البلاغه منشور انسان‌سازی، هدایت اجتماعی و سیاسی، حاوی مسائل خداشناسی، حکمت‌های عمیق فلسفی، انسان‌شناسی همه‌جانبه، جهان‌بینی عرفانی و سلوک اجتماعی است و در یک کلام نهج البلاغه، منشور چگونه زیستن سعادتمندانه و هدفدار است. خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه از آزادی سخن می‌گویند به این خاطر در این مقاله سعی داریم تا مفهوم آزادی و انواع آن را از خلال نهج البلاغه مورد بررسی قرار دهیم. **واژه‌های کلیدی:** آزادی، انواع آن، امام علی (ع)، نهج البلاغه.

انسان دوستی و رعایت اصول اخلاقی حکومت بر مردم در پرتو سیره علوی «با تأکید بر نامه امام (ع) به مالک اشتر»

محمودرضا توکلی محمدی (هیأت علمی دانشگاه قم و دانشجوی دکتری دانشگاه
تهران)

بتول ملکی (کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی)
آمنه کریم حسن (خفاجی) (کارشناس زبان و ادبیات عربی)

چکیده

انسان دوستی و مفاهیم مرتبط با آن از جمله مباحثی است که در طول تاریخ بشر، مورد توجه بوده و از اهمیت ویژه ای در روابط انسانی برخوردار است. مفهوم انسان دوستی و مسائل مرتبط با آن بارها از سوی صاحب نظران و اندیشمندان به چالش کشیده شده و در مورد آن سخن ها گفته شده است. البته این مفهوم از گستره معنایی وسیعی برخوردار بوده و بحث و بررسی تمامی مسائل مربوط به آن از عهده یک مقاله یا کتاب خارج بوده و به کنکاش و تتبع زیاد و زمان کافی نیاز دارد. اما از جمله مباحثی که مستقیماً به مفهوم انسان دوستی مربوط بوده و در حقیقت زیر مجموعه آن قرار می گیرد بحث نحوه تعامل حکومت با مردم و حفظ کرامت و جایگاه انسانی شهروندان جامعه توسط دولتمردان می باشد. مقاله حاضر به بررسی این امر مهم در سیره علوی و با تأکید بر عهدنامه حضرت به مالک اشتر، پرداخته و تلاش می کند برخی اصول انسان دوستی را که دولتمردان ملزم به رعایت آن در قبال مردم هستند از دیدگاه امام علی (ع) مورد بررسی قرار دهد. مفاهیمی چون رعایت عدالت در برخورد با مردم، مشورت با مردم در امور جامعه، نقد پذیری دولتمردان، مخالفت با حاکمیت روابط، پاسخگو بودن مسئولان به مردم، ایجاد امنیت در جامعه و... از جمله اصول انسان دوستی است که حضرت در کلام گهربار خود به آن اشاره فرموده و در این مقاله به بررسی آن خواهیم پرداخت.

واژه های کلیدی: امام علی (ع)، انسان دوستی، عهدنامه مالک اشتر، عدالت، پاسخگویی.

نگرشی بر عدل اجتماعی و تأثیر آن در حکومت از منظر نهج البلاغه

خالد نبی نیا (مدرس دانشگاه باختر ایلام)
فرزاد اسفندیاری (عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور ایلام)

چکیده

«عدالت اجتماعی» و «حکومت» از جمله مسائل مهم عرصه‌ی مطالعات علوم سیاسی است که نظریه‌پردازان مکاتب مختلف سعی در تبیین آنها داشته‌اند و تا حال حاضر نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است. یکی از نظریه‌پردازان شاخص مکتب لیبرالیسم به نام‌هایک معتقد است دولت در برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی خود اساساً نباید مقوله‌ای تحت عنوان عدالت اجتماعی را مد نظر قرار دهد. اما حقیقت آن است که عدالت اجتماعی بسان آب حیاتی است که اگر در جامعه‌ای جاری شود استعدادها به شکوفایی می‌رسد و طراوت و شادابی زندگی را به ارمغان می‌آورد. اجرای عدالت اجتماعی از وظایف حاکمان جوامع انسانی است، لذا انسان‌ها همواره در جستجوی پیشوایان عدل‌گستر بوده‌اند تا در پرتو رهبری آنان زندگی اجتماعی‌شان را نظم و سامان دهند. امام علی - علیه السلام - پس از پیامبر گرامی اسلام - صلی الله علیه و آله - پیشوایی است که عدالت در او تجلی کامل پیدا کرد، او توانست الگویی تمام عیار از شیوه‌ی عدالت‌گسترانه را به جهان و جهانیان معرفی نماید. و در نهایت شهید عدالت خود شد، از آن زمان علی (ع) و عدالت با هم همراه شدند و عدالت اجتماعی در حکومت علوی به عنوان اسوه‌ی حسنه به دنیای بشریت معرفی گردید. هر کسی که یک دوره نهج البلاغه را مطالعه کند، می‌بیند علی علیه السلام درباره‌ی حکومت و عدالت حساسیت خاصی دارد و اهمیت و ارزش فراوانی برای آن‌ها قائل است. در این نگارش در صدد آن هستیم که به بررسی مفهوم عدل اجتماعی و حکومت پرداخته و پس از آن ابعاد مختلف عدالت اجتماعی و همچنین اصول آن را با تکیه بر سخنان مبارک حضرت علی (ع) در نهج البلاغه، به دقت مورد کندوکاو علمی قرار دهیم.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، نهج البلاغه، حکومت، عدالت اجتماعی.

آسیب شناسی حکومت دینی از دیدگاه نهج البلاغه

معصومه حنایی فریمانی (دانشجوی کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

هیچ حکومتی هرچند از نظر سیاسی، نظامی و اقتصادی توانا باشد، نمی‌تواند از هرگونه آسیبی مصونیت کامل داشته باشد، در نتیجه در هر حکومتی زمینه‌هایی برای آسیب پذیری وجود دارد. جوامع انسانی در طول تاریخ خود، همواره از انواع انحرافات و آسیبهای اجتماعی رنج برده اند، لیکن هر قدر به دوران جدید نزدیکتر می‌شویم، همانگونه که بر حجم آسیبها افزوده می‌شود، بر میزان تلاشها و کوششها در جهت رفع ناهنجاریها و ایجاد زمینه‌های مناسب برای عدم بازگشت به وضعیتهای نامطلوب نیز بیشتر میشود. همواره عوامل مختلفی در ظهور و زوال هر پدیده مؤثرند. بی شک حکومت نیز از این اصل مستثنی نیست و ظهور و سقوط آن تابع عوامل اصلی و فرعی است. قطعاً شناسایی عوامل سقوط یک حکومت و پیشگیری از آن، جامعه اسلامی را از انحطاط دور کرده، به سوی اهداف حقیقی نظام سوق خواهد داد.

بحث آسیب شناسی حکومت دینی، از منظر امام علی (علیه السلام)، از اهمیت ویژه ای برخوردار است، یعنی بحث زوال یک دولت، اعم از اینکه دولت دینی باشد یا دولت غیر دینی، بحثی است که در متون سیاسی اسلام، از ابتدا مورد توجه و عنایت بوده، فرمایشات امیرمؤمنان هم نسبت به مقوله زوال و آسیب پذیری دولت دینی، گسترده و مفصل است.

آسیبها نیز از بی نظمی و اختلال ساختاری و فکری ناشی می‌گردند، لذا باید نخست در ابعاد گوناگون شناخته شوند و سپس در صورت بروز، بدون اتلاف وقت برای زدودن و از بین بردن آنها اقدام معقول صورت پذیرد.

در این مقاله با توجه به فرمایشات حضرت علی (ع) در خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه و چند نمونه از آسیب‌هایی که هر حکومت و جامعه ای را، از جمله جامعه و حکومت اسلامی را

تهدید می‌کند، توصیف و تحلیل خواهد شد. آسیب‌ها در چهار سطح سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: نهج‌البلاغه، حکومت دینی، آسیب.

نگرشی بر مبارزه با فساد در حکومت علوی

سکینه صارمی گروی (دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب، دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

فساد پدیده‌ای شوم و فراگیر استوکی از اهداف همه‌ی دولت‌ها مبارزه با آن است. فساد عامل انحطاط است و سیاست‌های حکومت را در تضاد با منافع اکثریت قرار می‌دهد. از اهداف بلند انبیا(ع) و امامان می‌توان «برقراری قسط و عدل در جامعه» و «حمایت از محرومان و مبارزه با ستمگران» و «برقراری نظم و انضباط و حاکمیت قانون عدل و قانون خدا در جامعه» و «برقراری امنیت فردی و اجتماعی» و «برخورد با عوامل ناامنی و فتنه و فساد» و «ایجاد محیطی سالم و سازنده و پاک و شایسته برای رشد استعدادها و فضایل» و «ارتقای سطح بینش مادی و معنوی جامعه بشری» و «فضاسازی برای عزت و کرامت انسانها و تکامل الهی جامعه» را شمرد. یکی از بزرگترین اهداف پذیرش حکومت توسط امام علی(ع) مبارزه با ظلم و فساد، تبعیض، بی‌عدالتی، احقاق حقوق مردم و حاکمیت اسلام اصیل و ایجاد اصلاحات همه‌جانبه و گسترده و کارساز در جامعه اسلامی است. این پژوهش بر آن است تا ضمن تعریف فساد، راه‌های مبارزه با آن را از دیدگاه حضرت علی(ع) مورد بررسی قرار دهد.

واژه‌های کلیدی: فساد، حکومت، امام علی(ع)، مبارزه.

نظارت بر کارگزاران در آموزه‌های نهج‌البلاغه

فاطمه مقری (کارشناسی ارشد رشته مترجمی زبان عربی)

چکیده

نظارت و کنترل در امر مدیریت و اعمال آن در هر سازمان و نیز در سطح گسترده تر، در هر حکومتی اجتناب ناپذیر است. اگر در تشکیلاتی نظارت و کنترل صورت نپذیرد، دچار هرج و مرج می‌شود و به اهداف از پیش تعیین شده خویش دست نخواهد یافت. آن حضرت هیچ گاه از نظارت در امور غافل نمی‌شد و حتی ناظران را برای رسیدگی به امور و گزارش آن به آن حضرت به کار می‌گمارد، ناظرانی راستگو، متعهد و با وفا. مقاله حاضر با رویکردی دینی و با استفاده از سیره و گفتار حضرت علی (ع) و نوع نگرش آن بزرگوار به امر خطیر نظارت؟، انواع نظارت؟، نظارت بر کارگزاران؟، آثار نظارت و... می‌پردازد. **واژه‌های کلیدی:** ناظر، نظارت، کنترل، کار گزار، نظارت در نهج‌البلاغه.

نظریه سیاسی قرآن و نهج البلاغه در نگاه تطبیقی

دکتر احمد دوست محمدی (عضو هیئت علمی و مدیر گروه مطالعات منطقه ای دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران)
سید محمد رضا موسوی (دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه ای دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی)
محمد قربانی (دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه ای دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی)

چکیده

سیاست به معنای (همه فعالیت‌هایی که مستقیم یا غیرمستقیم با کسب قدرت از سوی دولت، تحکیم قدرت دولت و استفاده از قدرت دولت همراه است) حوزه پژوهش، زایش و گسترش دانش‌هایی است که مهم‌ترین آنها را با عنوان (علم سیاست) و (نظریه سیاسی) می‌توان مطالعه کرد. علم سیاست (رشته ای از آگاهی‌های اجتماعی است که وظیفه آن شناخت منظم اصول و قواعد حاکم بر روابط سیاسی میان نیروهای اجتماعی در داخل کشور و روابط میان دولت‌ها در عرصه بین‌المللی است). به عبارت دیگر علم سیاست نگاه به واقعیت‌های ملموس، عملکرد حکومت‌ها و نحوه وقوع پدیده‌های سیاسی دارد، در حالی که نظریه سیاسی با ژرفنگری تئوری پردازانه، بی‌توجه به واقعیت‌های محسوس، به چگونگی پیدایش، چگونگی عملکرد، چرایی اطاعت و چستی اهداف حکومت نظر انداخته و در پی کشف ساماندهی بایسته آن می‌باشد و در صدد این است که پدیده سیاست و نتایج سیاسی را در ارتباط با اصول متافیزیکی کل حوزه جامعه‌شناسی و اخلاق معرفی نماید. در میان محورهای چندگانه یادشده، چرایی اطاعت از حکومت از اهمیت بیشتری برخوردار است و به همین دلیل گفته شده است: (تاریخ اندیشه سیاسی عبارت است از پیشینه کوشش‌هایی که طی قرن‌ها و عصرها در زمینه پاسخ دادن به این پرسش به عمل آمده است: (چرا من باید از دولت اطاعت کنم).

واژه‌های کلیدی: قرآن، نهج البلاغه، نظریه سیاسی.

الگوی نظام سیاسی در نهج البلاغه

ذبیح مطهری خواه (استادیار دانشگاه آزاد واحد تویسرکان)

چکیده

الگویی که علی (علیه السلام) در نهج البلاغه برای نظام سیاسی ارائه داده غیر از الگوی نظام‌های استبدادی است، زیرا الگویی که علی (علیه السلام) معرفی نموده از یک سو بر حقوق مردم تکیه می‌کند و نظام دینی را یک نظام مردم محور معرفی می‌نماید اما از سوی دیگر بیان می‌کند تنها رأی اکثریت ارزش آفرین نیست و مردم حاکمیت مطلق ندارند، زیرا مردم اگر چه از حقوق فراوانی برخوردارند اما محتوای قوانین حاکم بر جامعه باید از قرآن و سنت صحیح پیامبر و عقل گرفته شود، از این رو می‌توان خصائصی برای الگوی سیاسی نهج البلاغه بیان نمود که آن را از سایر الگوها ممتاز می‌سازد مانند: مردم محوری (مردم‌سالاری) شایسته محوری، عدالت محوری، مهرورزی و حق محوری.

واژه های کلیدی: نهج البلاغه، نظام سیاسی، مردم سالاری، استبدادی.

نگاهی به عدالت و کارکردهای آن در اندیشه و کلام علی (ع)

دکتر سید مهدی نوری کیدقانی (استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه

حکیم سبزواری)

سکینه صارمی گروهی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه حکیم

سبزواری)

چکیده

یکی از مهمترین مسائلی که در طول تاریخ توجه اندیشمندان و بزرگان را در هر آیین و مسلکی برانگیخته مسئله بحث برانگیز عدالت است. اینکه عدالت و امر عادلانه چیست، و چه نوع کار و تصمیمی را ما با صفت عادلانه یاد می‌کنیم؟، در اسلام، که دین خاتم و مکتب نهایی تکامل انسان است توج خاصی به عدالت شده چنانکه در قرآن اجرای عدالت یکی از اهداف بعثت پیامبران (ع) یاد شده است و پیامبر اکرم (ص) و پس از او امیر المؤمنین (ع) در صدد تبیین و اجرای این اصل مهم برآمدند. در میان ائمه‌ی معصومین (ع) نام حضرت علی (ع) پیوند خاصی با عدالت دارد. ایشان هم در بُعد علمی فراوان به بیان و تبیین مفهوم عدالت پرداخته و هم در بُعد عملی موفق شد حکومتی عادلانه، هرچند کوتاه مدت، را پی‌ریزد، تا جایی که از ایشان به شهید عدالت خویش یاد کرده‌اند.

این مقاله کوششی است ناچیز تا بازتاب عدالت در اندیشه و کلام حضرت (ع) و نیز سیره‌ی عملی ایشان را نشان دهد.

واژه‌های کلیدی: عدل، عدالت، نهج‌البلاغه، امام علی (ع)، حکومت علوی.

نهج البلاغه و مسأله خودفریبی خواص در حکومت علوی

علی کریمیان صیقلانی (استادیار دانشگاه گیلان)

چکیده

از جمله مسائل قابل تأمل در حکومت علی (ع)، ریزش برخی از خواص از امت اسلامی است. اما به نظر می‌رسد عامل اصلی این مقوله بیش از هر چیز، عنصر خودفریبی ایشان نسبت به دانایی و علمشان در خصوص حقانیت آن حضرت است. در این مقاله تلاش شده تا ضمن بازشناسی این دسته از خواص از منظر امیر مؤمنان علی (ع)، علل خودفریبی ایشان مورد مطالعه قرار گیرد. **واژه های کلیدی:** خواص، عوامل ریزش، خودفریبی، حکومت علوی.

مقررات و حقوق جنگ از منظر امام علی (ع) (بررسی آن در نهج البلاغه)

علی سلیمی (دانشیار گروه عربی دانشگاه رازی کرمانشاه)
مریم مرادی (دانشجوی کارشناسی ارشد گروه عربی دانشگاه رازی)

چکیده

پژوهش درباره سیره نظامی امام علی (ع) و معرفی آن به جامعه امروز، یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است. امام با بینش حکیمانه‌ای داشت و بر اساس مقتضیات زمانی که در آن می‌زیست، در میان خیل عظیمی از مخالفان و معارضان، قوانینی و مقررات را وضع و اجرا کرد که یک الگوی بی‌بدیل در تاریخ بشر به شمار می‌رود. آنچه در این نوشتار از آن سخن به میان آمده، بیان برخی از این مقررات است، از جمله: مشروعیت یا عدم مشروعیت جنگ، پای‌بندی به معاهده‌ها، ممنوعیت ابتدا به جنگ بدون دعوت به دین، رفتار انسانی با اسرا، مثله نکردن جنازه‌های دشمن، و نهی از کشتن مجروحان، نمونه‌هایی از آنهاست.

واژه‌های کلیدی: امام علی و جنگ، نهج البلاغه، تقدیم صلح بر جنگ، عدم تعدی و تخریب در جنگ.

بصیرت‌های روشنگر نهج‌البلاغه در مواجهه با جنگ نرم

دکتر عبدالاحد غیبی (عضو هیات علمی گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه تربیت
معلم آذربایجان)
رباب پورمحمود (کارشناس ارشد رشته زبان و ادبیات عربی)

چکیده

نهج‌البلاغه به عنوان کامل‌ترین کتاب در ابعاد مختلف، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مسلمانان پس از قرآن کریم، دربردارنده صریح‌ترین بینش‌ها و رهنمودها در رویارویی با جنگ نرم است؛ امام علی (ع) این مرد بی بدیل میدان سیاست در بسیاری از خطبه‌ها و نامه‌های نهج‌البلاغه، به خطرات ناشی از این نوع حربه دشمنان اشاره نموده و راهکارهایی را برای مقابله با آن ارائه می‌دهد.

نگاه نهج‌البلاغه به جنگ نرم، ویژگی‌ها، مؤلفه‌ها و هم‌چنین بصیرت‌ها و راهکارهای سودمند آن در مواجهه با این نوع جنگ یکی از مباحثی است که بسی جای تفکر و تفحص دارد. با بررسی فضا و موضوعات خطبه‌ها و نامه‌های حضرت امیر در این کتاب ارزشمند، به اهمیت مقابله با جنگ نرم پی برده و نیز روشن می‌گردد که این نوع از جنگ به مراتب خطرناک‌تر و دارای عواقب و پیامدهای ناگوار بیشتری در سطوح مختلف جامعه‌ی اسلامی می‌باشد؛ دشمنان با استفاده از جنگ نرم و برنامه ریزی دقیق با هدف تأثیر بر اندیشه، نظرات و احساسات مردم سعی دارند به اهداف شوم خود نایل شوند. آن‌چه در این مقاله، مهم می‌نماید اشاره اجمالی به برخی از مؤلفه‌های جنگ نرم در نهج‌البلاغه و بررسی بصیرت‌های آن در مواجهه با هرگونه حمله نرم دشمنان می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: نهج‌البلاغه، بصیرت، جنگ نرم.

سیاست خارجی از دیدگاه حضرت علی (ع) در نهج البلاغه

بهنام صحرانورد (مدرس مرکز تربیت معلم علامه طباطبائی اردبیل)

چکیده

سیاست خارجی کشورها برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی، تأمین رفاه داخلی و ارتقای توانمندی یک کشور، جزء استراتژی‌های ضروری امروزی دولت‌هاست. حیات گهربار حضرت علی (ع) در جهت گیری سیاست خارجی مبتنی بر اصول دعوت، امنیت، حکمت، وحدت و مصلحت، امری مبرهن بوده و مکانیسم‌های اجرایی سیاست خارجی وی در مذاکره، رعایت احترام متقابل میان کشورها، نظارت بر دستگاه سیاست خارجی در انجام مأموریت‌ها، پرهیز از خود برتری‌بینی و حمایت مالی و معنوی از برخی دولت‌ها تلخیص گردیده است. در این مقاله پس از تبیین دیدگاه‌های آن امام (ع) چنین نتیجه‌گیری شده است که هر چند عملکرد حضرت علی (ع) در قالب‌های نوین مکاتب سیاسی رئالیسم و ایده‌آلیسم قابل رویت نیست؛ اما با رجوع به درونمایه اقدامات وی، می‌توان دوراندیش و تدبیر وی را در همه‌ی امور به وضوح دید.

واژه‌های کلیدی: سیاست خارجی، دولت اسلامی، دعوت، امنیت، حکمت، مصلحت، عزت، وحدت.

نسبت اخلاق و سیاست از دیدگاه نهج البلاغه

سید ابوالفضل سجادی (استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه اراک)
شهلا جعفری (کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه اراک)

چکیده

زندگی شخصی و سیاسی حضرت علی (ع) با یکدیگر عجین شده بود؛ آن حضرت همان گونه که در زندگی فردی، مؤلفه‌های اخلاقی را رعایت می‌نمودند، در قلمرو سیاست نیز، خود را به اجرای ارزش‌های اخلاقی ملزم می‌نمودند. خطبه‌ها، نامه‌ها یا نکوهش‌های آن حضرت به صاحبان قدرت، همه و همه به قصد پیاده کردن مکتب و آرمان‌های اخلاقی بود که از دیدگاه امام (ع) می‌بایست در نظام حکومتی، محور قرار گیرد و رهبر جامعه باید بر اساس روش‌های اخلاقی حکومت کند. ارزش‌های اخلاقی از جمله حق‌مداری، تقوا، جهاد با نفس، برقراری عدالت، دوری از تکبر و پیمان‌شکنی از مهم‌ترین کارکردهای حکومت از منظر علی (ع) می‌باشند. این که امام (ع) هدف و غایت حکومت را اجرای احکام الهی می‌دانستند، گواه صادقی بر حاکمیت اخلاق در نظام سیاسی آن حضرت می‌باشد. ایشان هم در گفتار و هم در مقام عمل، دو پدیده‌ی اخلاق و سیاست را درهم آمیختند؛ بنابراین در منطق سیاسی آن حضرت، اخلاق و سیاست از یکدیگر جدا نیستند. **واژه‌های کلیدی:** حضرت علی (ع)، نهج البلاغه، اخلاق، سیاست.

اصول و مبانی حکومت مداری اسلامی در نهج البلاغه

محمدعلی توانا دکتری اندیشه‌های سیاسی (استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه یزد)
ناهید عنصری (دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه یزد)

چکیده

حکومت و حکومت مداری در اسلام دارای پایه‌های و مبنای محکم و استواری است و در تاریخ آغازین اسلام ریشه دارد. به بیان دیگر، اسلام از ابتدا با حکومت و حکومت مداری درهم آمیخته شده است و از این رو، حکومت و سیاست ورزی جزئی جدایی ناپذیر از هستی آن است. بدین معنا می‌توان از مبانی حکومت داری اسلامی نام برد. علاوه بر کلام خداوند (قرآن کریم) و سنت دولت نبوی، یکی از سرچشمه‌های فیاض سیاست نظری و عملی، سخنان گوهریار حضرت امیر(ع) درباره رابطه حاکم و رعیت است که حاوی اصول اصیل حکومت‌گری اسلامی است. از این رو، مقاله حاضر، اصول حکومت‌گری اسلامی در سیره نظری حضرت علی(ع) را جستجو می‌کند. بر همین اساس، به نظر می‌رسد مهمترین اصول حکومت‌گری از منظر حضرت امیر(ع) را می‌توان چنین بر شمرد: مردم‌گرایی، عدالت و انصاف، حفظ سنت و دین، شایسته‌سالاری، مبارزه با فساد، صلح‌گرایی، وفای به عهد و پاسداری از آزادی بیان.

واژه‌های کلیدی: حکومت، اسلام، سیاست، حضرت امیر(ع)، نهج البلاغه.

عدالت: مفهوم، منشأ و کار ویژه‌های آن در حکومت دینی از دیدگاه نهج البلاغه

دکتر قاسم مختاری (دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی)
سحر محبی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی)

چکیده

عدالت از مهم‌ترین و والاترین آرمانهای انسانی است که گستره و ژرفای آن رو به فرونیست. امام علی(ع)، خود مجسمه عدل و نامش قرین عدالت است؛ بنابراین در نهج البلاغه نیز که آینه تمام نمای شخصیت علی(ع) و اثر جاویدان وی است، عدالت اجتماعی موج می‌زند. در واقع نهج البلاغه راه‌گشای شناخت عدالت و آموزگار برپایی آن است.

سراسر زندگی علی(ع) را می‌توان تلاشی برای اجرای هر چه بیشتر عدالت دانست. عدالت در اندیشه امام، عامل حیات و زندگی است. در اندیشه امام، عدل باید همه بخشهای زندگی را فرا گیرد و همه اجزاء جامعه را پوشش دهد. ولایت و حاکمیت خداوند در نظام تشریع، آنگاه ظهور می‌کند که عدل حکومت کند و تحقق ولایت الهی که دغدغه اساسی حاکمیت دینی است، جز با رعایت عدالت ممکن نیست.

به عقیده علی(ع)، هر نظام سیاسی اگر به عدالت عمل نماید، همه چیز را به دست آورده است و اگر به غیر آن عمل کند، همه چیز را از دست داده است. امام علی(ع) در نهج البلاغه عدل را پایه و زیر بنایی می‌داند که پایداری جهان به آن بستگی دارد.

در این مقاله برآنیم تا ابتدا به بررسی مفهوم و معنای عدالت و سپس اهمیت و جایگاه آن در حکومت دینی از منظر نهج البلاغه بپردازیم.

واژه‌های کلیدی: امام علی(ع)، عدالت، نهج البلاغه، حکومت دینی.

بررسی جنگ و مقررات جنگی در نهج البلاغه

سیده لیلا تقوی سنگدهی (استادیار گروه تاریخ و تمدن ملل اسلامی)
الهه غفاریان (کارشناسی ارشد رشته تاریخ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه زنجان)

چکیده

جنگ و جهاد از مسائل مهم عصر پیامبر (ص) و خلفای بعد از او می باشد، علیرغم اینکه اسلام دین صلح و آرامش است و راهبرد اساسی آن در مورد صلح می باشد، اما در واکنش به تهاجم و تجاوز بیگانه، مبارزه با خشونت و اختناق، ظلم و ستم و برداشتن موانع حرکت فی سبیل الله مسلمین را به جهاد دعوت می نماید که البته برای آن اصول و مقرراتی وضع نمود. از آنجایی که مجموع قوانین اسلامی سبب رشد و ترقی انسان است، پس مقررات جنگی نیز در همین جهت باعث رشد و تکامل انسان میشود.

امام علی (ع) به عنوان دست پرورده پیامبر (ص) و مکتب اسلام با تأسی از قرآن و سیره پیامبر (ص) ضمن بیان وجوب جهاد مقرراتی برای آن وضع نمودند که اهم آن: عدم پیش قدم شدن در جنگ و داشتن ثبات قدم و آرامش، یاری هم لشکریان، رفتار مناسب با اسرا و عدم به کارگیری مکر و حيله در جنگ می باشد.

این مقاله با روش توصیفی - تحلیلی تلاش دارد جهاد و مقررات جنگی را از دیدگاه پیامبر (ص) و امام علی (ع) مورد تحلیل و واکاوی قرار دهد.

واژه های کلیدی: جهاد، صلح، پیامبر اسلام (ص)، نهج البلاغه.

وحدت و تأثیر آن در حوزه تمدن اسلامی از دیدگاه نهج البلاغه

علی ذوالفقاری

چکیده

با ظهور آخرین پیامبر در شبه جزیره عربستان، مردمانی که از دیرباز به زندگی خشن جنگ، مداوم، بادیه نشینی و صحراگردی خوی گرفته بودند. (عبدالعزیز سالم، تاریخ عرب قبل از اسلام، ترجمه: باقر صدوری نیا، صص 307-334) گرد هم آمدند، حکومت واحد تشکیل دادند و تمدنی را بنا کردند که سالیانی متمادی، در اوج جوامع متمدن درخشید، خداوند و پیامبر گرامی او صلی الله علیه و آله و سلم، در بدو ظهور دین اسلام، با سامان دادن اعراب تحت پیمان برادری، پیمان صلح با دیگر قبایل، عدم برتری قومی و قبیله ای، دعوت به رفق، مدارا و محبت، اصالت فرمانبرداری از حاکم اسلامی و... ساختاری را در نظام‌های اجتماعی جهانی بنیان نهادند که در آن یکدلی، یک زبانی، یک رنگی و به طور کلی اتحاد واقعی انسان رخ نمایاند. این شیوه کشورداری بعدها با فراز و نشیب‌هایی همراه شد تا آن که با به خلافت رسیدن جانشین واقعی رسول خدا، باردیگر سنت‌های نبوی احیاشده و جامعه به سمت وحدت گام برداشت.

امیرالمومنین علیه السلام با محور قراردادن کتاب خدا، سنت نبوی و اجتهادات تنها شاگرد ویژه پیامبر علی الله علیه و آله و سلم، در مراحل گوناگون و دشوار زمانه خویش، انسان‌ها را در قالب امت اسلامی وارد ساخت و با اصرار بر اتحاد و عمیق، با عوامل اختلاف مبارزه نمود.

لذا نهج البلاغه به عنوان مجموعه گزیده ای از سخنان آن حضرت، آینه نمایان خوبی برای تبیین جایگاه اتحاد و نقش آن در تمدن اسلامی در منظر آن امام همام است. نوشتار حاضر، جستاری است که بدین موضوع می‌پردازد.

واژه‌های کلیدی: اتحاد، تمدن، نهج البلاغه، امام علی علیه السلام.

اخلاق مداری در حکومت سیاسی مدنی علی(ع)

دکتر قاسم مختاری (دانشیار دانشگاه اراک)

حسین گرجی (دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه اراک)

چکیده

از مواردی که در نهج البلاغه از شخصیت علی (ع) نمایان می‌گردد هماهنگی بین گفتار و کردار آن امیر جامع الاضداد است که وی قبل از گفتن چیزی، همان گفتار در کردارش دیده می‌شود.. اهمیت اخلاق در حکومتی که بر اساس اخلاق انسانی باشد، تاجایی حایز اهمیت است که پیامبر اسلام در این باره فرمود (انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق). بنابر این نکته شاگرد این استاد نیز انسانی است که در اجرای حکومت خود شایسته است که این مهم را در سرلوحه برنامه‌های سیاسی حکومتی خویش جای دهد.. وی تداوم هر حکومت را در پابندی فرمانداران آن سرزمین به اخلاق انسانی میداند. این مقاله برآنست تا جایگاه تلفیق اخلاق در حکومت علوی را به تصویر کشد و در پایان به فرضیاتی نظیر ذیل تاحدامکان پاسخ دهد:

- (1) تداوم یک حکومت در سایه اخلاق چه فرجامی دارد؟
 - (2) چرا اسلام اخلاق را در حکومت دخیل میداند؟
 - (3) رابطه اخلاق و سیاست چیست؟
 - (4) آسیبهای وارده بر افشار مختلف جامعه در حکومت منهای اخلاق چیست؟
 - (5) روی آوردن مردم به علی (ع) جهت به دست گرفتن افسار خلافت چه دلایلی داشت؟
- واژه های کلیدی:** اسلام، نهج البلاغه، حکومت، اخلاق، سیاست.

حکومت از دیدگاه نهج البلاغه

منصور حیدری (عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان گروه معارف)

چکیده

در این پژوهش که در مورد حکومت از دیدگاه نهج البلاغه می باشد، سعی بر آن بوده است که خلاصه ای از ساختار حکومت در محوریت حاکم اسلامی از دیدگاه نهج البلاغه بررسی شود و اساس این بررسی خطبه ها و نامه ها و کلمات قصار حضرت علی (ع) در نهج البلاغه می باشد بیشتر اطلاعات این پژوهش بر اساس نامه حضرت امیر (ع) به مالک اشتر نخعی حاکم مصر می باشد که از آن به عنوان نظامنامه حکومت اسلامی یاد شده است. در این پژوهش شرح و تفسیرهای مختلفی از نهج البلاغه و این نامه حضرت (نامه به مالک اشتر) مد نظر بوده است و تلاش شده که دیدگاه حضرت امیر (ع) را در مورد حکومت و تمام رفتار و کردارهای حاکم اسلامی مورد بررسی قرار گیرد و به صورت خلاصه ذکر شود. لازم به ذکر است که تمام بیانات نهج البلاغه آرمانی - عملی می باشد زیرا امام علی (ع) آن را در عرصه حکومت، عمل کرده است و با همین روش بوده است که توانسته است در میدان حقیقت پیروز باشد انشاء الله که بتوانیم پیرو آن امام همام باشیم.

واژه های کلیدی: حکومت، نهج البلاغه، حضرت علی (ع).

امام علی (ع) و تربیت سیاسی کارگزاران^۱

مرتضی جعفری کلکناری (دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش دانشگاه تربیت معلم تهران)

چکیده

یکی از مهمترین عوامل پایداری، رشد و بالندگی نظام‌های سیاسی و حکومتی، مسأله تربیت، کارآمدی و خلاقیت کارگزاران و مدیران یک نظام سیاسی است. بی گمان رفتار درست و سنجیده حکومت و کارگزاران در استحکام پایه‌های حکومت و ماندگاری آن نقشی اساسی دارد و این کار جز با انتخاب افراد لایق و کاردان و توجه به تربیت سیاسی مستمر آنان، امکانپذیر نیست. ضعف کارگزاران یک نظام سیاسی، می‌تواند موجب زوال یک حکومت گردد و بالعکس. پرواضح است هر نظام حکومتی (دینی یا غیر دینی)، بدون توجه به نقش کارگزاران صالح و مدبر، نمی‌تواند در نیل به اهداف، از خود کارآمدی نشان دهد و برقراری عدالت، بدون تربیت صحیح متولیان امر حکومت، امری غیرممکن خواهد بود.

این مقاله تلاش دارد تا با نگاهی اجمالی در سیره عملی حضرت علی (ع) و کتاب شریف نهج البلاغه، بحث تربیت بالاخص تربیت سیاسی کارگزاران را مورد کنکاش قرار داده و با توجه به مبانی ویژه ای مانند: کرامت، عقلانیت، اختیار و آزادی؛ و اصولی همچون: نظارت، تفکر و تعقل، مشارکت جویی، روشهای تربیتی امام علی (ع) از جمله: مسئولیت پذیری و پاسخگویی، دعوت به کسب دانش و همنشینی با عالمان، مشورت، تجربه‌اندوزی و استفاده از تجربه‌های دیگران و... استخراج نماید.

واژه های کلیدی: امام علی (ع)، کارگزاران، تربیت سیاسی.

^۱ - این مقاله با نظر و راهنمایی استاد در تربیت در نهج البلاغه، جناب آقای دکتر محمد حسینی - عضو هیات علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، پژوهشکده مطالعات برنامه ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی - تدوین شده است

ترسیم الگوی نظام سیاسی و حکومت اسلامی بر مبنای شیوه و اصول مدیریتی امام علی (ع) از منظر نهج البلاغه

دکتر محمود کاظمی (عضو هیأت علمی دانشگاه زنجان)
بهرام بهرامی (عضو هیئت علمی دانشگاه زنجان)

چکیده

نهج البلاغه یکی از متون اساسی دینی، حکومتی و زمامداری با رویکردی اسلامی به شمار می‌رود. بازگشت نظری و عملی به میراث اسلامی - سیاسی از لوازم بالندگی «تفکر و اندیشه» جدید است، و عمده‌ترین زیر بنای این میراث بزرگ، سیره معصومین علیهم السلام بالاخص روش حکومتی امام علی (ع)، که بخش عمده آن در نهج البلاغه آمده، می‌باشد. امام علی به عنوان یک انسان کامل به موضوعات و مسائل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پرداخته و چشم‌اندازهای گرانقدر خویش را در دوران حکومت پنج‌ساله خود، که فصل درخشانی را در تاریخ حکومت‌های جهان رقم زده، عرضه کرده است، و نهج البلاغه مملو از مباحث نظری و عملی تراویده از اندیشه و سیره آن حضرت در عرصه سیاست و حکومت می‌باشد. از این رو، هدف اساسی این مقاله آن است که برخی از مهمترین اصول مدیریتی امام علی (ع) را که مبنای نظام حکومتی ایشان بوده است را مورد تحلیل و تبیین قرار دهد. بر این اساس، در این مقاله سعی شده است تا اصول مدیریتی امام علی (ع) در باب الگوی نظام سیاسی و حکومتی بر محور فرمان حضرت علی (ع) به مالک اشتر که تجلی ویژگی‌ها و خصوصیات یک حکومت ایده‌آل است، مورد طرح و بحث و مذاقه قرار گیرد.

واژه های کلیدی: الگو، نظام سیاسی، حکومت، شیوه، اصول، مدیریت، نهج البلاغه.

آزادی، تعریف، حدود و انواع آن در حکومت دینی از دیدگاه نهج البلاغه

رئوف احمدی (کارشناس ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش)

چکیده

کلام مولا علی علیه السلام به حق شارح کامل قرآن مجید در خصوص تمام نیازهای جامعه روبه رشد بشری دارای حرف است. آزادی در کلام گهربار امام دارای معانی بس شگرف است مولا آزادی را نخست تعریف نموده، حدود آن را مشخص و پس از آن خود آزادی را به دو بخش آزادی معنوی و آزادی اجتماعی تقسیم نموده اند؛ آزادی معنوی را مشتمل بر: آزادی تکوینی، آزادی از وابستگی دنیوی و آزادی از وابستگی هوای نفس و آزادی اجتماعی را نیز به بخش‌هایی چون: آزادی بیان (آزادی انتقاد، آزادی پیشنهاد)، آزادی انتخاب زمامدار و حاکم، آزادی احزاب و گروه‌ها، آزادی سیاسی می‌توان در کلام آن بزرگوار تقسیم بندی نمود. با توجه به کلام گهربار آن حضرت می‌توان به نتایجی چون تحمل نیروها و احزاب مخالف، آزادی بیان و انتقاد و پیشنهاد، آزادی سیاسی و معنوی دست یافت.

واژه های کلیدی: آزادی، امام علی (ع)، نهج البلاغه، حکومت.

امنیت سیاسی و اجتماعی از دیدگاه نهج البلاغه حضرت علی (ع) (با تأکید بر مؤلفه‌های امنیت درونی)

محمدعلی تصدیقی (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی شهرضا)
فروغ تصدیقی (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی دزفول)

چکیده

امنیت سیاسی و اجتماعی از جمله الزامات هر جامعه ای است و این ضرورتی است که در سند چشم انداز هم به آن توجه شده است. مدیریت جامعه نقش مهمی در این زمینه برعهده دارد. امنیت بیرونی (برقراری نظم) و امنیت درونی در جامعه، منظور از امنیت درونی که در این مقاله بر آن تأکید می شود، آماده کردن شرایطی است که در افراد جامعه یک نوع نظم درونی به وجود می آید و آنان خود، نظم و امنیت را ایجاد می کنند. برخلاف نظم و امنیت بیرونی که مثلاً پلیس در جامعه ایجاد می کند. بررسی امنیت از دیدگاه حضرت علی (ع) در نهج البلاغه از مواردی است که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است. در امنیت درونی، رابطه بین افراد و جامعه را، محبت تشکیل می دهد که مبتنی بر آموزه‌های اسلامی ما نیز می باشد. نظم و امنیت درونی، نقش پیش گیرانه دارد و زمینه ایجاد عوامل محل امنیت بیرونی را در جامعه از بین می برد و در نهایت امنیت بیرونی را تسهیل می کند. روش مورد استفاده در این تحقیق روش توصیفی از نوع کتابخانه ای است. بدین ترتیب نتیجه گیری شده است که مدیریت سیاسی جامعه برای ایجاد چنین امنیتی نیازمند تغییر و تحولی بنیادین در اهداف، روش‌ها، مدیریت و برنامه ریزی‌های درون جامعه است. علاوه بر این، امنیت سیاسی و اجتماعی در جامعه، نیازمند مؤلفه‌هایی از قبیل ثبات سیاسی، ثبات مدیریت، امنیت فرهنگی، بهداشت روانی، ایجاد روحیه مشارکت، خودکنترلی و... است که با همکاری دیگر نهادهای اجتماعی به ویژه آموزش و پرورش، صدا و سیما، فرهنگ و ارشاد اسلامی، نیروهای پلیس و... قابل تحقق است.

واژه‌های کلیدی: امنیت سیاسی و اجتماعی، امام علی (ع)، نهج البلاغه، امنیت درونی، احترام متقابل.

بررسی تربیت سیاسی سیاستمداران در آینه نهج البلاغه

پروین عظیمی چهارسوق (کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه یزد)
محسن شفیعی (کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه یزد)

چکیده

مروری اجمالی بر نهج البلاغه نشان می‌دهد که نامه‌ها و فرمان‌های حکومتی علی علیه السلام به زمامداران، حاکی از اهتمام آن حضرت به تربیت سیاسی و اخلاقی کارگزاران است. این اثر ارزشمند و به خصوص عهدنامه امام به «مالک اشتر نخعی» در قامت برنامه مدوئی از نظام اسلامی، ضمن بیان معیارهای اخلاقی، روش‌های عملی فراوانی را درباره تربیت افراد و تقویت پایه‌های فضایل اخلاقی آنان ارائه می‌دهد. از همین رو به کارگیری آن در تربیت سیاسی و اخلاقی کارگزاران حکومتی ضروری است؛ چرا که در این اثر و عهدنامه مذکور، سیاست توأم با دین و اخلاق ارائه شده است و این امر در تربیت و اصلاح زمامداران بسیار مؤثر است و در واقع به منزله قانون اساسی نظام اسلامی است.

در همین راستا، این مقاله تلاشی برای ترسیم سیمای تربیت سیاسی کارگزاران حکومتی از منظر امام علی علیه السلام است. در این نوشتار، تربیت سیاسی، ضرورت پرورش سیاسی، عوامل مؤثر در تربیت و تربیت سیاسی سیاستمداران در آینه نهج البلاغه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: تربیت سیاسی، سیاستمداران، نهج البلاغه، امام علی (ع).

سیاست و حکومت از منظر نهج البلاغه

حیدر علوی فیلی (مدرس دانشگاه)

چکیده

نهج البلاغه یکی از متون اساسی دینی، حکومتی و زمامداری با رویکردی اسلامی به شمار می‌رود. سیاست و حکومت در دیدگاه مکتب اسلام و فرهنگ حکومت علوی از مهم‌ترین وسایل نیل جامعه به کمال و تعالی است، چون حیات بشری در این دنیا، از منظر فرهنگ اسلامی، ابزار برای رسیدن به کمال می‌باشد و آنچه برای انسان اصالت دارد، کمال جاویدان است. روش زمامداری در اسلام و روابط حکومت با جامعه، براساس مساوات و عدالت و احترام و رعایت حقوق همگان و توجه به آحاد ملت و حذف تشریفات بیهوده است. از این رو حکومت نیز می‌تواند وسیله مناسبی برای نیل به این هدف باشد، به جهت این که حکومت، هم امکانات این رشد و تعالی را به گونه‌ای جامع در اختیار دارد و هم می‌تواند زمینه استفاده از هر نوع امکانی را فراهم سازد. حکومت در اصل نهادی اجتماعی است، زیرا، طبیعت اجتماع وجود حکومت را ایجاب می‌کند. اما این نهاد در اسلام علاوه بر صبغه اجتماعی، طبیعت دینی هم دارد، برای اینکه جامعه اسلامی در درجه اول جامعه ای دینی است، یعنی مبدئی که در تنظیم امور اقتصادی، سیاسی و نظامی از آن الهام گرفته می‌شود، تنها شریعت الهی است». سیاست و حکومت امام علی علیه السلام نیز نشان دهنده تمام این اصول و روشن‌ترین تجلی حکومت انسانی و معرف حقیقی روح عدالت و مساوات اسلام است.

واژه های کلیدی: حکومت، نهج البلاغه، سیاست، اسلام.

اهمیت عدالت در حکومت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه

روح اله امینی (استادیار گروه اکوفیزیولوژی گیاهی دانشگاه تبریز)
سولماز عظیمی (دانشجوی دکتری گروه گیاهپزشکی بخش حشره شناسی دانشگاه تهران)

چکیده

موضوع عدل و عدالت یکی از مباحث مهم دین مقدس اسلام است و مهمترین منبع آن قرآن و سنت است. شیعیان عدل (الهی) و امامت را جزء اصول دین خود می دانند. عدالت از پیچیده ترین موضوعاتی است که اندیشه بشری درباره آن به تامل و تفکر پرداخته است. پیچیدگی نظری عدالت از یک سو، و دشواری بسیار آن در تحقق عملی از سوی دیگر، عدالت را هم به مفهومی بسیار بغرنج تبدیل کرده است و هم دغدغه ای دائمی و بزرگ برای تمامی بشریت بوده است. شاید در مورد هیچ موضوعی به اندازه عدالت بحث و بررسی نشده است، و شاید بتوان گفت که هیچ موضوعی به اندازه عدالت موضوع اختلاف نظر نیست و تحقق آن در مقام عمل از این هم بغرنج تر است. در اندیشه های مکتوب و غیر مکتوب موجود در ادبیات عربی و اسلامی هم اولین کسی که به موضوع عدالت نگاه ژرفی داشته حضرت علی (ع) است. امام علی (ع) عدالت را یک تکلیف و وظیفه الهی بلکه یک ناموس الهی می داند. نهج البلاغه اثر جاویدان امام علی (ع) است که در آن عدالت اجتماعی به صورت یک فلسفه و یا نظریه اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است. یکی از مظاهر توسعه انسانی برخورداری مردم از رفاه نسبی اقتصادی می باشد و تحقق چنین امری از دیدگاه اسلام در احقاق حقوق مردم توسط حاکمان عادل، متقی و ساده زیست میسر می باشد و این همان اصولی است که امام علی (ع) بدان توجه و تاکید داشته است. در این تحقیق معنی عدالت، امتیازات آن و راههای دستیابی به عدالت در یک حکومت اسلامی از نظر امام علی (ع) مورد بررسی قرار می گیرد.

واژه های کلیدی: امام علی (ع) - عدالت - عدالت اجتماعی - حکومت اسلامی.

ویژگیهای رهبر جامعه اسلامی در نهج البلاغه

مسعوده فاضل یگانه (مدرس دانشکده معارف قرآنی اصفهان)
لیلی صمدی (دانش آموخته کارشناسی ارشد دانشکده معارف قرآنی اصفهان)

چکیده

مردم هر جامعه، به دین ملوک و پادشاه خود هستند و شباهت مردم به رهبران بسیار بیشتر است تا به پدران و اجداد خود. بنابراین صالح بودن رهبر جامعه امری بسیار حیاتی است. برای اصلاح فرد به طور کلی و رهبر به طور خاص باید سه رابطه با خدا، با خود، با مردم درست شود اگر کسی در سه رابطه اول موفق باشد رابطه دیگر (رابطه با طبیعت)، خود به خود تصحیح خواهد شد. رهبر برای داشتن رابطه درست با خداوند باید: متقی و مطیع خدا، نماز خوان واقعی و عامل به سنت انبیاء باشد. برای تصحیح رابطه با خود، دارای علم نافع (تاریخ مصداقی از علوم نافع است)، صادق و معتقد به آخرت و در اجرای فرامین، ابتدا خود عامل باشد و برای اصلاح رابطه خود با مردم باید، خاضع و فروتن، عادل و بصیر، عاشق و یاور مردم در سختی بوده و به آنها ظلم روا ندارد و عامل وحدتشان باشد. اینچنین رهبری، حافظ دین خدا در کشور می‌باشد و خود و رعیت خود را ملزم به رعایت حدود الهی می‌سازد، بنابراین رهبر، ضمن آگاهی از فرمان خدا باید اقتدار کافی جهت پیاده کردن فرامین را نیز داشته باشد. امام 7می فرمایند فرد سزاوار به خلافت کسی است که قوی ترین مردم در اجرای حق و عدل باشد؛ نه آن که در مکر و فریب و همرنگی با محیط توانا باشد و سلطنت خود را بر پایه ظلم و ستم استوار سازد. در زمینه خلافت آگاه ترین مردم باشد زیرا نادانی، خود نوعی ناتوانی است. علم شرط اساسی برای عمل و اجرا است.

واژه های کلیدی: رهبر، اصلاح، جامعه اسلامی.

تکلیف متقابل مردم و دولت در مدیریت علوی و نهیج البلاغه

منصوره ارجمندی فرد (هیئت علمی دانشگاه پیام نور مرکز بم)

چکیده

نهیج البلاغه اثری است که باید با آن زیست روح را با آن همدم ساخت و نبض و قلب را با آن به تپش درآورد تا معانی اش در عمق جان بنشیند. هرچند رسیدن به قلّه رفیع معرفت علی (ع) حتی در حوزة نهیج البلاغه بر کسی میسر نیست و نمی توان به تمام دنیاها زهد و تقوا عبادت و عرفان حکمت و فلسفه پند و موعظه ملاحم و مغیبات سیاست و مسئولیت های اجتماعی حماسه و شجاعت و دیگر زوایای نهیج البلاغه وارد شد و این اقیانوس بی پایان را کاملاً شناخت. نهیج البلاغه پرتو درخشانی از هدایت قرآن است که به ابعاد گوناگون سعادت آدمی پرداخته و مباحث و موضوعات مختلفی را تبیین کرده است: همچون حقوق متقابل دولت و مردم که در پژوهش حاضر به بررسی حقوق متقابل دولت و مردم و رابطه آن با مدیریت علوی پرداخته می شود. در مدیریت علوی، در انتخاب افراد برای پذیرش مسئولیت نهایت دقت و حساسیت صورت می گیرد و پس از انتخاب فرد از امنیت شغلی برخوردار است اما بیان امنیت شغلی تا زمانی است که فرد در حیطه مسئولیت خویش خطا نکند و از آن چه خدا و فرستگانش فرموده اند تخلفی ننماید که در این صورت از مسئولیت ساقط می شود اما اگر در راستای فرمان الهی حرکت کند نه تنها از امنیت شغلی برخوردار است بلکه از بهترین تشویقها و پاداش ها نیز بهره مند است.

چنانچه امام علی علیه السلام وقتی که توصیه های لازم را در انتخاب قاضی به مالک اشتر می نماید، می فرماید: «پس از انتخاب قاضی هر چه بیشتر در قضاوت های او بیندیش و آن قدر به او ببخش که نیازهایش برطرف گردد و به مردم نیازمند نباشد و از نظر مقام و منزلت، آن قدر او را گرامی دارد که نزدیکان تو، به نفوذ در او طمع نکنند.» چنان چه ملاحظه می گردد امام علاوه بر تشویق و پاداش مالی به پاداش های روحی و معنوی نیز توجه دارد. امام همچنین در انتخاب افراد برای پست های بالاتر نظام ارشدیت عامل تجربه و سابقه را بسیار مهم می داند تا آنجا که می فرماید: تجربه

پیران از آمادگی رزمی جوانان بدتر است.. لذا در مدیریت علوی نیز عامل تجربه نقش کلیدی در گزینش و انتصاب افراد (نظام ارشدیت) دارد. ویژگی دیگری که در مدیریت علوی وجود داشته و امروزه به عنوان یکی از رموز موفقیت مدیریت ژاپنی نیز محسوب می شود، مدیریت از پایین به بالا می باشد.

در مدیریت علوی مردم نسبت به حاکم بی تفاوت نیستند و حاکم، مستبد و خودرأی نیست لذا حضرت علی علیه السلام به مالک توصیه می نماید: «باید بگویی من مأمورم و معذور، دستور می دهم پس باید اطاعت کنید، این شیوه مغرورانه دل را فاسد، دین را بی حرمت و نعمت را زایل می سازد.» از سوی دیگر حاکم (مدیر) وظیفه دارد که در کلیه امور با اهل خرد و مردم دانا به گفتگو و مشورت بنشیند و بهترین رای و نظر را برگزیند امام در سخن زیبایی می فرماید: هیچ پشتیبانی همچون مشورت نیست.

حکومت علوی که اساس و بنیان خود را بر آموزه های اسلامی و تعالیم الهی نهاده و مدعی اجرای منویات دین در سطح جامعه و کشور می باشد، ملزم به رعایت این اصل می باشد. حکومت علوی بر پایه مشورت ارشاد و نظارت دوجانبه مردم و رهبری امامت و امت استوار است. در اندیشه علوی، مردم از جایگاه والایی برخوردار بوده، و دولت موظف است قدر آنان را دانسته و در حفظ ایشان بکوشد، و برای حضور هر چه بیشتر مردم برای همکاری با دولت تلاش کند، زیرا تحقق امور دولت در جامعه و برقراری نظام اسلامی در سایه تمکین مردم و تامین فضای مناسب توسط اقشار مختلف جامعه می باشد.

درتفکر علوی، در درجه اول منصب امامت، عهده دار انجام سیاستگذاری و استقرار حکومت و تدبیر امور سیاسی - اجتماعی مردم است و بدین جهت امام در تمامی کارکردهای خویش مصالح و منافع عمومی مردم را بایستی مد نظر داشته باشد، و امام روا نیست که از مصالح عمومی گامی فراتر نهد و در مقابل مردم نیز، باید حقوقی را که زمامدار اسلامی بر مردم جامعه مسلمین دارد محترم شمرده و به آن عمل کند.

بخش مهمی از نهج البلاغه شریف را حقوق و وظایفی که افراد جامعه نسبت به یکدیگر دارند تشکیل می دهد. از نگاه امیر المومنین میان حق و وظیفه، پیوندی نا گسسته وجود دارد. هر کجاحقی است وظیفه ای نیز وجود دارد و بالعکس، هر کجا وظیفه ای است حق وجود دارد به

عبارت دیگر، حق همیشه دو جانبه است. حتی خدا که بالاترین حق را بر مردم دارد، در برابر حق او، مردم نیز بر خدایشان حقی دارند که همانا حق هدایت، حق تعلیم، حق ارسال رسل و انزال کتب آسمانی است.

از جمله این حقوق دوجانبه، حقوق حکمران و مردم نسبت به یکدیگر است. امام رابطه میان زمامدار و ملت را همانند رابطه ارباب و برده نمی‌داند که زمامدار خود را مالک الرقاب ملت بداند و نسبت به آنها فعال مایشاء باشد و مردم در برابر او تصمیم محض باشند و حق نداشته باشند در قبال نظریات او اظهار نظر کنند و کردار و گفتار او را مورد نقد و ارزیابی قرار دهند. بلکه از نظر امام، حقوق متقابل زمامدار و ملت از همه حقوق بالاتر و برتر است. زیرا بقاء و شایستگی هر جامعه و قوام دین و عزت دنیا و آخرت هر ملت و جمعیتی به آن بستگی دارد. این حقوق را خداوند برای هریک از والی و رعیت نسبت به یکدیگر واجب فرموده و آن را سبب الفتشان و عزت دیشان قرار داده است. در جاهای متعددی از کتاب گرانسنگ نهج البلاغه، سخن رفته است و وظایف حاکم و کار گزاران دولت در قبال طبقات مختلف جامعه و؛ بالعکس، وظایف مردم در برابر زمامدارانشان توضیح داده شده است.

بنابراین در سایه رعایت حقوق متقابل هریک از مردم و دولت، رابطه ای نیکو و حسنه مبتی بر آموزه‌های اسلامی و دینی در جامعه جاری خواهد شد که در نتیجه، آن نظم و امنیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در جامعه حاکم خواهد شد به گونه ای که دیگر هیچ قدرتی جرئت مختل کردن نظام کشور را نخواهد داشت و این است ساختار دولت در مدیریت علوی، دولتی که با رعایت حقوق همگان در جامعه، عدالت و رزق را ترویج می‌کند.

لذا عالترین شکل مدیریت مشارکتی را می‌توان در مدیریت علوی یافت. بنابراین به خوبی استنباط می‌شود آن چه پایه و مایه موفقیت و کامیابی مدیریت امروز محسوب می‌شود، به کاملترین شکل در سیزده قرن پیش در مدیریت اسلامی و علوی آمده است.

واژه های کلیدی: مردم، دولت، مدیریت علوی، عدالت، جامعه.

قوانین، مقررات و حقوق جنگ از دیدگاه نهج البلاغه

سمیه پناهی (دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه قم)

چکیده

در این مقاله نویسنده سعی کرده که از سخنان گوهر بار امام و با توجه به سیره سیاسی ایشان، به ذکر قوانین و مقررات و حقوق جنگ (جهاد) از منظر نهج البلاغه بپردازد اسلام برای جنگ مقررات خاصی وضع کرده است تا حتی در طول جنگ هم حقوق مردم حفظ شود و به حرمت انسانی آنها، خلل و خدشه ای وارد نگردد. بنابراین، جنگ در اسلام، بر اصول اخلاقی مبتنی است و خشونت و ترور در این دین الهی جایگاهی ندارد.

هدف محقق بیان و کاربردی کردن نکات اخلاقی در کلام گوهر بار علی (ع) می باشد. امام علی (ع) ارتش خود را به همه قواعد جنگی که پیامبر وضع کرده بود، به ویژه به این دو مسأله، ملترم ساخت: یکی این که پیمان شکنی نکنند. دوم آن که در جنگ متعرض زن ها نشوند. نویسنده در دو بخش به ذکر قوانینی می پردازد که امام درباره جنگ مطرح کرده است: در بخش نخست قواعدی را نام می برد که جهان معاصر به آن دست یافته است؛ برای مثال: 1. شرایط مشروع بودن جنگ؛ 2. نحوه برخورد با مجروحان جنگی؛ 35. کیفیت برخورد با کسانی که تسلیم شده و سلاح به زمین گذاشته اند. وی در این بخش به قوانینی می پردازد که بشر اخیراً به آن رسیده و آنچه امام در چهارده قرن قبل از این مطرح کرده است.

در بخش دوم، به آن دسته از قواعد می پردازد که بشر تاکنون به آن ها دست نیافته است که عبارت اند از:

1. نباید آغازگر جنگ باشند 2. نباید فراریان را تعقیب کنند یا برای دستیابی به آن ها وارد خانه کسی شوند؛ 3. نباید آب را بر دشمن ببندند؛ 4. نباید از اموال دشمن جز آنچه در میدان جنگ یافت می شود و به آلات و ادوات جنگی مربوط می شود، غنیمت بگیرند.

بخش سوم کلیاتی دربارهٔ تاکتیک های جنگی می باشد. شامل: ضرورت رعایت نظم و انضباط، آموزش های نظامی در جنگ، صبر و استقامت و روحیه مجاهد در جنگ، طرح و برنامه ریزی در جنگ، دوراندیشی و آمادگی رزم و دفاع، عقب نشینی تاکتیکی و....

واژه های کلیدی: قوانین، مقررات، حقوق، جنگ، تاکتیک های جنگی.

ضرورت، قصد و غایت نظام سیاسی از منظر نهج البلاغه

حسین بیات (مدرس دانشگاه پیام نور مرکز تویسرکان)

سید مهدی مسبوق (استادیار دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

یکی از مسائل بنیادی حائز اهمیت در نهج البلاغه مسأله رهبری و امامت و موضوع سیاست حکومتی است، به طوری که کم تر خطبه و نامه و حتی کلمات قصاری در نهج البلاغه می توان یافت که تهی از بار سیاسی و آموزشی در زمینه مسایل سیاسی و دولت و حکومت باشد. نهج البلاغه هم از سیاست و حکومت خداجویان پاکدل و عاشق حق و عدالت و پاکبازان دلباخته اسلام و هم از شرارتهای سیاست بازان کوردل و نفاق پیشه و امامان ضلالت و تباهی و ظلمت و دولتمردان ستم پیشه و جاه طلب سخن می گوید. در این کتاب ارزشمند از راز و رمزهای دل آنان که با تمام شایستگی ها و آراستگی ها از صحنه رهبری جامعه، توسط نا اهلان و سیاست بازان فریبکار کنار زده می شوند و با بی مهری امت می سازند و با جور ظالمان می سوزند سخن به میان آمده است. بازتاب اندیشه های سیاسی امام (ع) و روش حکومت و اجرای عدالت کامل در دوران خلافت ایشان در نهج البلاغه به وضوح نمایان است و تمامی کسانی که بعد از ایشان طالب حکومتی مردمی و عادلانه بوده اند، به نحوی آبخور فکری خود را از نهج البلاغه گرفته اند.

واژه های کلیدی: امام علی (ع)، نظام سیاسی، غایت.

رابطه دین و سیاست در نهج البلاغه

دکتر مرتضی قائمی (استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه بوعلی سینا)
محسن شبستانی (دانشجوی دوره دکتری ادبیات عربی دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

همواره در حوزه اندیشه‌های اجتماعی و سیاسی، موضع‌گیری در قبال رابطه «دین» و «سیاست» مطرح بوده است. برخی با انکار هر گونه پیوندی، ورود هریک را در امور دیگری موجب ناکارایی طرف مقابل دانسته‌اند و به جدایی کامل آن‌ها از یکدیگر، توصیه کرده‌اند. اما گروه دیگر با ترسیم دوایری از انطباق، تباین و تداخل آن‌ها سخن به میان آورده‌اند.

کلام گهربار مولای متقیان، لبریز از توجه به جزئیات ظریف و دقیق مباحث مدیریتی می‌باشد که قریب به اتفاق آن‌ها به حدی به روز و پویاست که اگر امروزه رعایت می‌شدند، بی تردید این همه جنگ و ظلم و آوارگی در جهان وجود نداشت.

دولت علوی نماینده اراده مردم در راستای رضایت خداوند و در جهت خدمت رسانی به خلق می‌باشد. اما متأسفانه، عدم بهره‌گیری مردم از تعالیم ناب اسلام، باعث پیدایش ناهنجاری‌های اجتماعی، دینی، اداری و... گشته است.

در این نوشته با بررسی مختصر آراء مکاتب فکری مختلف، با تطبیق مفاهیم و مصادیق، همت بر کشف ارتباط این دو گماشته ایم تا با بهره‌گیری از کلام مولای متقیان چراغ ره یابیم.

واژه‌های کلیدی: امیر المؤمنین - حکومت دینی - سیاست - نهج البلاغه.

آسیب شناسی حکومت دینی از دیدگاه امام علی (ع)

اکبر عروتنی موفق (عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

پرداختن به آسیب شناسی حکومت دینی مسئله بسیار مهم و اساسی است. راه یافتن آسیب‌ها و آفات به حوزه حکومت دینی پایه‌های آن را متزلزل نموده و آن را در سرراشویی سقوط قرار می‌دهد. به همین علت حضرت علی (ع) در نامه‌ها و خطبه‌های خود به آن توجه نموده است. در این مقاله بعد از بحث مختصری در مورد مفهوم شناسی «آسیب شناسی حکومت دینی» از میان انواع آسیب‌ها و آفت‌های مطرح شده توسط امام، استفاده ابزاری از دین، رفتار خودکامانه از جانب متولیان بنام دین، عدم رعایت حقوق مردم، عدم رعایت اهل‌یت و شایستگی و سوء استفاده اطرافیان و وابستگان یا بهره‌گیری از نهج‌البلاغه مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: آسیب شناسی، حکومت دینی، امام علی (ع)، نهج‌البلاغه.

بررسی تأثیر حکمرانی بر توزیع درآمد کشورهای اسلامی (با تأکید بر اندیشه‌های امام علی (ع))

دکتر ابوالفضل شاه آبادی (عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی سینا)
سارا ساری گل (دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه بوعلی سینا)
دکتر محمد مولایی (عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده:

در دهه‌های اخیر بهبود در توزیع درآمد¹، مبارزه با فقر و کاهش نابرابری یکی از اهداف مهم توسعه اقتصادی و اجتماعی و حتی از وظایف مهم دولت‌ها محسوب می‌شود. ازاینرو، توجه به توزیع نامتعادل درآمد و ریشه‌های پدید آمدن آن در جهت دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی مستمر و باثبات از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است. لذا مطالعه حاضر در راستای تحقق هدف عدالت اجتماعی، افزایش رفاه عمومی و حرکت به سوی توسعه اقتصادی مستمر و باثبات به ارزیابی تأثیر حکمرانی² بر توزیع درآمد کشورهای منتخب اسلامی با تأکید بر اندیشه‌های امام علی (ع) طی دوره زمانی 1995-2009 می‌پردازد. زیرا حکمرانی در عصر کنونی به ویژه در کشورهای درحال-توسعه به عنوان یکی از مولفه‌های مهم در کاهش نابرابری درآمد و فقر مطرح می‌شود. با توجه به آنکه رفتارهای حکومتی امام علی (ع)، بسیار قابل تأمل و درخور اندیشه است و دوران کوتاه حکومت ایشان، مصداقی جامع و الگویی ماندگار از حکومت حق و عدل بود از گفتارهای ارزشمند ایشان در مطالعه خود بهره برده‌ایم. نتایج مطالعه حاکی از آنست که شرایط کشورهای منتخب اسلامی در شاخصهای توزیع درآمد و حکمرانی مطلوب نمی‌باشد. این درحالیست که حکومت امام علی (ع) برغم وجود دشواریهای داخلی و مانع تراشیهی مخالفان و دشمنان، از مسیر عدالت و اهداف اسلامی خارج نشد. از اینرو کشورهای اسلامی می‌توانند با بهره‌گیری از

1. Income Distribution

2. Governance

اندیشه‌های ارزشمند امام علی (ع) در حکومت و رهبری به اهداف عالیه اسلام که همانا اجرای حق و بسط عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه بشری است، دست یابند.

واژه‌های کلیدی: حکمرانی، توزیع درآمد، اندیشه‌های امام علی (ع)، کشورهای اسلامی.

واکاوی دموکراسی و پرتو افشانی شاخصه‌های آن در بیانات امام علی (ع)

مهدی رضا کمالی (دانشجوی دکتری تخصصی Phd دانشگاه آزاد اسلامی واحد
اراک بانیانی)
مجید رضا کمالی بانیانی (مربی دانشگاه پیام نور فسا واحد ششده)

چکیده

از دیدگاه نظریه پردازان سیاسی مفاهیم متنوعی برای دموکراسی وجود دارد. از دیدگاه تقلیل گرایی یا مینی مالیزم، دموکراسی یک سیستم حکومتی است که در آن شهروندان به گروهی از رهبران سیاسی حق حکومت را از طریق انتخابات دوره‌ای اعطا می‌کنند. این نظریه حکومت چند تنی و پلیارشی (polyarchy) نیز نامیده می‌شود. مفهوم جمعی (Aggregative) دموکراسی اذعان دارد که حکومت باید به تدوین قوانین و سیاست‌هایی پردازد که بسیار نزدیک به نظرات میانه مردم باشد، نیمه ای در سمت راست و نیمه‌ای در سمت چپ. آزادی در مکاتب مختلف بنا بر انسان‌شناسی و جهان‌بینی آن مکتب تعاریف گوناگونی دارد. مکاتب مختلف گاه آزادی را مطلق فرض کرده‌اند و گاه انسان را فاقد هرگونه آزادی معرفی می‌کنند. بهترین روش پاسخگویی به سوال‌هایی با موضوع دموکراسی، مراجعه به منابع مهم اسلامی به خصوص مراجعه به بیانات امامان و پیامبران الهی. لذا با توجه به اهمیت این موضوع، در این مقال سعی شده به شاخصه‌های دموکراسی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه پرداخته شود.

واژه های کلیدی: دموکراسی، امام علی، شاخصه‌ها و اصول.

چکیده مقالات
محور علوم اقتصادی

بررسی اقتصاد و جهاد اقتصادی از دیدگاه نهج البلاغه

سجاد حبیبیان (کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی، دانشگاه شاهد، مسئول

انتشارات اداره کل آموزش و پژوهش سیما)

معصومه جانعی زاده (کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی، دانشگاه پیام نور)

علی رضا دهقانی (دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه علامه،

مدیری خدمات آموزشی و پژوهشی اداره کل آموزش و پژوهش سیما)

چکیده

مفهوم جهاد اقتصادی و خصوصاً کلمه جهاد یک تعبیر استعاری و دارای معانی و دلالت‌های خاصی است. کلمه جهاد معمولاً به نوعی تلاش مقدس اطلاق می‌شود و یکی از کلماتی است که در گفتمان دینی ما معنا پیدا می‌کند و همیشه صبغه تقدس را درون خودش دارد، جهاد اقتصادی به معنی «تلاش مقدس و هدفمند و متناسب با تحقق آموزه‌های دینی و الهی است و کارها و فعالیت‌ها رنگ مذهبی و رویکرد خدایی دارند». به عقیده کارشناسان، جهاد، نه صرفاً به معنای کارزار نظامی، بلکه در معنای عام، به مفهوم «رقابت برای پیروزی است»، مشخصاً زمانی که این مفهوم با عنوانی چون اقتصاد همراه می‌شود. معنای «پیروزی در رقابت اقتصادی» را به ذهن متبادر می‌کند و تعبیر مقام معظم رهبری از این واژه «مبارزه اقتصادی» می‌باشد. حال هدف این پژوهش اینست، با توجه به اینکه تعبیر «جهاد اقتصادی» تعبیر نوظهوری است که اخیراً متولد شده و طبعاً در پی آن است تا به قلمرو ادبیات اقتصادی گام بگذارد و کاربردی شود. آیا در نهج البلاغه نیز به آن اشاره شده است یا خیر؟

واژه های کلیدی: اقتصاد، جهاد، جهاد اقتصادی، نهج البلاغه.

موانع تحقق عدالت اقتصادی از دیدگاه نهج البلاغه

حجت اله فسقری (استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه حکیم سبزواری)
فرشته زارعی (دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

انسان‌ها همه تشنه عدالتند و در راه آن از فداکاری و بذل جان دریغ ندارند؛ هرچند بدان دست نیابند در انتظارش به سر می‌برند، تا بدان دست یابند. عدالت مصادیق فراوانی دارد که یکی از آن‌ها عدالت اقتصادی است که به معنای دست یافتن همه‌ی افراد جامعه به نحو یکسان به تمامی امکانات و سرمایه‌های جامعه است. در این میان گاه شرایطی در جامعه پیش می‌آید، که این مسیر را منحرف و از تحقق آرمان والای عدالت اقتصادی جلوگیری می‌کند. مکاتب بشری کم و بیش به مقوله‌ی عدالت اقتصادی پرداخته و برای تبیین و تحقق آن راهکارهایی پیشنهاد داده‌اند. در این میان دین اسلام با الهام از آیات قرآن و روایاتی که بر اقامه‌ی عدل و قسط در جامعه‌ی اسلامی تأکید دارد، به عدالت اقتصادی به عنوان یکی از اصول مهم اقتصاد جامعه می‌نگرد؛ و امام علی(ع) که مکتبش پیوند زوال ناپذیری با عدالت دارد، به عدالت اقتصادی به عنوان جزء جدایی ناپذیر بقای جامعه نگریسته، و به موانع آن اشاره نموده است. و به صراحت وجود این موانع را سبب نابودی تدریجی جامعه می‌داند. در این مقاله سعی بر آن شده است تا به تبیین بعضی جنبه‌های موانع تحقق عدالت اقتصادی همچون انحصارگرایی، توزیع ناعادلانه‌ی درآمد و امکانات، ناکارآمدی نظام سیاسی، ازدیدگاه امام علی(ع) پرداخته شود.

واژه‌های کلیدی: امام علی(ع)، نهج البلاغه، عدالت اقتصادی، موانع.

بررسی نقش معنویت بر تولید و تعالی سازمانی

محمد محمودوند (کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه سیستان و بلوچستان)

چکیده

همانطور که می دانیم اساس مشکلات عمده ی حیات فردی و جمعی ما، در انکار و غفلت از جنبه های طبیعت معنوی انسان است. با ورود معنویت و خدا به عرصه سازمان و مدیریت، به عنوان چالش قرن بیست و یکم، مدیران و رهبران سازمان ها، باید الزاماً با این پدیده نوپا دست و پنجه نرم کنند. درواقع هدف از علم مدیریت ازمنظردینی، تکامل کارکنان در سیرمعنوی و ملکوتی آنها درحین انجام وظایف و مأموریت های سازمانی است. نقش مدیران معنوی برانگیختن کارکنان با استفاده ازچشم انداز معنوی وایجاد زمینه های فرهنگی براساس ارزش های انسانی می باشد تا کارکنانی توانمند، دارای بهره وری بالا، متعهد و بانگیزه را تربیت و پرورش دهند. در این مقاله طی فرایند پرداختن به مقدمه به مفاهیم معنویت، مدیریت و سازمان و همچنین اهمیت موضوع اشاره شده است. سپس با بیان اهمیت و ضرورت معنویت در سازمان ها و محیط کار به معنویت به عنوان کلیدی برای حل مشکلات سازمان ها اشاره گردیده است و ضمن بیان جایگاه و اهمیت مدیران معنوی در تولید و تعالی سازمانی به پاره ای از اصول معنوی مدیریت در تولید و تعالی سازمانی پرداخته شده است و در پایان با بیان مزایای به کارگیری معنویت در سازمانها به بحث و نتیجه گیری از مباحث مطروحه پرداخته و پیشنهاداتی ارائه گردیده است.

واژه های کلیدی: معنویت، مدیریت، سازمان، تولید، تعالی.

بررسی مولفه‌ها و مقولات رفاهی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه

سید مجید بایگانی (کارشناسی ارشد برنامه ریزی رفاه از دانشگاه علامه طباطبائی)
معصومه حیدری (کارشناسی ارشد شیعه‌شناسی دانشگاه اصفهان)

چکیده

نهج البلاغه آینه ای است که سیمای پر فروغ قائم آل محمد (علیه السلام) در آن گرچه اندک، ولی زیبا، پرجاذبه، نویدبخش، دل انگیز و تحرک آفرین تجلی کرده و همچون جام بلورینی است که زمزم سخنان علوی درباره فرزندش مهدی موعود (علیه السلام) در آن ریخته شده است. ایجاد رفاه عمومی و برقراری عدالت و امنیت اجتماعی از دیرباز دغدغه اصلی بشر بوده است. در جامعه‌ای که رفاه و عدالت در آن برپا نیست، فاقد حیات انسانی و زندگی معنوی است و دیانتی که در آن اهتمام به برقراری عدالت نیست، مایه گمراهی است و حکومتی که عدالت هدف آن نیست و در راه برقراری عدالتی همه جانبه و فراگیر گام نمی‌زند، در مسیر هلاکت است. به همین جهت در عصر حکومت حضرت علی (ع)، اهتمام بر تأمین حداقل رفاه و معیشت برای مردم بوده است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که امام علی (ع) به تمام ابعاد، مقولات و مولفه‌های رفاهی و آزادی‌های (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و...) و به برابری و عدالت توجه ویژه نشان می‌دهد. این پژوهش به صورت کیفی انجام می‌گیرد و در آن از روش تحلیل محتوا که (یکی از پر کاربردترین روش‌های مطالعات در علوم اجتماعی، رفتاری و انسانی است. تحلیل محتوا، محتوای واقعی یک پیام کلامی یا غیر کلامی، عوامل تعیین کننده و آثار پیام را بررسی می‌کند)، توصیف و مطالعات کتابخانه‌ای استفاده خواهد شد و سعی بر این است که مقولات رفاهی و مولفه‌های آن و نیز نگاه ویژه امام به عدالت و برابری را که امام علی (ع) در نهج البلاغه در خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های موجود در آن برای هدایت مردم به کار گرفتند بررسی کنیم.

واژه‌های کلیدی: رفاه، عدالت و برابری، امنیت، آزادی.

تعلیل‌های امام علی (ع) پیرامون اوامر و نواهی اقتصادی در نهج البلاغه

جلال صحرایی اردکانی (کارشناسی ارشد رشته نهج البلاغه دانشگاه یزد)

چکیده

اوامر و نواهی و علل آن در عرصه اقتصاد کارکرد مهم و خطیری دارد که می‌تواند نتایج با ارزشی را در پی داشته باشد که بسیاری از مکاتب اقتصادی از تحصیل آن ناتوان هستند. شکوفایی اقتصادی در پرتو عدالت اقتصادی، رفاه عمومی و توازن اقتصادی مهمترین دستاوردی است که امر به معروف و نهی از منکر اقتصادی می‌تواند در پی داشته باشد. معروف‌های نظام اقتصادی اسلام مواردی است که اسلام به آن‌ها تأکید فراوان دارد و با طراحی نظام اقتصادی خود در صدد تحقق آن می‌باشد.

انسان طبق جهان بینی اسلام موجودی مرکب از جسم و روح است و سعادت و خوشبختی واقعی‌اش در تکامل معنوی و سعادت اخروی است از این رو هدف نهایی تمام تعالیم اسلام و همه نظام‌های اجتماعی آن فراهم ساختن شرایطی است که انسان بتواند به تکامل روحی و معنوی خود - که همان تقرب الهی است - برسد. بر این اساس اهداف نظام اقتصادی اسلام در این راستا و در جهت فراهم ساختن فرصت‌ها و ایجاد شرایط معیشتی مناسب و دفع موانع رشد و کمال روحی و معنوی انسان‌ها خواهد بود. بنابر این جامعه توحیدی، جامعه‌ای است که از اقتصادی سالم در زمینه تولید و توزیع و الگوهای مصرف برخوردار باشد. قرآن و سنت به همه این ابعاد توجه داشته و راهکارهای علمی و عملی، ساده و درهم تنیده‌ای ارائه داده است که بدون توجه به پیوستگی همه اجزاء آن نه می‌توان به درک درستی از مفاهیم، معیارها و راهکارهای آن رسید و نه می‌توان آن را توجیه و تفسیر کرد.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، اقتصاد اسلامی، اوامر و نواهی، تعلیل‌ها.

بررسی فرآیند عدالت مالیاتی در نهج البلاغه

دکتر سهراب مروتی (دانشیار دانشگاه ایلام)
فرشته دارابی (کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث)

چکیده

هرچند مالیات یک امر عمومی است که تمامی نظام‌های حکومتی با مؤلفه‌های معرفت‌شناسی متفاوت از آن بهره می‌گیرند؛ اما عدالت مالیاتی یکی از موضوعات پیچیده و دشوار مالی است که اختلاف نظرهای اساسی درباره آن وجود دارد. حکومت کوتاه و پر اثر امام علی (ع) به عنوان الگوی عدالت از زوایای گوناگون، پیام‌های برای این امر مهم و اثرگذار دارد؛ که به تبیین آن نجات بخش اخذ مالیات از ورطه انحراف از عدالت و ظلم ستیزی در فرایند آن دارد. این پژوهش در پی آن است با ارائه تعاریف دقیقی از واژه مالیات و واژه‌های جایگزین آن در بیانات ارزشمند آن امام همام به چگونگی برنامه ریزی برای اخذ مالیات و راههای هزینه کردن آن را تبیین نموده و در پایان ضمن ارائه سیمای مالیات دهندگان، راهکارهای راهبردی برای عدالت گستری در اخذ مالیات ارائه نماید.

واژه‌های کلیدی: عدالت مالیاتی، سیمای مالیات دهندگان، خراج، جزیه، مالیات.

عدالت اقتصادی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه

پرستو حاتمی شفق (مربی دانشگاه پیام نور واحد قروه)

چکیده

مسئله اقتصاد و عدالت اقتصادی در نزد امیرالمؤمنین (ع) اگر نگوییم اولویت اول، باید اذعان داشت که جزء اولین اولویتهای مورد نظر ایشان در آیین زمامداری می‌باشد. که امام (ع) جان مبارک خود را نیز در این راه فدا کردند.

این نکته قابل توجه است که هدف ادیان الهی در سطح اجتماع، چیزی جز برپاداری عدالت نبوده است و اسلام بطور خاص، گردش عادلانه مال را در سطوح مختلف جامعه از آشکارترین مظاهر حضور دین در جامعه برمی شمرد و بر همین اساس بزرگترین مشکل انسان را در طول تاریخ ظلم اقتصادی می‌داند.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد، عدالت، بیت المال، فرهنگ سازی حکومتی، فرهنگ سازی عمومی.

جلوه‌های معرفتی «قناعت» و ابعاد آن از دیدگاه امام علی (ع) در نهج‌البلاغه

دکتر قاسم مختاری (دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه اراک)
فریبا هادی فر (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه اراک)

چکیده

بهترین درسهای زندگی‌ساز در سخنان پیشوایان معصوم (ع) نهفته است. در این میان، کلمات و سخنان گهربار امام علی (ع) در نهج‌البلاغه، جلوه و جاذبه‌ی خاصی دارد و همواره به عنوان گنجینه‌ای نفیس و سرشار از گهرهای ناب، مورد استفاده فرزنانگان و شیفتگان معارف علوی بوده است. یکی از روش‌هایی که امام علی (ع) در کلام پرنغز و فصیح خود، بسیار به آن اهتمام و توجه داشته‌اند، بکار بستن ویژگی «قناعت» در طول زندگی است.

قناعت، این اصل اخلاقی و اقتصادی، به اندازه‌ای بار ارزشی و تربیتی دارد که می‌تواند موازنه‌ی زندگی را برقرار، و آدمی را در عین برخورد‌های صحیح از مزایای مشروع و پاک طبیعت در مرز اصلی انسانی، اخلاقی و ایمانی پایبند و استوار نگهدارد. علت اشاره‌ی امام به این صفت «قناعت» هم به جهت ارزش والای ویژگی قناعت بوده و هم این که قناعت خود جامع همه‌ی صفت‌ها و ویژگی‌های زندگی سالم و سرشار از معنویت است. بنابراین، این نوشتار در پی آن است تا با درنگ و ژرف‌اندیشی در سخنان امام علی (ع)، آن معلّم کاروان انسانیت، قناعت و ابعاد آن، تأثیرات مثبت و منفی آن را آفتابی نموده و توجه دلدادگان به این صحیفه‌ی نورانی معنویت را به گوشه‌ای از سخنان پرنغز این بزرگوار رهنمون سازد.

واژه‌های کلیدی: جلوه‌های معرفتی، قناعت، نهج‌البلاغه، امام علی (ع).

عدالت مالیاتی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه

پرستو حاتمی شفق (مربی دانشگاه پیام نور واحد قروه)

چکیده

امیرالمؤمنین (ع) اولین و تنها فردی از ائمه است که به خلافت رسید و این امکان برایش فراهم شد تا عدالت را (ولو به مدت اندک) به اجرا گذاشته و همچنین به تبیین آن بپردازد. در این مدت کوتاه ایشان آن چنان بنیان نظری و عملی برای عدالت بنا نهادند که در تاریخ پندآموز و نمونه است. وقتی که علی (ع) به خلافت رسید حدود 35 سال از زمان حکومت پیامبر (ص) می‌گذشت در طی این مدت، رفته رفته اصول اولیه اقتصادی و مالیاتی که توسط پیامبر (ص) پایه گذاری شده بود، مندرس شده و بی عدالتی‌ها و ظلم‌های فراوانی حادث شده، و بسیاری از اصول عدالتخواهانه پیامبر (ص) تعطیل گشته بوده امیرالمؤمنین اولاً با بیان خویش، این انحرافات را تشریح کرده و به تبیین اصول اقتصادی و مالیاتی اسلام پرداختند، ثانیاً بطور عملی به جنگی تمام عیار با بی عدالتی‌ها برخاستند و در آخر نیز در همین راه شهید شدند. برای شناخت هرچه بهتر اصول مالیاتی امام علی (ع) در نهج البلاغه، قبلاً باید شناختی مختصر از سیستم مالیاتی و اقتصادی جامعه اسلامی و جریان امور تولید و توزیع و کسب درآمد در آن زمان داشته باشیم با شناخت مختصر نظام اقتصادی و مالیاتی عصر پیامبر (ص) و خلفاء بهتر می‌توانیم سیره عملی و نظری علی (ع) را درک نموده، انحراف موجود را شناخته و بدانیم که اقدامات امیرالمؤمنین (ع) در اصطلاح انحرافات چه بوده و چه کسانی با آن به مخالفت پرداخته اند.

واژه‌های کلیدی: عدالت، بیت المال، مالیات، جزیه (مالیات سرانه)، خراج (مالیات بر اراضی).

انواع فقر و راه‌های مقابله با آن از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه

معصومه حسینی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه اراک)

دکتر قاسم مختاری (دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه اراک)

چکیده

فقر، یکی از تلخ‌ترین و دردناک‌ترین مسائل اجتماعی بشر در طول تاریخ می‌باشد. بی‌شک ماهیت وجودی انسان را اوجیست که اگر بخواهد آن را به پرواز درآورد و به قله‌ی منبع دست یابد، باید راه‌های شناخت موانعی که او را از مسیر خویش منحرف می‌سازد، بررسی نموده و خود را از غوطه‌ور شدن در منجلاب این معضلات ایمن سازد. یکی از این راه‌ها تأمل در ژرفای کلام اهل بیت (علیهم السلام) است؛ چرا که این بزرگواران مشعل هدایت بشر هستند و کلام نورانشان خود گواهی بر این مدّعاست؛ از جمله‌ی این سخنان، کلام گوهر بار حضرت علی (ع) در نهج البلاغه است که شامل تراوشات روح بلند و آسمانی ایشان می‌باشد. حضرت (ع) در بیانات گرانسنگ خویش فقر را به چند دسته از جمله فقر روحی، فقر نسبت به پروردگار و غیره... تقسیم نموده و راه‌های مقابله با این آفت بزرگ را در برقراری عدالت و مساواة، تقوا پیشه کردن، صدقه دادن و شکرگزاری و غیره... خلاصه نموده است.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، انواع فقر، راه‌های مقابله با آن.

الگوی مصرف در آموزه‌های نهج البلاغه

ملیحه پیشوایی (کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، عضو گروه توسعه و سلامت اجتماعی، مرکز تحقیقات و توسعه اجتماعی و ارتقاء سلامت، دانشگاه علوم پزشکی گناباد)

وجیهه پیشوایی (کارشناس مدیریت بازرگانی، دانشگاه پیام‌نو)
منوچهر رشاد (دکترای جامعه‌شناسی، دانشگاه بوعلی سینا)
اسماعیل قهرمان نژاد (کارشناس مدیریت بازرگانی، مدیر خدمات پشتیبانی، دانشگاه علوم پزشکی گناباد)

چکیده

این مقاله با عنوان (الگوی مصرف در آموزه‌های نهج البلاغه) در صدد است ضمن ترسیم شمایی ساده از نظام اقتصادی اسلام در سه بُعد پایداری اقتصادی، رونق فضای کسب و کار، تولید، مصرف بهینه و الگوی صحیح مصرف را از نگاه سخنان امیرالمؤمنین علیه السلام در نهج البلاغه فرا دید اهل نظر قرا دارد، در این مقاله، سعی شده است با توجه به ابعاد سه گانه مزبور، الگوی مناسب و جامعی از مصرف ارائه شود. شناخت و حفظ سرمایه‌ها و ظرفیت‌ها و منابع خدادادی و پرهیز از خام فروشی، ایجاد و رونق فضای کسب و کار، توسعه فرهنگ کار، تولید، مصرف فرد و خانوار، قناعت، کفاف، سخت گیری و احتیاط حاکمان در مصرف بیت المال از مواردی است که از سخنان امیرالمؤمنین (ع) در نهج البلاغه به صراحت یا اشارات فهمیده می‌شود.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، نظام اقتصادی، کسب و کار، مصرف بهینه، بیت المال.

امام علی (ع) الگویی برای توسعه اقتصادی

محمد کاظم نظیری (استادیار گروه اقتصاد دانشگاه بوعلی سینا)
مرتضی نعمتی (کارشناس ارشد توسعه و برنامه ریزی اقتصادی دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

امام علی (ع) یک رهبر مذهبی فرهیخته و دارای شخصیتی چند بعدی در عالم اسلام است. اندیشه‌های آن حضرت در ابعاد مختلف مذهبی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی هنوز در نزد جهانیان ناشناخته است و تبیین آن نیازمند تخصص‌های مختلفی می‌باشد. در مطالعه‌ی حاضر، سعی بر آن شده است تا گوشه‌هایی از اندیشه‌ها و اصولی را که آن حضرت بر آن پایبند بود و می‌کوشید تا در جامعه به مرحله‌ی اجرا بگذارد، مورد بررسی قرار دهیم. ابتدا به اصلاحات علوی در اقتصاد، شاخص‌های توسعه‌ی اقتصادی از دید امام علی (ع) و... پرداخته و سپس به راه‌ها و اقدامات پیش‌گیرانه‌ی آن حضرت برای جلوگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی می‌پردازیم. روش مطالعه در این پژوهش به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای می‌باشد. گفتنی است که هدف ما از این مطالعه، رسیدن به یک الگوی اسلامی برای توسعه‌ی اقتصادی کشور به تأسی و پیروی از رفتار و اندیشه‌های امام علی (ع) می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، اقتصاد، مفاسد اقتصادی، شاخص‌های توسعه‌ی اقتصادی.

جهاد اقتصادی از نگاه قرآن و نهج البلاغه

جعفر زرین (عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور مرکز اسدآباد)
مجتبی قیاسی (عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر)

چکیده

جهاد اقتصادی عبارت است از کوشش و تلاش بسیار، همراه با بذل جان، مال و توان، و بهره گیری از روش‌ها و ابزارهای مناسب با صرف کمترین هزینه و بیشترین بازدهی در تولید، توزیع و مصرف، با هدف افزودن به توانایی نیروهای خودی و کاستن یا خنثی کردن توانایی‌ها و توطئه‌های دشمن، که نتیجه آن دستیابی به اهداف و مقاصد امنیت ملی می‌شود. به فرموده رهبر معظم انقلاب، جهاد اقتصادی صرفاً تلاش اقتصادی نیست. جهاد یک بار معنایی ویژه دارد هر تلاشی را نمی‌شود گفت جهاد، در جهاد حضور و رویارویی با دشمن، مفروض است. جهاد اقتصادی یعنی مبارزه اقتصادی.

در اهمیت جهاد اقتصادی از دیدگاه قرآن می‌توان گفت؛ در موارد بسیاری جهاد اقتصادی همراه جهاد جانی و حتی پیش از آن طرح شده است. بدین معنی که جهاد جانی بدون پشتوانه مالی ناقص است و به اهداف مطلوب خود نمی‌رسد؛ جهاد اقتصادی در صورتی دارای ارزش‌های پیش گفته است که در راه خدا و با انگیزه الهی باشد (فی سبیل الله). نهج البلاغه مأموریت انسان را در بعد مادی زندگی، عمارت و آبادانی معنی و در بعد معنوی، عبادت و عبودیت دانسته و انسان‌ها را به انجام این مهم تشویق نموده است. اما آنچه مهم است، غایت جهاد اقتصادی است که در اسلام هم غایت اقتصاد و هم غایت جهاد هر دو یک مهم هستند که این خود همان عزت مسلمانان است. برای عملی نمودن جهاد اقتصادی لازم است امر به معروف در جهاد اقتصادی یعنی میانه روی در زندگی، نهی از منکر در جهاد اقتصادی یعنی؛ نهی از اسراف و تبذیر و بخل در زندگی، کار و اتلاف نکردن وقت در راستای اقتدار و استقلال همه جانبه جامعه اسلامی از دشمنان، مبارزه با کسانی که در حیطه اقتصادی قصد ضربه زدن به جامعه اسلامی را دارند.

معادل قرآنی واژه جهاد اقتصادی، واژه جهاد مالی است که بارها در قرآن کریم به کار رفته است. اهمیت جهاد مالی در قرآن به اندازه‌ای است که در موارد متعددی همراه با جهاد جانی ذکر شده است. قرآن کریم، مجاهداتی که از مال و جان خود می‌گذرند، می‌ستاید و از آنان به نیکی و عظمت یاد می‌کند.

واژه‌های کلیدی: جهاد اقتصادی، قرآن کریم، نهج البلاغه.

عملکرد بازار از دیدگاه امام علی (ع) و اقتصاد متعارف

دکتر محمد مولایی (هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا)
پرویز امینی (دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه بوعلی سینا)
زهرا عبادی مفتون (دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

سالم سازی محیط بازار می تواند نقش موثری در کارایی¹ آن داشته باشد تا بازار وظیفه خود را در تعیین و تثبیت قیمت ها و هدایت تولیدکنندگان، فروشندگان و مصرف کنندگان به سامان برد و عهده دار کیفیت و کمیت تولید و مصرف و رفاه و آسایش بیشتر افراد جامعه گردد. از سوی دیگر کارکرد خود بازار نیز اهمیت ویژه ای دارد، همه تولیدکنندگان نمی توانند به طور مستقیم محصولات خود را بفروشند و اصولاً تحقق چنین امری برای گسترش فعالیت های اقتصادی مقرون به صرفه فردی و اجتماعی نیست. بازار می تواند واسطه بین تولیدکنندگان و خریداران باشد و با تعیین مناسب قیمت ها، کارکرد اقتصادی جامعه را تنظیم کند و تولیدکنندگان را به سوی نیازهای واقعی جامعه سوق دهد و با فروش کالاها و خدمات موجب بازتولید محصولات و استمرار این روند شود. هدف از این مقاله بررسی نقش بازارها و سهم آن در کارایی بازار از دیدگاه امام علی (ع) و مقایسه آن با بازارهای متعارف می باشد. شرایطی که در زمان امیرالمؤمنین (ع) بر روند شکل گیری بازارها حاکم بود، زمینه تحقق رقابت² را فراهم می نمود و در مقابل مانع از تحقق انحصار³ در بازار می شد و حضرت با توجه به نقش حساسی که بازار در رونق فعالیت های اقتصادی داشت در بهبود وضعیت آن و افزایش رونق و کارایی آن تلاش نمودند.

واژه های کلیدی: امام علی، بازار، بازار رقابتی، کارایی، انحصار.

1. Efficiency
2. Competition
3. Monopoly

دیدگاه عدالت اقتصادی در نظام علوی

دکترهادی شعبانی چافجیری (استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه گیلان)
معصومه فاضلی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه گیلان)
مظفر سام خانیان (کارشناس زبان و ادبیات عربی)

چکیده

اساس و پایه عالم بر اساس عدل است و انسانها نیز در قالب تشریع مکلف به اجرای آن هستند. عدالت به عنوان تنها راهبرد اصلاحی دارای ابعاد متفاوتی است؛ از جمله اجتماعی، اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، اقتصادی که از میان این ابعاد، بعد اقتصادی یا معیشتی، مهمترین آنهاست و چگونگی تربیت و تهذیب اخلاق مردم و سلامت روح و تعادل روان و حتی عمل کردن به احکام و دینداری افراد با آن ارتباط تنگاتنگ دارد. لذا بواسطه حساسیت و اهمیت این بعد، با گلگشتی در نهج البلاغه که به حق اخو القرآن آن و افتخار اسلام و منشور عدالت است، به سیر و تفحص می‌پردازیم.

این مقاله با رویکرد نگرش نهج البلاغه به موضوع عدالت اقتصادی با ارائه شواهدی از نهج البلاغه به سیره عملی علی (ع) می‌پردازد. شاید که بررسی و بیان روش و سیره پاک و عادلانه آن حضرت در چنین جستارهایی، چراغ هدایتی باشد برای همگان و به ویژه کارگزاران نظام اسلامی که به او اقتدا نمایند.

واژه های کلیدی: عدالت، بیت المال، معیشت، تبعیض.

مالیات و مسایل مرتبط با آن از دیدگاه نهج البلاغه

مهناز دهقانی فرد کارشناس ارشد الهیات (علوم قرآن و حدیث):
مربی آموزشیار دانشگاه پیام نور مرکز بوانات

چکیده

نهج البلاغه، به عنوان یک کتاب اجتماعی، دربرگیرنده بسیاری از مفاهیم اداره صحیح و اصولی جامعه اسلامی است. یکی از این مفاهیم، مالیات است که از جنبه‌های مختلف در نهج البلاغه به آن پرداخته شده است. هدف این مقاله ارایه و انتشار آن قسمت از نامه‌های امام علی (ع) به کارگزارانش در مورد اصول صحیح اخذ مالیات و روش‌های توزیع آن در بین مردم است. امام علی (ع) در نامه‌های متعدد به کارگزارانش، اصول صحیح اخذ مالیات را به آنان یادآور می‌شود و آن‌ها را از دنیا پرستی برحذر می‌دارد. آنچه که از متن نامه‌های حضرت (ع) مشخص است، این که حضرت قبل از اعزام کارگزارانش نصایحی را به آنان می‌کرده است و در زمان کارگزاری آنان نیز، بر عملکرد آن‌ها نظارت داشته است و در صورت بروز خطا و اشتباه و ظلم در حق مردم و بیت‌المال، به آنان تذکرات لازم را می‌داده‌اند. همچنین در صورت لزوم، کارگزاران را تهدید می‌کرده‌اند.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، مالیات، کارگزاران حکومتی.

فقر و مسئولیت دولت در نهج البلاغه

مرضیه فنودی (کارشناسی ارشد دانشگاه کاشان)

چکیده

در این مقاله در صدد آن هستیم به بررسی فقر که از مهم ترین مسائل و دردهای جوامع بشری است پردازیم، و مسئولیت دولت را در مقابل این معضل با استفاده از کلام امیر المومنین بیان کنیم. بدین منظور ابتدا فقر را تعریف می کنیم و سپس علل آن را بیان کرده و پیامدهای آن را از نهج البلاغه بیان می کنیم و بعد به راههای مبارزه با آن می پردازیم و در این بحث ابتدا وظایف فردی و سپس مسئولیت دولت را در مبارزه با این درد بزرگ بیان می کنیم.

واژه های کلیدی: حضرت علی (ع)، فقر، زمامدار، عدالت.

خشکسالی و بحران آب از دیدگاه امام علی (ع) و وظائف اقتصادی دولت از منظر نهج البلاغه

علیرضا حبیبی (کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت)

چکیده

دنیای معاصر شاهد پیدایش علوم و فنون نوین است. و با توجه به تحولات همه جانبه در زمینه‌های گوناگون علمی، بشر اهتمام ویژه‌ای بر شناخت افرینش این جهان و پدیده‌های پیرامونی که در خدمت و تسخیر انسان قرار دارد، ورزیده است. یکی از مسائلی که ذهن بشر را به خود مشغول نموده تفکر در محدوده زیستی انسان و حوادث طبیعی می‌باشد که در حال جریان است و در این رهگذر، ادیان الهی و آموزه‌های دین مبین اسلام و دستورات ائمه اطهار بخصوص حضرت علی (ع) در نهج البلاغه به این موضوع پرداخته است. حضرت علی (ع) در این باره می‌فرمایند: خداوند بندگانش را به هنگامی که کارهای زشت انجام دهند به کمبود میوه‌ها و منع نزول برکات و بستن درهای خیرات، گرفتار می‌کند امام (علیه السلام) ترسیم دقیقی از خشکسالی شدید آن زمان، می‌فرمایند «خداوندا! هنگامی به سوی تو برون آمدم که خشکسالی‌های پی در پی بر ما هجوم آورده و ابرهای پر باران، به ما پشت کرده اند این تعبیر به خوبی نشان می‌دهد که بسیاری از آفات و بلاها و تنگناها به خاطر گناهان مردم است و تا به درگاه خدا نروند توبه و تقاضای عفو و بخشش نکنند مشکل آنها حل نمی‌شود پروردگارا بارانی زنده کننده سیراب سازنده کامل همگانی پاکیزه پربرکت گوارا رویاننده از ناحیه خودت بر ما نازل فرما بارانیکه گیاهان پربرکت و شاخه‌های پرثمر به بار آورد و برگهایش سرسبز و خرم باشد چنان که بندگان ضعیف را به توان رساند و سرزمینهای مرده را زنده گرداند. خداوندا آبی ده که تپه‌ها و کوههای بلند ما را پر گیاه سازد و در دامنه‌ها و دشتهای جاری گردد سرزمین ما را برکت بخشد میوه‌ها با آن به ما روی آورند حیوانات ما با آن زندگی کنند و سرزمینهای دورتر از ما نیز با آن بهره مند گردند و روستاهای ما از آن مدد گیرد. [

همه اینها را [از برکات واسع و عطا‌های فراوان خویش بر سرزمینهای فقیر و حیوانات وحشی عنایت فرما [خداوند] بارانی دانه درشت و پی در پی برای سیرابی گیاهان ما فروفرست آن چنانکه قطراتش یکدیگر را برانند و دانه‌هایش به شدت بر هم کوبیده شوند علی (ع) در یک از سخنرانی‌های خود برنامه ریزی صحیح و خوب را محکم‌ترین و روشن‌ترین دلیل برخورد مندی انسان و کامل بودن عقل او می‌داند و در نامه‌ای به مالک اشتر چنین می‌گوید اگر رعایا از سنگینی مالیات و یا رسیدن آفات یا خشک شدن آب چشمه‌ها و یا کمی باران و یا دگرگونی زمین در اثر آب گرفتن و فساد بذرها و یا تشنگی بسیار برای زراعت و فاسد شدن آن به تو شکایت آورند. مالیات را به مقداری که حال آنها بهبود یابد تخفیف ده و هرگز این تخفیف بر تو گران نیاید و در نتیجه جهت گذر از این بحران برنامه ریزی و حمایت‌های مادی و معنوی از تولید کنندگان را به استانداران خود ارائه میکند و مانیز باید جهت رسیدن به توسعه پایدار علاوه بر راستی و درستی اعمال که همان صداقت در رفتار و کردار می‌باشد تا خداوند متعال رحمت خویش را به ما ارزانی بدارد باید برنامه ریزی نمائیم و با برنامه‌ای جامع از اسرافکاری در مصرف منابع آبی پرهیز نمائیم. با برنامه‌ای مدون مصرف آب از سفره‌های آب زیرزمینی را به تعادل برسانیم و کمک‌های مالی که دولت در اجرای آبیاری نوین اتخاذ نموده نیز با توجه به ضرورت کار و تمسک به فرامین آن حضرت میباشد

آن حضرت در 1400 سال قبل نحوه توزیع بارش را اینگونه بیان فرموده (ابرهای سنگین را ایجاد فرموده و باران‌های پرپشت و پی در پی از آن فروفرستاده قسمت و سهم باران هر مکانی را مشخص ساخته است و با این کار زمینهای خشک را آبیاری نموده و گیاهان را بعد از خشکسالی رویانده است.) که در حال حاضر دانشمندان در بررسی‌های خود متوجه توزیع بارش با توجه به توپوگرافی مناطق متفاوت میباشد بارش با تغییر ارتفاع تغییر میکند و از طرفی مجموع کل بارش در طول سال یک عدد یکسان میباشد که حدود 40000 کیلومتر مکعب برآورد نموده اند.

واژه های کلیدی : خشکسالی، بحران آب، برنامه ریزی، باران، آب.

چکیده مقالات
محور روانشناسی

آیین دوستی و دوست‌یابی از دیدگاه نهج‌البلاغه

حجت‌الاه فسقری (استادیار گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه حکیم سبزواری)
آسیه فولادی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب، دانشگاه حکیم سبزواری)
سکینه عباس پور (کارشناسی ارشد فیزیک، دانشگاه حکیم سبزواری)

چکیده

از جمله مسائلی که دانشمندان علوم اجتماعی به آن اهمیت می‌دهند، مسأله‌ی گرایش انسان به اجتماع و ایجاد ارتباط با هم‌نوع است. اسلام نیز همه‌ی افراد بشر را به برقراری ارتباط صادقانه و محبت و مودت خالصانه فرا می‌خواند؛ آنجا که خداوند متعال تمامی مؤمنان را دوست و برادر می‌خواند و می‌فرماید: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ». این ارتباط مقدس که پیوند میان انسان‌ها و نزدیکی دل‌ها و محبوبیت انسان‌ها را سبب می‌گردد، «دوستی» نامیده می‌شود. سخنان پیامبر اکرم (ص) و ائمه‌ی معصومین (ع) نیز که دانشگاه انسان‌سازی در زمینه‌های مختلف است، در باب دوستی که از بزرگ‌ترین ضروریات انسانی است، درس‌های ارزشمندی در اختیار بشر قرار می‌دهند که روشنگر راه انسان می‌باشد.

در این مقاله سعی بر آن است تا به بررسی دیدگاه‌های امام علی (ع) در کتاب نهج‌البلاغه در باب ضرورت انتخاب دوست، اقسام دوست و دشمن، معیارهای روابط دوستانه، حقوق دوستان و وفاداری به این حقوق در مواضع مختلف، معیارهای انتخاب دوست نیکو و یا موانع گزینش افراد به عنوان دوست و... پرداخته شود تا بیش از پیش اهمیت مسأله‌ی دوستی در زندگی آدمی روشن و از قبال آن، دوستی‌ها موفق‌تر و پایدارتر گردد.

واژه‌های کلیدی: امام علی (ع)، نهج‌البلاغه، دوستی، دوست‌یابی.

بررسی آموزه‌های دینی مرتبط با سلامت روان در نهج البلاغه و تبیین اثر بخشی آنها بر انسان

سوده مرادیان (هیئت علمی دانشگاه پیام نور واحد دیواندره)

ناهید مرادیان (مدرس مدعو دانشگاه پیام نور واحد هرسین)

چکیده

سلامت روانی از قابلیت فرد در ارتباط هماهنگ با دیگران، توانایی در تغییر و اصلاح محیط اجتماعی خویش؛ و حل مناسب و منطقی تعارض‌های هیجانی و تمایلات شخصی خود ناشی می‌شود و حوزه جدید روان شناسی سلامت، این باور که سبک‌های زندگی و حالات روانی نقش مهمی را در سلامت دارند، تأیید می‌کند. از همین رو روان شناسی سلامت، بر نقش روان شناسی در افزایش و حفظ سلامت، و پیش‌گیری از بیماری و درمان آن متمرکز است و روان شناسان سلامت در پی یافتن راه‌هایی برای کاهش حداقلی عوامل ریسک رفتاری و در مقابل، گسترش سلامت روانی در جهان و نیز ارائه الگوهای رفتاری مناسب به مردم هستند. از سوی دیگر در آموزه‌های دینی از جمله قرآن و نهج البلاغه و... توصیه‌هایی ارزشمند و راهبردی برای هدایت جامعه بشری به سوی زندگی سالم وجود دارد و امروزه با تأکید صاحب‌نظران علوم رفتاری، روان شناسی و علوم دینی، ایمان به خدا و پابندی به آموزه‌های دینی و مذهبی می‌تواند نقش بسزا و در خوری در سلامت و ارتقای سطح بهداشت روانی افراد ایفا نموده و قدرت مقاومت فرد را در مقابله با تعارضات درونی و مشکلات زندگی افزایش دهد. هم‌چنین آنچه پرداختن به لزوم ارتباط دادن علوم دینی و روان شناسی را برای ما افزون تر می‌نماید آن است که از منظر کتاب ارزشمند قرآن و نهج البلاغه به لزوم همراهی تزکیه با تعلیم پرداخته شده و بر این اساس می‌توان گفت هنگامی که آموزش علوم نظری بر پایه دینی تکیه داده شود، غنا و معناداری افزون تری یافته و در تربیت و پرورش احساسات و عواطف فطری و اخلاقیات مؤثر تر واقع می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: خودشناسی، سلامت روان، مفاهیم اخلاقی، آموزه‌های دینی

سلامت روان در نهج البلاغه

دکتر محسن قاسمپور (دانشیار دانشگاه کاشان)

مهناز شفیعی (کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه کاشان)

زکيه نجاریان (کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه کاشان)

چکیده

مفهوم سلامت روان از مفاهیم جدید در عرصه روانشناسی است. سلامت روان انسان را قادر می سازد تا توانایی های جسمانی خود را به حداکثر رسانده و زندگی هدفمند و باروری داشته باشد. اما نکته حائز اهمیت در این میان توجه و تاکید اصول و مبانی دین اسلام و کتب و منابع آن در زندگی انسانهاست. یکی از این منابع بسیار مهم کتاب ارزشمند نهج البلاغه است که علاوه بر آموزه های الهی و انسانی بلند آن، یک شاهکار ادبی در تعلیمات دینی نیز محسوب می شود. در این پژوهش که به روش توصیفی انجام گرفته، سعی ما بر آن است تا با اشاره به مفهوم سلامت روان از منظر روانشناسی و نهج البلاغه، ملاک ها و محورهای اصلی آن مطرح شود. اگر چه این مفهوم با عنوان فوق در نهج البلاغه مورد اشاره قرار نگرفته، با این وجود مباحث زیادی در نهج البلاغه وجود دارد که با سلامت روان همخوانی و هم پوشانی دارد. از محورهای اصلی که در این کتاب تحت عنوان ملاک های دست یابی به سلامت روان مطرح شده می توان به ایمان، یاد خدا و نماز، انس با قرآن، تقوا، صله رحم، یاد مرگ و قیامت، صبر و توکل، توبه، ترک حسادت، رضایت به قضا و قدر الهی، همنشینی با مومن، دعا و توسل، استغفار و عفت و پاکدامنی اشاره کرد. از جمله مولفه های مشترک تاثیرگذار بر ارتقاء سطح سلامت روانی انسان ها نیز می توان ایمان، دعا، توکل، ترک حسادت و... را نام برد. همچنین یافته های پژوهش نشانگر آن است که شخصیتی همچون امام علی (ع) به مثابه انسانی کامل، اهتمام به مقوله بهداشت روانی را برای ارتقاء شخصیت معنوی یک مسلمان مومن، اصل قرار داده، آن را یک از شروط مهم برای رسیدن به سرمزل مقصود و سعادت مندی می داند.

واژه های کلیدی: امام علی (علیه السلام)، سلامت روان، نهج البلاغه، روانشناسی

تبیین دیدگاه حضرت علی (ع) در مورد تربیت

دکتر عبدالأحد غیبی (عضو هیأت علمی و مدیر گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه
تربیت معلم آذربایجان)

علی صیادانی (دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه تهران)
مهدی شادمان (کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم آذربایجان)

چکیده

تربیت از حیاتی ترین ابعاد زندگی انسان است و در پرتو آن، انسان به سعادت مطلوب نائل می‌آید. بزرگ مربی اسلام، امام علی علیه السلام در کلمات و سخنان خویش به تکرار از این امر مهم یاد کرده و آثار و نتایج مثبت تربیت فرزند و پیامدهای منفی بی‌توجهی به آن را بیان داشته‌اند. آن حضرت بر خلاف برداشت و نگرش برخی افراد که از فرزند بیشتر به عنوان ابزاری برای پاسخگویی به نیاز عاطفی والدین و نیز عضوی برای تأمین و خدمت به خانواده و مایه فخر و مباهات والدین تعبیر می‌کنند، امام علی علیه السلام به فرزند بسی فراتر از این نگرسته و آن را عطیه‌ای الهی بر شمرده‌اند که در پرتو توجه و تربیت والدین به رشد کافی رسیده و در پی نیکوکاری و احسان به والدین بر می‌آید. آن حضرت درس‌خانی کوتاه و در عین حال عمیق و ظریف، تربیت و ادب‌آموزی را میراثی بی‌مانند تلقی نموده‌اند. معمولاً با درگذشت انسان، میزان و مقدار میراث به ارث گذاشته او مورد توجه است و چنانچه فردی متمول و ثروتمند باشد، اقلامی از میراث همانند زمین، خانه و ماشین در نظر کوتاه نظران، بزرگ و مهم جلوه می‌نماید اما از دیدگاه امام علی علیه السلام، میراثی به مانند ادب و تربیت وجود ندارد "لامیراث کالادب" و هرگز املاک و دارایی‌های باقیمانده مادی، قابل مقایسه با میراث گرانبهای ادب و تربیت صحیح برای فرزندان نیست. و از این روست که در سخنی دیگر، آن حضرت فرمود: "گران‌بها ترین چیزی که پدران برای فرزندانشان به ارث می‌گذارند، ادب است."

این جستار به بحث و بررسی تربیت و الگوهای تربیتی و نقش والدین در این زمینه با استشهاد به سخنان گهربار مولای متقیان امام علی (ع) پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: تعلیم، تربیت، نهج البلاغه.

بررسی محدوده معنایی خوف در نهج البلاغه

دکتر علی صفایی (استادیار دانشگاه علوم انسانی)
گل خانم مزرعی تمرین (کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث گرایش
نهج البلاغه)

چکیده

در این مقاله موضوع "بررسی محدوده معنایی واژه خوف در نهج البلاغه" مورد مطالعه قرار گرفته است. هدف از آن گرایش به سمت اصول اخلاقی بر محور اسلام و گرفتن رنگ بندگی خداوند بر پایه دستورات او و سفارشات پیامبر گرامی اسلام و جانشینان برحقش خصوصاً علی (علیه السلام) می باشد، تا آدمی در راستای عمل به آنها از نظر معنوی و روحی به رشد و تکامل حقیقی برسد. خوف یکی از صفات مطرح شده در علم اخلاق است که می تواند در اثر تربیت بر اساس موازین شرعی، جزء فضایل اخلاقی قرار گیرد. تا انسان را به قرب الهی برساند و همچنین می تواند در جهت نادرستی پرورش یابد؛ و در شمار رذایل اخلاقی قرار بگیرد؛ و موجب آسیب زدن به رشد انسان و هلاکت ابدی او گردد. انواع خوف در نهج البلاغه، به صورت خوف از بلایای طبیعی، خوف از زمانه بد، خوف ممدوح یا مثبت و خوف مذموم یا منفی در غالب دعا، نصیحت، تذکر و هشدار مطرح شده است. این موضوع در نهج البلاغه حجم قابل توجهی را به خود اختصاص داده است، که نشانه اهمیت و لزوم شناخت کافی از آن در زندگی انسان می باشد. بنابراین انسان با شناخت انواع خوف می تواند از پیامدهای مثبت آن در جهت خودسازی و عمل صالح بهره برداری نموده و از پیامدهای منفی آن خود را برحذر داشته و از رفتن به سمت آن دوری نماید.

واژه های کلیدی: خوف ممدوح، خوف مذموم، ترس، نهج البلاغه امام علی (ع).

جایگاه حاکم جامعه اسلامی در تربیت از نگاه نهج البلاغه

محمد جواد هراتی (استادیار دانشگاه بوعلی سینا)

چکیده

تربیت به عنوان یکی از موضوعاتی است که در نهج البلاغه به آن پرداخته شده و جنبه‌های مختلفی از آن بحث شده است که مهمترین آن، تربیت دینی است که وظایف اقشار مختلف در این زمینه احصاء گردیده است.

یکی از سؤالاتی که در زمینه تربیت و ارتباط آن با حاکمیت سیاسی مطرح می شود این است که آیا حاکم سیاسی در جامعه اسلامی در زمینه تربیت و بصورت مشخص تربیت دینی، وظیفه ای را برعهده دارد و اینکه اساساً می تواند عهده دار مسائل تربیتی جامعه باشد. در صورتی که پاسخ به این سؤال مثبت باشد، چه وظایفی را در این زمینه بر عهده خواهد داشت.

بررسی دیدگاه‌های نهج البلاغه در این زمینه می تواند ما را در پاسخ به برخی از شبهاتی که در خصوص ارتباط حاکم سیاسی و مباحث تربیتی وجود دارد، کمک نمایند.

مقاله حاضر تلاش می نماید تا با بررسی معنا و مفهوم تربیت، به بررسی جایگاه حاکم اسلامی در تربیت دینی مردم از نگاه نهج البلاغه بپردازد.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، تربیت، حاکم سیاسی، جامعه اسلامی.

شاخصهای مدیر اسلامی از نگاه امیر المؤمنین (ع)

حسن صالحی (کارشناسی ارشد پیوسته مدیریت بازرگانی دانشگاه امام صادق (ع))

چکیده

در این نوشته ما برآنیم که شاخصهای مدیر اسلامی را از نگاه امیرالمؤمنین (ع) استخراج کرده و بتوانیم نظامی برای آن طراحی کنیم. برای این کار ابتدا به مفهوم مدیریت پرداختیم و سپس مدیریت اسلامی را مطرح کرده و گفتیم که در نگاه امام علی مدیریت امانت است و اساس آن خدمت است. در ضمن مبانی و اهداف مدیریت اسلامی از نگاه حضرت را بیان کردیم. شاخصهای مدیر اسلامی را به دو بخش فردی و سازمانی تقسیم کردیم. در حوزه فردی به شاخصهایی چون دانش، قدرت تشخیص و تجزیه تحلیل، پاکی و صلاحیت خانوادگی، بلندی همت، تواضع و فروتنی، صبر، اعتماد به نفس، تقوی و رسیدیم. در حوزه سازمانی نیز به شاخصهایی از جمله آینده نگری، قاطعیت، عدالت و انصاف، ارتباط مستقیم با کارکنان، جاذبه و دافعه، قیام به وظیفه، حق گرایی، مشورت، توکل و پرداختیم که هر کدام در مقاله به اندازه مجال و فرصت این نوشته بحث شده است.

واژه های کلیدی: مدیریت، مدیریت اسلامی، امام علی (ع)، شاخص.

بررسی عبادت، تقوا و قناعت در نهج البلاغه

لیلا شجاعی (دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گناوه، گروه کامپیوتر، گناوه، ایران)

چکیده

عبادت و پرستش خالق یکتا، سرلوحه تعلیمات تمام ادیان و مذاهب الهی بوده است و هیچ پیامبری نیامده، مگر آن که مردم را به عبادت و بندگی حق، دعوت نموده است. و دین مقدس اسلام نیز همچون دیگر ادیان، به عبادت توجه فراوان نموده و آن را نقطه اوج بندگی و علت خلقت بندگان معرفی نموده است. چنان که خداوند در قرآن می فرماید: و ما خلقت الجن و الإنس إلا ليعبدون. علاوه بر عبادت، تقوا یکی از مباحث مهم و اصولی در جهان بینی اسلامی است که در قرآن و نهج البلاغه، بسیار بر آن تأکید شده و از موضوعاتی است که در خطبه ها و عهدنامه های امیرمؤمنان علی (ع)، فراوان به چشم می خورد و بر آن، بسیار سفارش شده است. تقوا، قانونی است مدوّن که فرد متقی آن را در خویش می پرورد و این قانون، او را از هر خطا و لغزشی مصون می دارد.

از دیگر موضوعاتی که در اسلام و نهج البلاغه بسیار تکرار شده و بر آن، تأکید و اصرار فراوان شده، زهد و پارسایی است که علی (ع) در نهج البلاغه، آن را چنین توصیف می نماید: الزهاده قصر الأمل، و الشکر عند النعم، و الورع عند المحارم.

انسان برای به دست آوردن این مقام والا و ارزشمند، نیاز به دو بال قوی و محکم دارد که ساده زیستی و قناعت است. به عبارتی بدون ساده زیستی و قناعت، رسیدن به پارسایی ممکن نیست. ساده زیستی، موجب آن است که شخص، دنیا را فقط در حد وسیله رسیدن به مقصد، مورد استفاده قرار دهد و به ظاهر مادی زندگی، توجهی ننماید و از تنعم و تجمل و لذتگرایی پرهیز نماید. قناعت، موجب عزت، سرافرازی و کرامت نفس است. بنابراین، برای رسیدن به «حیات

معقول» و «کمال اعلا»، باید روحیه پارسایی را در خود به وجود آورد؛ یعنی زندگی ساده و بی تکلف و در عین حال، همراه با قناعت را فراهم آورد.

با نگاهی اجمالی بر زندگی علی (ع) می توان دید که این عابدترین عبد خدا، بعد از رسول خدا، اسوه یک انسان پرهیزگار بوده و عبادت و تقوا و ساده زیستی واقعی در زندگی آن بزرگوار کاملاً مشخص است. نگارنده در این مقاله پس از معرفی عبادت و تقوا و قناعت در نهج البلاغه به بررسی آثار تقوا و عبادت و قناعت از دیدگاه امام علی (ع) پرداخته و سپس سفارشات امام به تقوا و ساده زیستی و سیمای متقین و ساده زیستی انبیاء در نهج البلاغه را بیان کرده و بررسی می کند.

واژه های کلیدی: قناعت، تقوا، عبادت، ساده زیستی، متقین، نهج البلاغه.

تأثیر نهج البلاغه در تغییر نگرش ایرانیان در زمینه ی عدل

بهروز رومیانی (عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی

زاهدان)

معصومه بخشی زاده (دانش آموخته ی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی،

دانشگاه شیراز)

چکیده

گرایش های مذهبی، تأثیر شگرفی بر متون فرهنگی - ادبی ملت ها نهاده و می نهد. در محدوده ی زبان پارسی نیز می توان برخی از این تأثیرات را مشاهده کرد. تغییر گرایش مذهبی ایرانیان، از مذهب تسنن به تشیع، تغییرات عمده ای را در متون ادبی بر جای نهاد؛ از جمله سمبل عدل که تا پیش از عهد صفویه به خلیفه ی دوم، عمر بن خطاب، اختصاص داشت، به علی بن ابیطالب (ع) منتقل شد.

نهج البلاغه، اثر ارزشمند امام علی (ع)، تأثیر عمده ای بر این تغییر نگرش داشته است؛ چرا که نمود عدالت آن حضرت را بیش از هر جا می توان در این کتاب ملاحظه نمود. برقراری عدل و رعایت انصاف، در تمام ابعاد اندیشه ایشان قابل مشاهده است. حقیقتی که بر انتساب عدل به این امام بزرگوار، صحه می گذارد.

واژه های کلیدی: امام علی، عمر بن خطاب، عدل، نهج البلاغه، ادب پارسی.

بررسی روابط آوایی و معنایی واژگان نهج البلاغه از منظر اشتقاق

یحیی معروف (دانشیار گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه رازی کرمانشاه)
همت بیگی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب دانشگاه رازی کرمانشاه)

چکیده

ریشه‌یابی و معنا پژوهی واژگان نهج البلاغه، و بررسی سیر تغییر و تحول معنایی آنها، نقش مهمی در فهم سخن امیر المؤمنین (علیه السلام) در ارائه ترجمه‌ی صحیح ایفا می‌کند. در این پژوهش تلاش بر آن است که تعدادی از واژگان نهج البلاغه از منظر ریشه‌شناختی و معنا پژوهی مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد. در این راستا تلاش بر آن است تا با بهره‌گیری از لغتنامه‌های معتبر و نیز آرای لغویان، بتوان بین واژگان هم‌خانواده و هم‌ریشه، پیوندی منطقی از جهت لفظ و معنا برقرار نمود؛ تا ظرافت معنایی که بین آنها پنهان و پوشیده است کشف گردد. این پژوهش به خوبی می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های ساختاری در سایر واژگان نهج البلاغه باشد.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، واژه، معناشناسی، پیوند آوایی و معنایی.

تأثیر سیمای دنیا در نهج البلاغه بر عرفان اسلامی

بهروز رومیانی (عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد زاهدان)
معصومه بخشی زاده (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه شیراز)
ناهید شهریاری (عضو هیئت علمی گروه هنر دانشگاه آزاد زاهدان)

چکیده

در عرفان اسلامی، همواره شاهد سیمای ناخوشایند و فریبکار دنیا هستیم. این نگرش، با آن چه در دیگر مکتب های عرفانی مشاهده می شود، همسو است؛ اما آنچه مخاطب را به بازنگری این نگرش فرا می خواند، همسویی غیر قابل انکاری است که دیدگاه مطرح شده در عرفان اسلامی را به نحوه ی مطرح شدن دنیا در نهج البلاغه پیوند می زند.

آن چه در نهج البلاغه درباره ی دنیا روایت شده، بیانگر طرد و نکوهش آن از جانب مولای متقیان است، نگرشی که در قرآن، کتاب آسمانی مسلمانان، بدان شدت، به آن پرداخته نشده است و البته این به معنای مغایرت اندیشه ی امام علی (ع) با تعالیم قرآن نیست؛ بلکه اقتضای شرایط اجتماعی است که امام را به نگارش چنین دیدگاهی سوق داده است.

واژه های کلیدی: سیمای دنیا، عرفان اسلامی، نهج البلاغه، امام علی (ع).

کارکرد های علم از دیدگاه حضرت علی (ع) در نهج البلاغه و ارائه اصول برای آموزش در ایران

اسفندیار ظاهری عبده وند (کارشناسی ارشد تاریخ فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه
تربیت معلم تهران)
با راهنمایی: دکتر محمد حسنی

چکیده

در این مقاله به بررسی کارکردهای علم از دیدگاه حضرت علی (ع) در نهج البلاغه و ارائه اصولی
برای آموزش علوم در ایران پرداخته شده است.

برخی ویژگیهای حضرت علی (ع) که وی را به عنوان شخصیتی مرجع معرفی می نماید عبارتند از
:معصومیت وی، حکمت عملی وی در گفتار و کردار، به گونه ای که دوست و دشمن در مقابل
این عظمت حکمت و دانش سر تعظیم فرود آورده اند و به آن اذعان داشتند.

نهج البلاغه این اثر جاودانه، که مجموعه ای از سخنان حضرت امیر (ع) می باشد دارای ویژگی
های خاص و قابل اعتنا می باشد که برخی از آنها عبارتند از: در راستای کلام خدا بودن تمامی
محتوای آن، انسجام کلامی و یکدست بودن تمامی مطالب آن به گونه ای که هیچگونه تعارض و
اختلافی در آن دیده نشده است، و مهمتر از همه در نظر گرفتن کلیه جوانب زندگی دنیوی و
اخروی فرد.

با توجه به اینکه علم در دین مبین اسلام و در سخنان پیشوایان دینی ما جایگاه خاص و ویژه ای
دارد در اینجا در پی دستیابی به اصول و کارکردهای آن جهت بهره برداری در برنامه ریزی هایی
که برای مقاطع مختلف تحصیلات رسمی علی الخصوص تحصیلات عالی و دانشگاهی .

این مقاله در پی دستیابی پاسخی مناسب به دو سوال زیر می باشد:

1- بررسی ارزش علم از دیدگاه امام علی (ع) و ارائه یک دسته بندی کلی

2- استنتاج اهداف و اصولی برای آموزش علوم در دانشگاهها

در پی دستیابی راهکار مناسبی در راستای اهداف مقاله کارکردهای مختلف علم از دید حضرت علی (ع) دسته‌بندی گردیده است که عناوین کلی آنها عبارتند از: کارکردهای شخصیتی و روانی، تربیتی، اخلاقی، معنوی یا ذاتی و اجتماعی علم. در قسمت جمع بندی و نتیجه گیری اصولی برای آموزش علوم در دانشگاهها ارائه شده است که به طور کلی عبارتند از: آموزش علم به خاطر ارزش ذاتی علم و نه صرفاً به دلیل کسب مدرک و آموزش علم به افراد به گونه ای که فرد متعهد و متخلق پرورش داده شود و پیشنهاداتی در ذیل عنوانهای فوق الذکر ارائه گردیده است.

واژه های کلیدی: حضرت علی (ع)، نهج البلاغه، علم، کارکرد، اصل.

نقش و آثار تقوا در زندگی دانشجویی از منظر قرآن و نهج البلاغه

دکتر رقیه صادقی نیری (عضو هیئت علمی دانشگاه تربت معلم آذربایجان)
پروین حافظی (دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه تربت
معلم آذربایجان)

چکیده

جامعه دانشجویی به عنوان نیروهای جوان و فکری و مدیران آینده کشوری بی شک از مهم ترین ارکان تشکیل دهنده پیکره اجتماع می باشند، و حیات سالم اخلاقی او در سایه پرورش آموزه های دینی در حیات جامعه نقش به سزایی خواهد داشت. طبق آموزه های اسلامی ارزش و اثر تقوا در تربیت افراد ریشه تمام موفقیت های دنیوی و اخروی می باشد. بر این اساس تقوا مفهومی است که از حساسیت زمانی بالایی برخوردار است و تمام نظام هایی که حیات اجتماعی ما را شکل می دهند باید بر اساس آن شکل گیرند. اگر تقوا در طراحی ارتباطات و نظام اخلاقی دانشجوی مسلمان نقش محوری و اساسی داشته باشد، دانشجو به این باور می رسد که با تمسک به تقوا به عنوان سرمایه ای پایدار، جاوید، کاملاً عملیاتی و قابل اجرا می تواند بسیاری از مشکلات و توفان هایی را که به زندگی او و جامعه اش هجوم می آورد، به راحتی مهار کند. در این نوشتار با اشاره به اهمیت تقوا در آموزه های دینی نقش تقوا در تربیت، موفقیت و ارتباط دانشجوی مسلمان با دیگران مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه های کلیدی: زندگی دانشجویی، تقوا، قرآن، حدیث، آثار تقوا.

پایتی تیسیم در نهج البلاغه

مریم السادات موسوی (کارشناس ارشد فلسفه و حکمت)

چکیده

یکی از مباحث بسیار مهم نهج البلاغه پایتی تیسیم¹ یا ایزد شناسی است. ادله اثبات باری تعالی در رویکرد ایزد شناسی از شاخه های فلسفه دین می باشد که در نوشتار ذیل بدان همت گماشته شده است. ادله اثبات وجود خدا در دو رویکرد عقلی و شهودی دنبال می شود. منظور از بیان قسمی از ادله اثبات در رویکرد عقلی براهینی است که از جهت مقدمات یقینی و متقن هستند لذا بر تعریف برهان منطبق است نظیر برهان غایت شناختی. لکن آن دسته از دلائلی که از جهت نوع مقدمات که عموماً توسط شهود حاصل می شوند در رویکرد براهین شهودی جای می گیرند. اطلاق برهان به این گونه دلائل از باب تسامح و کثرت استعمال می باشد. با توجه به تقسیم بندی مذکور در رویکرد عقلی براهین غایت شناختی، جهان شناختی، معجزه، حرکت و درجات کمال جای می گیرند و در رویکرد شهودی دلائل فطرت، اجماع عام، معقولیت اعتقاد به خدا، تجربه دینی عرفان مورد بررسی قرار می گیرد. در پایان نیز برهان انباشتی یا هم افزود نتیجه گیری می شود.

واژه های کلیدی: خدا، برهان، دلیل، عقلی، شهودی.

اهمیت خداشناسی در نهج البلاغه

مریم السادات موسوی (کارشناس ارشد فلسفه و حکمت اسلامی از دانشگاه الزهراء)

چکیده

نوشتار حاضر پیرامون ضرورت و اهمیت خدا شناسی در نهج البلاغه می باشد. از منظر نهج البلاغه خدا شناسی اساس دین است و کمالش در باور داشتن است. برای داشتن اعتقاد و باور به خدا دو رویکرد مهم وجود دارد که عبارتند از نیاز انگاری و نیاز گریزی که هر کدام طرفدارانی داشته و بر آن دلیل اقامه کرده اند. در مسیر خدا شناسی سه رویکرد حسی، عقلی و شهودی وجود دارد. هر کدام از رویکردهای مذکور به صورت‌های مختلفی در جهت ارائه ادله اثبات خدا مورد استفاده قرار می گیرند. در نهج البلاغه از هر سه رویکرد استفاده شده است و جز چند ابزارها محسوب می شود. در ادامه شناخت از منظر نهج البلاغه حدودی دارد و مقید به قیودی است. عدم شناخت صحیح نیز پیامدهایی در بر دارد که گرفتاری در ورطه مادیگری است. همچنین فواید معرفتی و فرامعرفتی بسیاری با خود به ارمغان می آورد. در پایان نیز به سوالی پیرامون برهان پذیری خداوند پاسخ داده می شود.

واژه های کلیدی: خدا، نهج البلاغه، نیاز گریزی، نیاز انگاری، برهان، دلیل.